

REGVLÆ
VITÆ.

VIRTVTVM DE-
SCRIPTIONES METHODICÆ,
in Academia Rostochiana propositæ
& recens recognitæ,

A
DAVIDE CHYTRÆO.

ANNO

M. D. LXXI.

14018

CLARISSIMI

VIRI, D. THEODORICI

MALZANI NOBILITATE GENE-

ris, sapientia, uirtute, & eloquentia præstantis

filio, Theodorico Malzan, Petrus Sickius

Regensburgensis,

S. D.

PARSIT DEVS IN
humanas men-
tes sue lucis, sa-
pientiæ, iusti-
ciæ, & cætera-
rum uirtutum

radios, ut sint firma & illustra
testimonia, quæ confirmant,
Quod sit DEVS, & doceant,
Qualis sit, & Hominum ui-
tam, consilia & actiones guber-
nent. Nam certæ & perpetuæ
noticiæ in mente lucentes,
quæ sanciant actionum ordi-
nem ac discrimina, præcipiunt

A 2

uirtus

PRÆFATIO.

uirtutē, prohibent inhonestas
ac turpia, & pœnas uiolanti-
bus hunc ordinem decernūt,
nequaquam casu in mentibus
oriri, aut ex Atomis confluere
potuerunt. Sed causam Ar-
chitectatricē necesse est præ-
stantiorem esse, uidelicet, men-
tem intelligentem, æternam
sapientem, amantem ordinis,
beneficam, ueracem, iustam,
castam, iudicem ac scelerum
iudicem. Cum enim in nostra
mente fulgeant Noticiæ legi-
um, quæ iudicāt, sapientiam,
iusticiam, castitatem, benefi-
centiam, ueritatem, res bonas
& expetendas esse, & contra-
ria his noticijs mala esse & de-
struere naturam, ideoq; uitari
deberet

P R A E F A T I O.

debere: necesse est mentem
Architectatricem seu DEVM
quoq; talem esse, siquidē fieri
non potest, ut melior natura à
deteriore oriatur.

Vult autem Deus nostras
mentes, uoluntates, consilia &
actiones cum hac Norma le-
gum, quas animis humanis in-
seuit, congruere. Vult nos eli-
gere & amare uirtutem, & re-
cte, honeste, iuste, constanter
facta, uult nos repudiare ac
detestari turpia, inhonesta, in-
iusta, & omnia non congru-
entia ad normam bonitatis
aeternam & immotam, quæ &
in prima conditione in homi-
nes transfusa, & postea in
monte Sina repetita, & decem

PRÆFATIO.

præceptis Decalogi comprehensa est.

Regula igitur uitę nostrę, in agnitione Dei, in gubernatione morum, consiliorum & omnium actionum sit Decalogus, qui & illustrem diuinę essentię ac uoluntatis imaginem exprimit, & eruditissima ^{ἐπιτομή} est omnium honestarum legum, quibus uita humana priuatim & publice regitur, & fontes continet omnium Virtutum. Quas in hoc libello ordine distributas & medicocriter explicatas, tibi dedico, carissime Theodorice, ut quanquam domestica sapientissimi parentis tui institutione ad pietatem & uirtutem assue-

P R A E F A T I O.

assuefactus es, tamē cum meae
fidei & diligentiae Pater te in
bonis literis & moribus insti-
tuendum tradiderit, meae etia-
am erga te fidei & beneuolen-
tiae publicum testimonium
habeas istas uirtutum descri-
ptiones, ad quas ueluti ad re-
ctissimam normam, omnes
tuas cogitationes, studia, con-
silia, uniuersam denique uitam
accommodes.

Et si enim omnes homines
obedientiam in omnium uir-
tutum officijs Deo debent,
tamen homines nobiles, in
Heroicis familijs natos, maio-
ri diligentia & contentione
debet in uirtute colenda elab-
orare. Nam fundamentum

PRÆFATIO.

ueræ nobilitatis seu Gloriæ
est uirtus eximia, & cura tu-
endæ & ornandæ Ecclesiæ
& patriæ.

Quare si recte multis in-
notescere & gloriosum Nobis
litis titulum uere tueri cupi-
pis, non degeneres Romanor-
um nobilium mores, quos
Marcellinus lib. 28. describit,
tibi imitandi erunt: Sed ueræ
pietatis erga Deum, & do-
ctrinæ ac uirtutis ardēs amor,
& cupiditas de communi sa-
lute benemerendi animo con-
cipienda est, & præstantes in-
clinationes ad uirtutem, à pa-
rentibus acceptæ, literis, co-
gnitione artium, disciplina,
honestis exercitijs & actioni-
bus

P R A E F A T I O.

bus exuscitandæ ac confir-
mandæ sunt. Intuendum erit
tota mente in illustria præ-
stantium uirorum exempla,
in quibus eximia uirtus lucet.
Vt enim in ceteris artibus ne-
mo fit artifex, nisi certa & pro-
bata sui generis exempla assis-
due obseruet, & studeat imita-
ri: sic in præcipua & summa arte
gubernatricæ morum ac to-
tius uitæ, optima exempla no-
bis proponere singuli debe-
mus, quorum similitudinem
exprimere toto pectore co-
nemur.

Tibi uero Deus domesticum
exemplum proposuit
omnibus numeris absolutissimum,
Patrem tuum THEODO-

PRÆFATIO.

RICVM, qui generis Nobilitatem & sumum familiae splendorem, excellenti uirtute, sapientia, multarum magnarum artium doctrina, pietate, fide & meritis erga Ecclesiam & patrium, eloquentia omni oratoria laude cumulata, morum elegantia & grauitate, denique omnium consiliorum, actionum & gestuum moderatione & dignitate, multo nobiliorem reddit & illustriorem.

Collocauit etiam te Deus in honestissimam & sanctissimam familiam uiri summae eruditione, uirtute, fide, peritia & usu artis Medice, & uera pietate clarissimi, D. D. IACOBI BORDINGI, cuius excellens in
omni

PRÆFATIO.

omni officio, sermone, actione & corporis gestu moderatio, pari dignitate & suauitate temperata, uere conspiciendam oculis præbet illustrem illam uirtutis & sapientiæ imaginem, mirabiles sui amores excitantem, de qua in Phædro Platonis dicitur. Hanc pulcerrimam uirtutis speciem à Deo tibi in quotidiana uitæ consuetudine ante oculos constitutam, ut effingas, omni studio enitere.

Proderunt tibi etiam Virtutum picturæ & descriptiones, quas ex prælectionibus carissimi Præceptoris nostri DAVIDIS CHYTRÆI, Doctrinam de Lege Dei & Decalogum

P R A E F A T I O.

gum publice proponentis, col
legi. Cum enim in partes euo
lutæ, & adhibita expositione
causarum, & collatione uicio
rum pugnantium, explicatae
sint: facilius intelligi, & ad
usum in regendis uitæ consilia
lijs & moribus transferri pos
terunt.

Spero aliquibus etiam
Methodi exempla, adeo multa
& utilia, non ingrata fore.

Et uirtutum omnium ac
uiciorum tituli, uelut Loci
communes usurpari possunt,
ad quas omnes sententiæ Sal
omonis & Iesu Syracidæ re
ferantur, una cum Hesiodi,
Pythagoræ, Phocylidis, The
ognidis, & omnium Poëtarum

P R A E F A T I O.

rum & Philosophorum γυναικες,
quibus uel praecepta de gub
bernatione morum, & singu
lorum officijs, uel dicta de
praemijs uirtutum, & poenis
scelerum complexi sunt. Imo
etiam omnes honestae qua
rumcunque Rerum publicarum
& Iuris ciuilis Romani leges,
quibus uita ciuilis guberna
tur, commodissime in has
classes digeri possunt.

Oro autem Deum, fons
tem uerae uirtutis & sapien
tiae, ut omnium nostrum anis
mos ad uirtutis amorem flet
ctat, & luce sui uerbi ac Spir
tus sancti, nostra consilia, stu
dia, & actiones gubernat, &
clarissimo uiro Patri tuo uia
tam

P R A E F A T I O.

tam proroget, ut multa ipsi
grata, & Ecclesiae ipsius, Reip
pub: ac nobis ipsis salutaria in
his religionibus fiant. Bene &
feliciter uale. Cal. August.

Anno 1554.

..

ENAR

E

V
IV

exh
sue
con
Do
ipsi
eiq
tibu
obse
stum

tatu
preh
pote
I.
testin

ENARRATIO DECALOGI,

SEU

VIRTUTES OMNES

IVXTA SERIEM PRAECEPTo-
rum Decalogi distributa, & Metho-
dice explicata.

AMPLISSIMA ET IN-
exhausta sapientia in Decalogo
seu lege Dei continetur, quae eti-
amsi nullius Angeli aut hominis
ingenio aut eloquentia, nedū a me
exhauri potest, tamen vult nos Deus initia huius
suae sapientiae, in hac uita cognoscere. Ideo enim
condidit Deus homines, eosq; per Filium suum
Dominum nostrum Iesum Christum redemit, ut
ipsum agnoscant, & in omni aeternitate celebrent.
eig; obediant iuxta Legem, quam & in seuit men-
tibus humanis in prima conditione, & post lapsum
obscuratam, expressa uoce per Prophetas, Chri-
stum & Apostolos illustrauit.

Vtunq; autem dignitas & amplitudo utili-
tatum doctrinae in Decalogo seu lege Dei com-
prehensa, ex hisce Duodecim capitibus aestimari
potest.

I. Decalogus seu Legis noticia est praecipuum
testimonium, Quod sit Deus. Impossibile est enim
certas

V T I L I T A T E S

certas & perpetuas noticias Legis, discernentes honesta & turpia mentibus humanis insitas, casus ortas esse. Et promulgatio Decalogi, tantis miraculis facta, conuincit mentes, certo esse Deum, qui se supra usitatum ordinem naturæ patefecerit.

II. Docet, qualis sit Deus, uidelicet, iustus, beneficus, castus, uerax, iuxta imaginem sui, quam in Lege expressit.

III. Docet, Ad quid condita sit, & qualis fuerit natura humana, seu quid fuerit iusticia Originalis, uidelicet, congruentia seu conformitas cum tota Legi Dei.

IIII. Ostendit Peccatum, & est perpetuum iudicium Dei, accusans & damnans omnes homines propter peccatum.

V. Est pædagogus ad Christum. Cum enim Lex monstrat nobis morbum peccati, simul cogit nos, ut medicum & opitulatorem Filium Dei queramus. Nec efficax est Filius Dei in ijs, qui sciunt & uolentes uiolant Legem Dei.

VI. Est Regula uitæ piorum, ad quem omnia sua consilia, actiones & studia accommodant, Deo grata dicant, & Deo grata faciant.

VII. Est Testimonium de iudicio Dei. Frustra enim Lex mentibus insita esset, si non sequeretur poenæ, & immutabili ordine horrendi cruciatus comitantur conscientiam delictorum, & semper

atrocia delicta etiam in hac uita atrocibus poenis puniuntur. Hæc testimonia sunt iudicii diuini secuturi, in quo omnes scelerati punientur, & iusti præmijs ornabuntur.

VIII. Admonet de Resurrectione mortuorum, & uita æterna. Cum enim Deus uelit Legem aliquando fieri à natura humana, ut Matth. 5. dicitur, & tamen non fiat in hac uita: necesse est naturam humanam reparari, & restare uitam æternam.

IX. Est Norma uitæ hominum in externis actionibus, ut mores honestè regantur.

X. Est uinculum & neruus omnium Imperiorum, & totius ciuilis societatis, cuius salus & tranquillitas ex obseruatione legum dependet.

XI. Est fons omnium honestarum legum positiuarum.

XII. Est fons, & eruditissima ἐπιτομή ac summa omnium scriptorum Philosophicorum, Oratoriorum, Poëticorum, quibus doctrinam Ethicam & Politicam, seu præcepta & sententias de honesta & salutari Imperiorum & uitæ gubernatione, de præmijs uirtutum, & scelerum poenis, homines sapientes complexi sunt.

Hæ Duodecim Capita, quæ usum Decalogi monstrant, in tota Ecclesiæ Doctrina, quædam etiam in Philosophia & Iuris scientia explicantur.

Quare ceteris omisis, nunc sextum et nonum
membrum, hoc est, Virtutes omnes, quæ uelut
Regulæ et Normæ uitæ omnium hominum esse
debent, ordinē in præcepta Decalogi distributas,
illuſtrabo.

Vult enim Deus nostras mentes, consilia et
actiones, cum ipsius sapientia, et Normâ iusticiæ
in uoluntate ipsius congruere. Ideo et hominibus
ad imaginem suam conditis, noticias Legis, uelut
radios suæ sapientiæ et iusticiæ inſenit, et su-
am uoluntatem certo uerbo patefecit, quod uitæ
norma eſſet, et lapsis in peccatum et morem,
Filium suum Dominum nostrum Iesum Christum
opitulatorem miſit. Qui cum sit λόγος et sa-
pientia æterni Patris, nouam lucē sapientiæ agnos-
centis Deum in mente accenderet, et per Spiri-
tum sanctum suum, iusticiam, ac omnium uirtutum
et actionum congruentiam cum uoluntate Dei in
Decalogo expressā, inſtauraret.

Regula igitur uitæ nostræ sit Decalogus, sicut
in Euangelio et toto uerbo Dei enarratur.

Cum autē Cor sit fons uitæ nostræ et primum
ac præcipuum membrum in natura hominis, quæ
cum Decalogo congruere debet: aptissime ordi-
tur primum præceptum à gubernatione cordis,
et docet quales eſſe motus cordis debeant.

Vult enim lucere in pectoribus ueram Dei no-
ticiam, quæ gignat uerum timorem Dei, ueram ſu-
dem,

dem, ueram dilectionem Dei, Inuocationem, Confessionem, Spem, Patientiam, & ceteras uirtutes, quæ uno uocabulo Pietatis erga Deum seu Religionis, uſitate comprehenduntur.

PRIMI PRÆCEPTI VIR-

TUTES.

- I. Vera agnitio Dei.
- II. Fides.
- III. Dilectio Dei.
- IIII. Spes.
- V. Timor Dei.
- VI. Humilitas.
- VII. Patientia.
- VIII. Perſeuerantia.

I.

DE VERA NO-

TICIA DEI.

Virtutes omnes, quarū ſons & norma eſt Decalogus, oriuntur à cognitione ſeu notiſijs in mente lucentibus, quæ ſunt rectrices actionum.

Eſt enim ordo diuinitus ſancitus, ut ad hæc normæ, quæ diſcernunt honeſta & turpia, & ſunt

6
VERA NOTICIA

sunt radij diuinae sapientiae in nobis, partim natura insiti, partim discendo accepti, actiones congruant.

Ideo & primum Praeceptum ab agnitione Dei orditur.

Vt autem in oculis lumen est, quo res propositas aspicimus, & colorum discrimina dijudicamus: ita in mentibus lux quaedam diuinitus insita & per uerbum accensa est, qua res, quales sunt, intelligimus & quasi aspicimus, & qua discrimen uirtutum ac uiciorum cernimus, & actiones regimus.

Hoc lumen in mente, quo Deum agnoscimus, & Dei essentiam ac uoluntatem, in Decalogo uelut in imagine expressam, aspicimus, uocatur noticia Dei.

Cum autem hoc naturae lumen post lapsum ualde obscurum & languidum sit, addidit Deus suum uerbum uelut lucernam, cui iubet nos attendere, tanquam lychno lucenti in loco caliginoso: Nisi etiam Filium suum, qui est λόγος, & Imago monstrans nobis Patrem, & est Lux uera, accendens in nobis lucem uerae Noticiae Dei, iustitiae & uitae aeternae, per suum uerbum seu Euangelion, quod ex sinu aeterni Patris protulit. Ideo ipse inquit Matth. 11. Nemo patrem nouit, nisi Filius, & quibus hauius Semina Noticiae Filius ipse dedit.

DEFI.

DEFINITIO REL.

VERA DEI NOTICIA est essentiam & uoluntatem ueri Dei in Lege & Euangelio patefactam per Christum agnoscere, iuxta Verbum per Prophetas & Apostolos traditū, et certis ac illustribus testimonijs miraculorū, ut reductionis populi Israel ex Aegypto, resuscitationis mortuorum & similibus, confirmatum. Sicut in primo praecepto dicitur. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, quasi dicat, Me unum solum agnosces esse uerum Deum, qui me tibi hac miranda liberatione ex Aegypto & educatione per Mare rubrum patefeci & nunc tibi trado certum Verbum, in quo meam Voluntatem tibi patefacio. Me unum solum agnosces esse TVVM Deum, qui te curet, respiciat, exaudire & seruare uelit.

PARTES sunt.

I. NOTICIA VNIVS ESSENTIAE diuinae, spiritualis, aeternae & omnipotentis in qua uere & realiter distinctae sunt TRES PERSONAE.

PATER, qui ab aeterno genuit Filium imaginem suam.

B 3

FILIVS

8
VERA NOTICIA

FILIVS, qui est substantialis et integra imago eterni Patris, ὁμοῶς ὢν Patri ἔστι λόγος ὁ γενitus cogitatione Patris, per quem Pater omnes res condidit, & Euangelion de Redemptione, & salute hominum patefecit, Qui Filius humanam naturam personali unione sibi copulauit, ut sit noster Mediator, Redemptor & Saluator.

SPIRITVS sanctus, qui ex Patre & Filio procedit, & utriq; ὁμοῶς ὢν est &c.

II. Noticia VOLUNTATIS Dei patefacta in Lege & Euangelio de Christo, quam ipse Christus Iob. 16. reuelauit, his uerbis, Hec est uoluntas Patris, qui misit me, ut omnis qui uidet Filium & credit in eum, habeat uitam eternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Hæ due partes ueræ Noticiæ Dei perspicue discernuntur. Ierem. 6. In hoc gloriatur, qui gloriatur, Scire & Nosse me, quia ego sum Dominus, & facio misericordiam & iudicium & iusticiam in terra. Hec enim placent mihi, dicit Dominus.

Iob. 17. Hec est uita eterna, ut agnoscant e solum uerum Deum, & quem misisti, Iesum Christum.

SPECIES recitari possunt.

Noticia Dei Philosophica seu Legalis, Quæ agnoscit ratio esse Deum, unam mentem eternam, conditricem & conseruatricem, omnium rerum bonarum, curantem genus humanum, approban-

tem honesta, & punientem scelera, cui iuxta notitias discernentes honesta & turpia, natura humana insitas, uero pectore obediendum sit.

Hæc noticia Dei splendidissimis disputationibus à Platone, Xenophonte, Cicerone, Seneca, & paucis similib. illustratur & ex luce legis diuinæ mentibus insita, & firmis demonstrationibus extruitur, quæ in Loco de Creatione collectæ sunt.

Precipua autem hæc est, quam in secundo de Natura Deorum copiose Cicero illustrat.

Vniuersum hoc Theatrum naturæ rerum, miranda arte & sapientia ordinatum, & summa pulcritudine ornatum est, ut testantur ipsa mundi figura & positus corporum, certissima leges motuum cælestium, Stellarum pulcritudo & numerus, uices temporum, fecunditas terræ, specierum omnium in plantis & animantibus perpetuitas, propagatio, & generationis modus, mirandi corporis humani fabricatio, & singularum partium corporis collocatio, coagmentatio, figura, materia, qualitates & functiones certis usibus accommodatæ. Deniq; mens hominis, & notitiæ discernentes honesta à turpibus, & iudicium conscientie in rebus & secus factis. Conservatio politica societatis, & imperiorum, & quod uniuersaliter Atrocia scelera, atrocibus supplicijs etiam in hac uita puniuntur.

VERA NOTICIA

10
Ergo impossibile est hunc mundum casu, aut à natura non intelligente ortum esse, sed necesse est esse Deum mentem eternam, omnipotentem, sapientem, Architectatricem hominum & totius mundi, bonam, iustam, requirentem obedientiam iuxta noticias mentibus impressas, & inspectricem ac iudicem nostrorum factorum, approbatricem bonorum, & uindicem scelerum.

Valet consequentia. Quia ordinata perpetuis legibus impossibile est casu existere. Nam Ordo est distributio seu dispositio rerum, non casu facta, sed certo consilio destinata ad certos usus seu fines. Item, Impossibile est praestantiorem naturam, uidelicet humanam, intelligentem, bonam, & iusticiae approbatricem, à deteriore oriri. Quia causa non est toto genere deteriore effectu.

De hac Philosophica Dei noticia Paulus inquit, Rom. 1. Homines Veritatem, hoc est, ueram legis noticiam, in iniusticia captiuam tenent. Propterea quòd Noticia Dei manifesta est illis. Deus enim ipsis patefecit. Inuisibilia enim Dei, uidelicet, eterna ipsius potentia & diuinitas conspiciuntur, ab opificio Mundi animaduersa ex ordine operum.

Hac summa est Philosophicae agnitionis Dei, quae etiam si uera est, tamen diligenter & accurate limitibus discernenda est, à uera noticia Dei, qualem primum praeceptum requirit, quod ita iubet

iubet Deum agnoscere, sicut se in suo Verbo, in
Lege & Evangelio, & testimonijs miraculorum,
ut educatione ex Aegypto, & similibus patefecit.

**Triplex igitur Discrimen est
inter Noticiam D E I Philo-
sophicam & Chris-
tianam.**

Primò, Ethnici saniores, etiam si affirmant esse
unam Essentiam diuinam: Tamen tres Personas,
Patrem, Filium, & Spiritum sanctum non discer-
nunt, & Idolatricos cultus monstrosæ multitudinis
Deorum approbant.

Deinde, Ethnici, quanquam uoluntatem Dei
in Lege seu Decalogo patefactam, aliqua ex parte
nouerunt: tamen noticia primæ Tabulæ de uero
cultu unius Dei, & sexti præcepti de Castitate
serè prorsus apud eos extincta fuit.

Tertiò, Voluntatem Dei in Evangelio patefactam,
de remissione peccatorum & uita eterna
propter filium Dei Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, GRATIS donanda credentibus, prorsus
ignorant Plato, Xenophon, Seneca, Cicero & si-
miles Ethnici sapientes.

Hæc discrimina Christianæ & Ethnicæ Reli-
gionis diligentissimè teneris mentibus insigenda
sunt.

12
VERA NOTICIA

CAUSAE Efficientes, Philosophicae Noticiae Dei sunt, Mens humana, & Lumen Legis diuina menti insitum, & tota rerum natura, quae ideo proposita est, ut sit testimonium de Deo.

Sed VERAE AGNITIONIS DEI causae sunt.

I. Filius Dei, qui ideo dicitur λόγος, quia est imago integrè ostendens aeternum Patrem & per Euangelion, quod ex sinu aeterni Patris prolatum reuelauit, efficax est, & monstrat in cordibus aeternum Patrem, & dat Spiritum sanctum, qui lucem rectè agnoscentem essentiam, uoluntatem Dei in mentibus accendit. Sicut inquit Matthei 11. Nemo nouit Patrem nisi filius, & cui uolet Filius reuelare.

Ioh. 14. Nemo uenit ad Patrem, nisi per me. si cognouissetis me, & Patrem meum cognouissetis, qui uidet me, uidet Patrem.

Ioh. 1. Deum nemo uidit unquam, Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.

Item, Erat lux illa lux uera, quae illuminat omnem hominem.

1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per Spiritum suum.

II. Verbum Dei, uidelicet, Lex et Euangelion per Prophetas & Apostolos traditum.

Semper autem in conspectu sit haec sententia, quae totius doctrinae Christianae & salutis nostrae fundas

fundamentum est, uidelicet, Dei essentiam, & uoluntatem, ex solo uerbo per Prophetas, Christum & Apostolos tradito, & illustribus testimonijs, ut educationis ex Aegypto, missi Filij pro nobis crucifixi & resuscitati, confirmato, agnoscendam esse, & omnes opiniones de Deo, omnes religiones & cultus cum hoc uerbo pugnantes, aberrare, & à Deo reiectos & damnatos esse, ut 1. Cor. 1. & 2. multis uerbis confirmatur.

Rom. 10. Ne dicas quis ascendit in coelum? &c. Prope te est Verbum in ore tuo & in corde tuo. Hoc est Verbum Fidei quod predicamus.

Ioh. 5. Scrutamini scripturas, Illæ sunt, quæ de me testificantur.

Ioh. 17. Sanctifica eos in ueritate tua, sermo tuus est ueritas.

III. Mentes humanæ audientes, discentes, & cogitantes Verbum Dei, & à Spiritu sancto illustratæ. Hæ tres causæ coniunguntur Iohan. 6. Nemo potest uenire ad me, nisi quem Pater traxerit, ut scriptum est, Erunt omnes docti à Deo. Omnis igitur audiens à Patre, & discens uenit ad me

Prouer. 1. 2. 4. Audiens sapiens sapientior erit. Item, Si audieris sermones Dei, si quaesieris sapientiam quasi pecuniam, tunc noticiam Dei inuenies. Quia Dominus dat Sapientiam, hoc est, ueram agnitionem Dei, timorem Dei & fidem. &c.

M A T E

VERA NOTICIA

MATERIA circa quam est Deus, seu Dei essentia & uoluntas.

FORMA est ipsa Noticia, seu Lumen in mente accensum à Filio Dei per uerbum, quo agnoscimus essentiam & uoluntatem Dei.

FINIS est, ut Deus à nobis agnoscat, & in omni aternitate celebretur, communicata nobis ipsius sapientia & iusticia, quam non imperit nisi agnoscantibus ipsum.

EFFECTVS sunt omnes reliquæ Virtutes, quarum fons & basis est uera agnitio Dei, & domini nostri Iesu Christi.

Idèò usitatissima est in scripturis Synecdoche, ut noticia Dei plerumq; alias uirtutes, & præcipue cultus primæ tabulæ, ut Timorem Dei, Fidem, Dilectionem, Inuocationem, Gratiarum actionem &c. simul complectatur. Osee. 6. Misericordiam uolo & non sacrificium, & Noticiam Dei magis quàm holocausta.

Meminerint igitur Studiosi de significatione uocabuli Noticiæ, hanc utilissimam Regulam. Verba Noticiæ, apud Ebræos usitatissime, non solum ociosam cognitionem in mente uel sensu, sed etiam uero & non simulatos affectus, in corde, qui noticiam illam comitantur, & effectus seu actiones, quæ

quæ illos cordis motus sequuntur, significare. ut Esai. 53. *Servus meus iustus iustificabit noticia sui multos.* Hic noticia complectitur non solum Agnitionem personæ ac beneficiorum Christi, sed etiam fiduciam in Christo acquiescentem, quæ agnitionem sequitur.

2. Tim. 2. *Novit Dominus suos, hoc est, non solum cernit & agnoscit: sed etiam diligit, adiuuat, defendit, conservat & saluat pios.*

Psalmo 1. *Novit Dominus viam iustorum, id est, approbat, & adiuuat vocationem & vitam piorum.*

Iohan. 17. *Hæc est vita æterna, ut te unum verum Deum agnoscant, & diligant, invocent, colant & celebrent.*

Iohan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, id est, diligo curo, defendo, dono æterna salute omnes pios, qui doctrinam meam fide amplectuntur.*

PUGNANTIA cum vera agnitione Dei sunt. Ignoratio Dei, omnes errores de Deo, Epicurci, Stoici, qui fingunt Deum esse mentem permixtam omnibus corporibus mundi, cientem & agitantem omnia, Academici, deniq; omnes opiniones de essentia & voluntate DEI, pugnantes cum hoc verbo per Prophetas & Apostolos tradito, ut testimonia paulò antè de causis recitatè perspicuè ostendunt.

Discrimen

16
VERA NOTICIA DEI.

Discrimen inter Noticiam Dei,
quæ nobis in hac uita conceditur, &
alteram in futura uita Paulus 1. Cor.
13. Illustrat.

Primum. Noticia Dei in hac uita est imperfecta, obscura, languida, mixta dubitationibus.

In futura uita erit perfecta, illustra, firma, immota, & ex abstractiua fiet intuitiua.

Secundum. Nunc uelut pueri discimus Alphabetum, & prima elementa uera agnitionis Dei, sumus infantes & lactantes. Postea uenimus in Academiam, & integra DEI sapientia fruemur. Quia uidebimus eum sicuti est. 1. Iohannis 3.

Tertium. Cernimus nunc per speculam in enigmate, agnoscimus Deum per uerbum in densa caligine. Tunc autem facie ad faciem cognoscemus, sicuti & cogniti sumus, hoc est, Coram, sine ulla caligine cernemus Dei essentiam & uoluntatem, eritq; talis noticia, qualis est in Deo agnoscere nos, hoc est, illustris, clara & certa, sine ulla dubitationibus, & sine ulla caligine.

II.

DE FIDE.

Fons & mater omnium ceterarum uirtutum,
& anima seu $\psi\upsilon\chi\eta$ totius uitæ & pietatis

tatis Christianæ, & æternæ salutis nostræ origo
& caput est FIDES, sine qua nec quisquam
Deo placere, nec ulla uirtus Deo placens accendi,
nec iusticia & uita æterna accipi à nobis aut re-
timeri potest.

Et si autem uulgò in omnium ore nomen fidei
uersatur: tamen pleriq; nil nisi nomen inane in
ore, aut persuasionem uanam in corde circumse-
runt. Ardentibus itaq; uotis optandum est, ut om-
nes, & quæ res sit uera & Christiana Fides, soli-
dè intelligant: & uim ac efficaciam Fidei, in quo-
tidiana inuocatione, in exercitijs pœnitentiæ, in
doloribus & ærumnis omnibus, inopia, morbis,
exilijs, in peccato & morte uincenda, experiri
& reipsa sentire possint. Ad hæc ueræ pietatis
& fidei Christianæ exercitia, & Ecclesiæ pro-
pria, ut iuniores præparentur, præcipua capita
doctrinæ de fide iustitiæ questionibus Methodi
inclusa, ordine recitabo.

DEFINITIO NOMINIS.

FIDES in Græca lingua, & Fides apud
Latinos, iustitiæ significant, & ueritatem ac
constantiam in mutua beneuolentia & seruân-
dis promissis ac pactis: & probationem seu ar-
gumenta quibus ueritas confirmatur: & firmam
assensionem, qua ueritati credimus. Vt Ouidius
ait,

F I D E S.

18
ait, Deq; fide certa sit tibi certa fides Manilius:
Ipsa fides operi faciet pondusq; fidemq; Item,
Et cum fortuna statq; caditq; fides. Et Cicero in-
quit, Quia fiat quod dictum est, appellari fidem.
In hac significatione sacræ literæ etiam uocabulis
Aemunab & πίστις interdum utuntur. Rom. 2.
Num incredulitas eorum fidem Dei, (id est ueri-
tatem & constantiam Dei in seruandis promissis)
faciet irritam? Psalm. 89. Annunciabo fidem tuam
ore meo.

Alias usurpatur in genere pro noticia seu con-
fessione doctrinæ, ut cum dico, Fides Christiana,
id est, noticia articulorum religionis Christianæ.
Rom. 14. Tu fidem habes, id est, noticiam de in-
ferenti usu rerum. Iacob. 2. Dæmones credunt,
id est, nouerunt doctrinam & historiam uite,
passionis, mortis & beneficiorum Christi. Ideoq;
contremiscunt.

Sed FIDES in hisce dictis, iustus Fide sua ui-
uit: Iustificati fide pacem habemus erga Deum.
Per fidem audemus accedere ad Deum & c. nequa-
quam significat tantum noticiam doctrinæ, & al-
sensum, quo in genere credimus ueram esse doctri-
nam de Christo: sed etiam complectitur fiduciam,
in misericordia Dei propter Christum promissa,
acquiescentem. Estq; ut Dialectici loquuntur, no-
tabulum Relatiuum secundum dici, cuius fundam-
mentum

FIDES.

mentum est qualitas primæ speciei, uidelicet in mente noticia & assensus, & in uoluntate ac corde ardens desiderium promissæ misericordiæ Dei & fiducia in ea acquiescens. Terminus est obiectum fidei, uidelicet omnes articuli doctrinæ Christianæ, & in his promissio misericordiæ Dei & remissionis peccatorum gratis, propter Christum promissæ. seu Christus Mediator in uerbo seu promissione Euangelij oblatus.

DEFINITIO REI.

FIDES CHRISTIANA est noticia personæ ac beneficiorum Christi, & totius doctrinæ à Deo nobis traditæ, & assensus quo omnes Articulos doctrinæ ueros esse credimus & amplectimur. Et est fiducia innitens misericordiæ Dei propter Christum promissæ, & certo statuens sibi ipsi propter Christum peccata à Deo remitti, & vitam æternam donari: atq; ita pacem & læticiam conscientix in Dei beneuolentia acquiescenti adferens.

PARTES Fidei sunt noticia, Assensus, & fiducia πληροφορησας, Rom. 4.

C

Obiecti

Obiecti seu Termini partes sunt: Dei	{	Essentia	{	LEGE	
		Voluntas		EVANGELIO	
		patefacta in			de Christo.

Possunt autem Sex partes seu motus fidei constitui, quibus totam poenitentiam seu conversionem hominis Christiani complectamur.

I. Noticia legis seu voluntatis Dei in lege patefactae. Et simul nostrae naturae dissimilime legi, & propter peccatum aeternae morti subiectae.

II. Contritio seu serius dolor cordis, ortus ex conspectu irae Dei aduersus nostra peccata.

III. Noticia Euangelij seu voluntatis Dei in Euangelio reuelatae, de gratuita remissione peccatorum propter CHRISTVM omnibus donanda.

IIII. Ardens desiderium cordis, petentis à Deo remissionem peccatorum, & uitam aeternam iuxta amplissimas ipsius promissiones.

V. Assensus certo statuens nostras preces exauditas esse, & certo nobis propter Christum promissam remissionem peccatorum & salutem aeternam à Deo donatam esse.

VI. Firma fiducia cordis in Deo nobis propicio & fauente acquiescentis, ut sine ulla trepidatione & metu, in summis etiam periculis & supplicijs.

plicijs tranquillum & letum maneat, & solida
Petra Christo constanter innitatur.

Hi tres posteriores motus usitate amico FI-
DUCIAE nomine comprahenduntur. Et in pœ-
nitentia, seu conuersione hominis ad Deum, duo
priorcs motus propriè ad contritionem, quatuor
uero posteriores motus ad fidem iustificantem,
referri debent.

SPECIES uera & Christiana fidei nullæ
sunt. Vi enim unus est Deus, unus Dominus Iesus
Christus: ita una & eadem est ratio fidei in Chri-
stum, qua omnes Sancti omnibus temporibus,
Adam, Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Esaias, Da-
niel, Baptista, Paulus &c. iusticiam & salutem
eternam consecuti sunt, ut Ephe. 4. dicitur: Vnus
Dominus, una fides. Roma 4. Gal. 3. Ioh. 8. Act. 15.
Credimus nos per gratiam Domini nostri IESU
CHRISTI saluari, sicut & Patres saluati sunt.
Solent tamen usitate recenseri discrimina quæ-
dam Fidei, sumta ab obiectis uel partibus & gra-
dibus fidei.

I. Fides alias uersatur circa bona spiritalia &
eterna, ut remissionem peccatorum, donationem
Spiritus sancti & uitam æternam, ut Fides Dau-
dis in Psalmo, Miserere mei Deus.

Alias uersatur circa bona corporalia seu li-
berationes ex periculis huius uite, ut fides Eze-
chie

chia obfessi à Sennacherib, Esaia tricesimo septimo, Moſis ſtantis ad mare rubrum, Exod. 14.

II. Alia eſt FIDES GENERALIS, quæ in genere credit articulos fidei ueros eſſe, & alia quibus peccata remitti, & bona à Deo promiſſa exhiberi. Alia SPECIALIS, qua unusquiſq; ſibi ipſi applicat promiſſionem Euangelij, et certo ſtatuit SIBI ipſi peccata propter Chriſtū remitti.

III. FIDES aut eſt firma & ardens, qualis deſcribitur. Abrahæ fides Rom. 4. Helie 3. Regum 17. 18. Eſaie ſuſtinentis obſeſſionem urbis Ieroſolymæ, 4. Reg. 19. Mulieris Cananææ, Matth. 15. Lutheri tempore conuentus Auguſtani, & alias ſemper.

Aut eſt infirma & languida fides, quæ etiam ſi multis dubitationum fluctibus concutitur, tamen utcuq; ſe uerto promiſſionis ſuſtentat, & fulcit, ne planè extingatur. Talis eſt fides omnium noſtrū, qui una cum patre Lunatici illius (Mar. 7.) aſidue precamur, credo Domine, ſed opem ſer diffidentie meæ.

IIII. Alia eſt Vera Fides & ἀληθινή. Alia falſa ſeu ſimulata, quæ ad ſpecies fidei propriæ non pertinent.

CAUSAE FIDEI ſunt.

I. SPIRITVS ſanctus accendens in mentibus noticiam eſſentie & uoluntatis Dei in Euangelio patefactæ, et mouens mentes, ut aſſentiantur Euangelio

gelio: & renouans ac adiuuans uoluntatem ac cor,
ut in misericordia & fauore Dei propter Chri-
stum nobis reconciliati, firmiter acquiescant.

Galat. 5. Fructus Spiritus est Fides.

1. Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per Spiritum suum.

Iohan. 6. Hoc est opus Dei, ut credamus in eum, quem misit ille.

II. Verbum Dei, seu promissio Euangelij audita & cogitata. Rom. 10. Fides ex auditu est, auditus per uerbum Dei.

III. Mens & uoluntas humana renouata & adiuta per Spiritum sanctum, assentiens uerbo Dei luctans cum dubitationibus & dissidentia, & in promissione diuina acquiescens. Ebrae. 4. Non profuit eis uerbum auditum. Non coniunctum cum fide audientium.

MATERIA circa quam seu obiectum fidei sunt omnes articuli fidei, seu omne uerbum Dei nobis traditum, & in hoc promissio fauoris diuini & remissionis peccatorum ac aeternae salutis propter Christum certo donandae.

Ac principium Decalogi talem promissionem fere Euangelicam habet. Ego sum Dominus Deus TVVS, hoc est, qui te diligit, curat exaudit, saluat &c. Huic promissioni uult nos fide assentiri. Ac postea Euangelion declarat, cur Deus diligit nos, uidelicet propter Christum.

Quaecumque autem sint externa obiecta Fidei, quae sunt uaria & multiplicia, sicut tempora, personae, negotia serunt: tamen semper primum & principale obiectum fidei unum est, uidelicet, Promissio remissionis peccatorum; & fauoris diuini propter Christum, seu Deus propicius iuxta promissionem.

Hac regula animaduersa, facile iudicari potest, testimonia de Fide, ex Genesi & Abacuc, recte à Paulo Rom. 1. 4. & Gal. 3. accommodata esse ad Fidem, quae accipit remissionem peccatorum, propter Christum Mediatorem.

Sic in Epistola ad Ebr. eos cap. 11. plurima exempla de Fide congeruntur. Vbi etsi dissimilia sunt externa negotia, tamen fides unum principale obiectum, uidelicet, Deum propicium iuxta promissionem intuetur.

FORMAM & ὁμοειδέα, seu animam & uitam fidei impertit Christus Mediator, quem Fides, uelut annulus gemmam completitur.

FINES & EFFECTVS, qui fidei, tanquam Causae Instrumentali: Christo, tanquam Causae Impulsivae, seu merito: Deo, tanquam efficienti principali tribuuntur.

I. Iustificatio, hoc est, remissio peccatorum, & Reconciliatio cum Deo, Rom. 3. Statuimus fide iustificari hominem sine operibus legis.

II. Donatio Spiritus sancti, & inhabitatio totius diuinitatis, æterni Patris, Filij & Spiritus sancti. Galat. 3. Ut promissum Spiritum accipiamus per fidem.

2. Corinth. 6. Vos Templum Dei uiuentis estis. Sicut dixit Deus, Inhabito in eis, & ero DEVS eorum. Galat. 2. Vno iam non ego, sed uiuit in me Christus, per fidem uiuo filij Dei, qui dilexit me &c.

III. Pax & lætitia Conscientiæ acquiescentis in Deo, tanquam beneuolo & Philostorgo Patre. Roman. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum.

IIII. Vera Inuocatio Dei. Ephes. 3. Per Christum audemus accedere confidenter per fidem eius.

V. Omnia bona opera. Galat. 5. Fides per dilectionem efficax est. Rom. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est.

VI. Vita æterna. Ioh. 3. Qui credit in Filium, habet uitam æternam.

COGNATA Fidei sunt Spes, & omnes ceteræ uirtutes primæ Tabulæ.

Peccata PVGNANTIA cum Fide Osto sunt.

I. DVBITATIONES Epicuræ & Academicæ, de Deo, de Prouidentiâ, de certitudine doctrinæ per Prophetas & Apostolos traditæ, pugnant propriè cum Fide, quæ est firmus assensus,

sus, quo statuiamus esse Deum, esse Providentiam, & hanc uerè esse uoluntatem Dei, quæ in uerbo reuelata est.

Opponantur autem hisce Dubitationibus, præter dicta Dei, & Exempla ac Testimonia diuinæ patefactionis, etiam Argumenta supra in fine Loca de Creatione collecta, & alia de Providentia. Item Argumenta sedecim de autoritate & certitudine doctrinæ in libris Prophetarum & Apostolorum patefactæ, quæ mediocri fide & diligentia alibi à me repetita sunt.

II. DIFFIDENTIA non acquiescens tranquillo animo in diuinis promissionibus, non mitens in periculis solius Dei auxilio, sed indulgens timiditati, trepidationi, angori, & querens in concessa præsidia & auxilia.

III. DESPERATIO non tribuens Deo laudem ueritatis, & misericordiam, ut Cain inquit, Maior est iniquitas mea, quàm ut ueniam consequar. Augustinus econtrà: Mentiris, inquit, Cain, Maior est Dei misericordia, quam omnium peccatorum miseria.

Muniantur autem pectora, aduersus uenenatos morsus Desperationis, sequentibus Testimonijs, quæ firmam & efficacem consolationem animis, sensu iræ Dei, & peccatorum suorum magnitudine & atrocitate consternatis, afferre possunt.

Roma.

Roman. 5. Gratia exuberat supra peccatum.
 Ezech. 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed
 ut conuertatur & uiuat. Hic exclamat Tertullia-
 nus: Iurat Deus, Viuo dicens, cupit sibi credi. O
 beatos, quorum causa iurat Deus, O miserrimos, si
 nec iuranti Domino credimus.

1. Iohan. 1. Sanguis Filij Dei emundat nos ab
 omni peccato.

Esaie 1. Si fuerint peccata uestra ut coccinum,
 quasi nix dealbabitur.

Psalm. 103. Quantum distat ortus ab occasu,
 longe fecit a nobis iniquitates nostras.

Huc referri possunt omnes sententiae Euange-
 lij, omnes articuli fidei, & exempla primorum
 parentum, Davidis, Manasses, Petri & similium
 peccatorum, quos horribiliter lapsos Deus im-
 mensa misericordia propter Christum rursus re-
 cepit.

IIII. Pugnat cum Fide, CONFIDENTIA
 seu PRAESUMPTIO, confidens proprijs uiri-
 bus, propria sapientia, iusticia &c. Hæc uicina est
 superbia, de qua postea dicitur.

V. Fiducia humanorum praesidiorum, quæ le-
 remia 17. Esaie Octauo, & alibi seuerissime pro-
 hibetur.

VI. Cum FIDE, & omnibus Virtutibus pri-
 mæ Tabula pugnat IDOLOLATRIA quæ
 C 5 est

est uel fingere hoc esse Deum, quod non est Deus: uel honorem Deo propriè debitum, seu cultus primæ Tabulæ tribuere cuiuncq; rei, quæ non est Deus: uel alligare Deum ad aliquam rem, ad quam se ipse non alligauit suo uerbo uel eligere, & instituere cultus sine uerbo & mandato Dei, & confidere his cultibus, quòd propter eos Deus nobis propitius sit, & benefaciat.

SPECIES Idolatriæ quatuor sunt, ut ex definitione apparet.

I. Fingere aliquid esse Deum, & colere tanquam Deum, quod non est Deus.

1. Vt promiscuum uulgus, apud Ethnicos, & Papistas, colit ipsas statuas tanquam numina. Sciebunt autem simulacrorum cultum à filio Beli, Nino, originem traxisse, qui Beli patris mortui imaginem fecerit, cui diuinos honores subditi exhibuerint. Inde nomina Bel, Baal, Beelzebub orta esse Lyra in Sapientiæ cap. 14. scribit.

De Idolatræ statuarum cultu proluxæ conuersiones extant Esai. 44. Ierem. 19. Baruch. 6. Psalmo 114.

2. Signa

29.
IDOLOLATRIA.

2. Signa externa diuinitus promissioni Euangelij addita, in Deos ab impijs conuersa sunt. Vt Chaldei & Persæ ignem sinxerunt esse Deum, quia audierant igni delapso ex caelo incensas esse uictimas, huius Idoli mentio fit, Genes. 11. Et mansit apud Persas Ebræa appellatio ORIMASDA, quæ extat apud Plutarchum in uita Artaxerxis, & in uita Alexandri, & apud Agathian. Sic Papistæ circumferunt PANEM, & faciunt ex eo Idolum, affirmantes esse Deum.

3. Omnes Ethnici ferè, uaria æterna numina commenti sunt, & diuersam potentiam singulis attribuerunt, ut Iouem, Palladem, Martem, Lares.

4. Omnes res à quibus utilitatem aliquam homines capiebant, loco Dei habebantur, ut Feles, Ciconiæ, Tauri apud Aegyptios. Sicut libertas, Victoria, Fides &c.

5. Turci etiam & Iudæi hoc nostro tempore sibiipsis fingunt Deum conditorem cæli & terræ, qui nusquam est. Vnicus est enim conditor æternus, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, quem ipsi contumelia afficiunt, quia Filium non honorant, Iohan. 5.

II. Tribuere Honorem diuinum, seu cultus primæ Tabulæ, rebus quibus cunq, quæ non sunt Deus.

Sic

30
IDOLOLATRIA.

Sic Avarus est idolatra Ephes. Qui amore
super omnia, & fiduciam Deo debitam tribuit
pecunie.

Inuocatio Sanctorum est idolatria, quia Inuo-
catio tribuit omnipotentiam rei inuocate, quod
ubiq; adsit, & corda ac cogitationes hominum in-
spiciat, quod est solius Dei proprium.

Qui bonis operibus, & non soli Christo attri-
buunt Iustificationem, sunt idolatræ. Quia hono-
rem Redemptoris, Mediatoris, Propiciatoris &
Iustificatoris, qui est solius Christi proprius, tri-
buunt nostris sordidis operibus.

III. Alligare Deum ad statuas,
aut alias res, ad quas se ipse non allig-
gauit suo verbo. Vt, procumbentes ad sta-
tuas existimant Christum uel sanctos in hoc uel
illo loco, ut Ierosolymis, Romæ, Loreti, Compe-
stellæ, magis exaudire, & efficacē esse, quā alibi.
Hinc peregrinationes ad sanctos ortæ sunt.

Monachi alligant Deum ad sua Monasteria,
& commentitia opera.

IIII. Eligere cultus sine verbo
Dei, & eis confidere, quod propter
eos Deus sit propicius, & benefaciat, ut
in toto Papatu miseri homines confidunt Nisi,
Ieiunijs, Ceremonijs, operibus Monachorum &
similibus, sine uerbo Dei electis &c. Ex hac dis-
tributione

IDOLOLATRIA.

31

stributione uarietas Idolatriæ in mundo utcuq; agnosci potest.

CAVSÆ EFFICIENTES sunt.

1. Diabolus ardens immani odio Dei, et impellens hanc miseram hominis naturam ad excogitanda Idola, ut Deum contumelia afficiat.

2. Mentis humanæ cecitas, & audacia discens à uerbo per Prophetas & Apostolos tradito, & fingens opiniones, & cultus Dei suo arbitrio.

Estq; hic unus & communis fons omnium Idolatriarum, quod mentes humanæ non acquiescunt in uerbo Dei, sed putant sibi licere de Deo fingere opiniones, & bono studio, ut dicunt, cultus instituere.

CAVSÆ $\pi\sigma\kappa\alpha\tau\alpha\gamma\lambda\upsilon\sigma\iota$ innumerabiles sunt, sed præcipue hæ sunt.

1. Impatientia moræ in afflictionibus. Cum enim Natura humana in metu, quærat aliquod numen, à quo iuuetur, ut quisq; angitur, ita numen conueniens suo timori sculpsit. Cumq; Deus differt liberationem, quærentur inconcessa præsidia à creaturis, à diabolo, à sanctis aut organis diaboli.

2. $\kappa\alpha\kappa\omicron\varsigma\eta\lambda\iota\chi$, ut Gentes praua imitatione exempli Abrahæ offerentis filium, humanas hostias mactârunt.

3. Affectus, ut Salomon amore mulierum Ethnicarum adductus Idola admittit.

4. Successus eorum qui colunt Idola.

EFFE-

EFFECTVS sunt magna moles peccatorum & turpitudinum, quæ Rom. 1. recensentur. Item poenæ atroces. Ac uniuersaliter imperia propter Idolatriam, Tyrannidem & Libidines mutantur, ut ex concionibus Prophetarum de excidio Ierosolymæ & aliorum Regnorum perspicuum est.

VII. SUPERSTITIO, est tribuere uim aliquam cuiusq; rei sine ordinatione diuina, & sine causis naturalibus, ut superstitio est cum ceremonijs aut operibus, quæ ab hominibus excogitata sunt, tribuitur hæc uis, quod placent Deum, aut sint cultus Deo grati, aut mereantur remissionem peccatorum.

VIII. Cum tota prima Tabula & præceptum secundo præcepto pugnat BLASPHEMIA, quæ est non solum maledictum aut contumelium aduersus Deum, quo Deus contumelia afficitur, sed etiam opinio, & oratio de Dei essentia & Voluntate manifeste falsa, & discrepans à notitia uerbi diuini.

IX. MAGIA. Vetus Vocabulum est, quod scribunt Persicum esse, & significare Sapientiam. Fuit autem Magia apud Persas, (ut Plato in Alcibiade definit pag. 222.) doctrina de Deo θεῶν σοφία.

Nunc Magia uocatur Impium factus factum cum diabolo, plerumq; hac conditione, ut homo se totum

totum tradat in potestatem Diaboli, & uicissim
certis ceremonijs ab eo res optatas consequatur.

SPECIES uariæ sunt. Necromantia, Hydromantia, Crystallomantia, & aliæ, de quibus
commentarium de Diuinationibus studiosi consulant.

III.

DE DILECTIONE

DEI & PROXIMI.

IDEO condidit Deus homines, ut sint creature
uicissiles, quibus sese & omnia sua bona communicet, & quæ uicissim ipsum agnoscant, diligant & celebrent. Quare & menti lucem insequitur, qua Deum agnosceret, & uoluntati ac cordi mirandos motus Letitiæ & amoris attribuit, quibus Dei coniunctionem homo appeteret, & cum Deo copularetur, in eo acquiesceret, & lataretur, & ardenti incendio Amoris Deum complecteretur, eiq; obediret.

Talis enim affectus est Dilectio seu Amor, ut
Voluntas & Cor expectant, & attrahant, & quasi intra sese accipiant, & amplectantur amatum, ut eo fruantur.

Ita autem condita est natura propter hunc finem, ut uoluntas & cor ante omnia Deum ipsum
uelut summum bonum amplectatur, & intra sese
ut ita

DILECTIO DEI.

ut ita dicam, accipiat, ut 1. Iohan 4. dicitur, Qui manet in dilectione, in Deo manet. & Deus in eo. Deinde ut uinculis amoris genus humanum Deo copulatum etiam inter sese consocietur, ut omnes unum sint in Deo. sicut Iohan. 17. dicitur.

Postquam autem nunc in Voluntate aversa a Deo extinctus est amor Dei, & corda uarie & inordinate ruunt illicitis flammis amorum, ut apud Plantum furiosus Adolescens exclamat, Nolo me ista mulier amet, quam Dij: ualde difficile est illustrem definitionem Dilectionis Dei constituere. Nam etiam in pijs sensus amoris Dei admodum hebes & languidus est. Sed tamen in conspectu sit hæc qualiscumq; descriptio.

DEFINITIO.

DILECTIO DEI est ardens incendium amoris, in quo mens & uoluntas agnita dilectione Dei erga nos, quam misso Filio declarauit, uicissim DEVM complectitur, & sese Deo subijcit, & seruat omnia mandata Dei, cum quadam læticia acquiescente in ipso.

Vel est uniuersalis obedientia erga Legem Dei. Rom. 13. Dilectio est impletio Legis.

DILECTIO DEI.

35

1. Ioh. 5. Hæc est Dilectio Dei, ut mandata eius
seruamus.

1. Tim. 1. Summa mandati est Dilectio ex cor-
de puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

Deut. 6. 10. Matth. 22. Diligas Dominum De-
um tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,
& omnibus uiribus tuis.

Vsitatissimum est igitur in Ecclesia Vocaba-
lum Dilectionis pro obedientia erga totam legem
Dei, seu iusticia uniuersali, quæ omnes uirtutes
seu bona opera complectitur. Vt in horum tem-
porum disputationibus, qui contendunt: Nos di-
lectione iustos esse, hoc uolunt, Nos nostra obedi-
entia erga totam legem Dei seu propter nostra
bona opera iustos esse.

Diligenter etiam obseruent studiosi Dile-
ctionem Dei sæpe usurpari, nō pro
dilectione, qua nos Deum diligi-
mus, sed pro dilectione seu Amore,
quo DEVS nos complectitur.
Vt Rom. 5. Dilectio Dei diffusa est in cordibus
nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.
Commendat autem suam erga nos dilectionē Deus,
quod Christus pro nobis mortuus est.

Rom. 8. Quis condemnabit nos Christus pro
nobis mortuus est, & resurrexit & sedet ad
dextram Dei. Quis nos separabit à dilectione
D Dei

DILECTIO DEI

Dei scilicet, qua Deus nos diligit propter Filium.
Hanc ueram explicationem, & plenam consolationis studiosi meminerint.

SPECIES dilectionis Dei & proximi sunt
pleraq; officia seu opera in Decalogo præcepta.

In prima Tabula. Dilectio Dei complectitur
amorem & timorem Dei filialem, ueram inuoca-
tionem, gratiarum actionem, confessionem &c.

In Quarto præcepto, Amorem parentum, li-
berorum, fratrum, præceptorum, Magistratum,
& omnia officia ex amore orta.

In V. Misericordiam, mansuetudinem, Lenita-
tem, Beneficentiam, Studium concordia, Amici-
cie, Humanitatem, Iusticiam.

In VI. Amorem Coniugis &c.

VII. Iusticiam in contractibus & Libera-
tatem.

VIII. Candorem, Veritatem uitantem menda-
cia, calumnias, obrektionem. Fidelitatem &c.

Hæc omnia esse officia Dilectionis Dei & pro-
ximi manifestum est.

Similis catalogus operum dilectionis institui-
tur I. Cor. 13.

CAUSAE EFFICIENTES dilectio-
nis sunt tres.

I. FIDES seu agnitio Evangelij de Christo
& fiducia in Christo acquiescens. Dum enim
mens humana tantum Legis nocem audit denun-
tiantem

ciantem iram Dei, & aeternas poenas, semper fugit Deum iratum, non diligit eum, ac praecipue in arumnis aspiduum fremitum & indignationem aduersus Deum circumfert. Sed audito Euangelio cum fide agnoscimus nos, quanquam indignos & pollutos peccatis, tamen a Deo Gratis propter Christum diligi, curari, respici, exaudiri, uicissim incipimus ipsum diligere, & nos ei subijcere, & obedientiam uoluntati ipsius congruentem cum quadam leticia incoare.

II. Spiritus sanctus accendens in mente Agnitionem dilectionis Dei erga nos, quam misso Filio declarauit, & in Voluntate accendens leticiam, & amorem Dei, quo inflammata reuerenter se Deo subijcit, in Deo letatur, & obedire Deo incipit: iuxta omnia mandata ipsius. 1. Thessalon. 4. ὑμεῖς θεοῦ ἰδὲ ἀλλήλοις ἐσε, εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.

III. Mens & Voluntas, & Cor humanum.

CAUSAE IMPULSIVAE, quae nos ad dilectionem Dei & proximi inflammare debent, praecipue sunt.

I. Immensus amor Dei erga nos, quem hoc illustri τὸ πρῶτον declarauit, Quod Filium suum unigenitum dedit, ut Omnis qui credit, in eum non pereat, sed habeat uitam aeternam. Iohannis 3. & Roman. 8. Commendat suam erga nos caritatem

D 2

Deus

DILECTIO DEI.

Deus &c. 1. ioh. 4. In hoc manifestata est nobis dilectio Dei, non quod nos dileximus Deum, sed quod ipse dilexit nos, & misit Filium suum unigenitum in mundum, ut esset propitiatio pro peccatis nostris.

II. Mandatum Dei severissimum Deut. 6. Diligas Dominum Deum tuum &c. ioh. 15. Hoc est, mandatum meum, ut diligatis vos invicem.

III. Necessitas debiti. Debet enim creatura obedientiam Creatori. Et propter hunc finem praeputie conditus est homo, & deinceps per Filium redemptus, ut Deum agnoscat & diligit, ac vera obedientia celebret.

IIII. Necessitas retinenda fidei. Vbiq; enim est fides, ibi efficax est per dilectionem. Galat. 5. Vbiq; igitur non est dilectio, ibi non est fides. 1. ioh. 3. Scimus nos ex morte in vitam translatos esse, quia diligimus fratres.

V. Necessitas vitandi poenas praesentes & aeternas. 1. ioh. 3. Qui non diligit, manet in morte.

VI. Dignitas amplissima. Est enim dilectio Dei & proximi, ex vera fide in Christum tanquam ex fonte orta, praecipuus & summus cultus Dei, quo Deus affirmat se honore affici, & per quem cum Deo copulamur.

MATERIA circa quam Dilectionis sunt Deus & proximus. Matth. 22.

FORMA in definitione exprimitur.

FINES

ratis limitibus discernenda est à SPE humana,
fallaci & incerta, de qua Aristoteles interroga-
tus, quid esset Spes, respondit, ἐγὼ πρὸς τὸ
ἐνύπνιον id est, Somnium uigilantis. Nam hæ
Spes humanæ non reguntur certa Dei promissio-
ne, ideo sunt inanes & uanæ. Vt Lucianus de au-
licis Spebus uenustè inquit, αἱ χρυσαῖ ἐν ὄρει
ἐλπίδι ἐγ, οὐδὲρ ἀλλ' ἢ φρεσὶ τινος ἡσυχία ἐπὶ
χρυσῶν. Auræ illæ spes nihil aliud erant, quàm
flatus follium deaurati.

His inanibus & stolidissimis Spebus, quæ om-
nes homines assidue exagitant & frustrantur,
euulsis ex animo & obiectis, in Domino omnem
spem nostram ponamus.

DEFINITIO NOMINIS.

Spes proprie significat affectum seu motum
cordis, quo futurum bonum appetit & expectat.
Ideo autem sic condita est natura, ut ante omnia
summum bonum, uidelicet Deum expectat, & re-
lictis fugacibus præsentis uitæ bonis ardenti desi-
derio eternæ salutis & consuetudinis, cum Eccle-
sia cœlesti teneatur.

Usitatissimè autem uerbum Sperare in Pro-
phetis significat confidere, seu firma fiducia inniti
& acquiescere.

Psal. 12. Ego in misericordia tua speraui.

Psal. 130. Speret Israël in Domino, quia apud
Dominum misericordia.

42

Deinde Spes sepe significat obiectum spei seu rem speratam, ut in Psalmis sapissime dicitur: Tu es Domine Spes mea, id est, obiectum spei.

Coloss. 1. Propter spem, repositā nobis in cælis.

Gal. 5. Nos Spiritu ex fide spem iusticiæ, id est, speratam iusticiam expectamus.

Rom. 4. Abraham contra spem in spem credit, id est, expectavit rem sperandam in promissione ostensam, etiamsi res oculis subiecta nullam spei causam ostendebat.

Veræ autem spei, quam primum præceptum flagitat, definitio hæc est. SPES est certa expectatio uitæ æternæ propter filium Dei, iuxta promissionem in Evangelio expressam: & est expectatio mitigationis poenarum seu calamitatum in hac uita iuxta consilium Dei.

SPECIES discerni possunt iuxta obiecta.

- I. Spes seu expectatio uitæ æternæ.
- II. Spes liberationis ex calamitatibus seu mitigationis in hac uita.

Hæc differentia diligenter consideranda est, ut etiamsi præsentis calamitates non tolluntur, aut mitigari uidentur, tamen semper certò retineatur Spes uitæ æternæ, iuxta dictum Iob 13. Etiam si occiderit me, sperabo in eum.

CAVSÆ

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

I. Spiritus sanctus accendens & confirmans in mentibus assensionem & fidem, quæ diuinas promissiones firmiter amplectatur. Deinde mouens uoluntates & corda, ut in certis Dei promissionibus acquiescant, & contra spem in spem credant, & certò ac firmiter expectent promissam liberationem & uitam æternam.

II. Certè ac immotæ Promissiones uitæ ac salutis æternæ, quam certò sperare ac expectare debemus, etiam si in præsentia in ærumnis uidemur abijci à Deo. Hæc est enim uoluntas Dei æterna & immota, ut omnis, qui uidet Filium & credit in eum, certò habeat uitam æternam, Iohan. 6. Deinde Deus idè nobis ærumnas imponit, ut seriò agamus poenitentiam, & Fide ad Christum opitulatorem confugientes, non cum impio mundo damnemur, sed uitam æternam certò consequamur, 1. Cor. 11. Matth. 1.

III. Cum Deus uelit pios cruce & ærumnis exerceri propter multas causas (quæ in sequenti loco de Patientia recitabuntur) sæpe non tolluntur miserie & poenæ in hac uita: Sed tamen mitigationem calamitatum certo Dei uerbo promissam, pii sperare debent. Psal. 84. Mitigasti omnem iram tuam. Nabum 1. Bonus est Dominus & confortans in tribulatione, & respiciens sperantes in se.

IIII. Causa est mens & uoluntas humana, reuouata & adiuta per Spiritum sanctum, quæ iraditas in uerbo Dei promissiones amplectitur, & bona in promissionibus ostensa ardentè expetit & certò expectat.

MATERIA circa quam SPEI, sunt uita æterna, & Liberatio seu Mitigatio ærumnarum in hac uita.

FORMA est ipsa expectatio in Voluntate & Corde.

FINIS & EFFECTVS est certa impetratio bonorum, quæ in promissionibus offeruntur.

Rom. 5. Spes non confundit, hoc est, non frustratur expectantem.

Psal. 30. In te Domine speraui, non confundar in æternum.

COGNATA Spei est Fides. Differunt autem tripliciter.

I. Obiectis. Fides intuetur in uerbum rei, hoc est, in promissiones, per quas Dei beneficia præsentia & æterna nobis offeruntur, & quidem præsens beneficium seu præsentem reconciliationem accipit.

Spes uerò intuetur in rem uerbi, hoc est, res promissas seu bona exhibenda, uidelicet futuram liberationem, & ultimam ac gloriam æternam firmiter expectat.

II. Officio.

TIMOR DEI.

DEFINITIO REL.

47
TIMOR DEI est expauescere cogitatione iræ Dei aduersus peccatum, & metu iræ ac iudicij diuini vitare delicta, & se reuerenter Deo subijcere, & voluntate ac uerbo Dei omnia consilia & omnes actiones in uita spiritali & ciuili gubernare.

SPECIES recenseri possunt. TIMOR FILIALIS, qui est uerus pavor ortus ex conspectu iræ Dei aduersus peccatum, ad quem accedit fides erigens animum, & accedens ad Deum, & in Deo tanquam in patre acquiescens.

TIMOR SERVILIS, est uerus pavor sine fide, fugiens Deum, & fremens aduersus Deum, ut in Iuda, Saule, & similibus, de quo dicitur 1. Iohan. 4. Dilectio foras pellit Timorem, uidelicet seruilem.

Hæ species Timoris Dei distinguuntur Rom. 8. Non accepistis Spiritum seruitutis rursus ad Timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, per quem clamamus Abba pater.

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

I. Verbum seu Lex Dei denuncians iram Dei aduersus peccata, & præcipiens Timorem Dei.

Ecclesiast. 11. DEVM time, & mandata eius obserua. Hæc sit Regula omnibus hominibus.

Rom.

48
TIMOR DEI.

Rom. 3. Per Legem agnitio peccati.

II. Spiritus sanctus accendens in mentibus cogitationem uerbi, & hoc uerbo incutiens terrores.

Malach. 2. Dedi ei timorem & timuit me.

III. Mens cogitans de ira Dei, & uoluntas ac cor serio expauescens, & dolens quod offenderit Deum, & se uoluntati Dei subiiciens.

CAVSÆ impulsivæ seu πονεραγαλινῶν sunt.

I. Omnes calamitates totius generis humani, mors, morbi, excidia urbium & gentium, famet, bella &c. Item horrenda poenæ scelerum, quæ sunt uelut uox diuina, concionans de ira Dei aduersus peccata.

II. Omnes conciones Poenitentiae in Prophetis, Lex Dei, & horrendæ maledictiones additæ Legi, Deniq; omnes Historia, quæ præponunt exempla horribilium poenarum, quibus scelera Deus uindicat. Estq; hoc uelut commune argumentum totius Historiæ mundi, Quod sit concio de Timore Dei, & de Modestia.

Discite iusticiam moniti, & non temere Deos.

III. Mors filij Dei. Nullum enim est illustrius Testimonium, ueræ, seriæ, & horrendæ iræ Dei aduersus peccatum, quàm quod nullo alio modo, non itæ Abel, non morte & ærumnis omnium hominum,

TIMOR DEI.

49

hominum, sed sola filij Dei deprecatione, obedientia, & morte placari potuit.

MATERIA circa quam, sunt ira Dei, & poenae aeternae ac praesentes, spirituales ac corporales.

FORMA est ipse motus Voluntatis ac Cordis fugiens futurum malum, & se Deo subiiciens.

FINES & EFFECTVS, plurimi recensentur Ecclesiastici 1. Timor Domini gloria, & leticia, Timor Domini delet cor. Timenti Dominum bene erit in extremis. Timor Domini est uerus cultus Dei, custodiet & iustificabit cor. Plebitudo Sapientiae est timere Deum, & omnia bona affert &c.

PUGNANTIA sunt.

I. SECURITAS, seu esse sine cura, sine timore irae Dei & iudicii diuini, sine poenitentia sine fide & dilectione Dei. Sicut maxima pars generis humani uiuit in perpetuo stupore negligens iram & iudicium Dei, & in pijs etiam Timor Dei naturali securitate & frigore pectorum languescit & impeditur.

II. SUPERSTITIO trepidans timore, ubi non est timor, ut Psalm. 14. dicitur: ut Hypocrite timent iram Dei, cum uiolant traditiones stultas, cum uescuntur carnibus die Veneris, cum non sunt uestiti cucullo, & non timent iram Dei cum pertimes

pertinaciter propugnant opiniones & cultus
Idolatricos, & homines pios & innocentes per-
sequuntur.

III. Epicureus & Cyclopicus contemptus Dei,
qualis ab Homero describitur. Odysf. 9.

οὐ με κέλευε θεῶν ἢ διαδέμεν, ἢ ἀλέεσθαι,
οὐ γὰρ κύνεσσεν δῖος ἀργιόχρ' ἀλέγχει

Hoc est:

Ne iubeas superos ut ego uerearūe cōlamūe.

Nil Cyclopes enim Diuorum numina curant.

Tales sunt Mezentius, Sennaberib, Rabsaces,
Antiochus & Cyclops apud Euripidem.

Non ulla numina expauesco cœlitum.

Sed uictimas uni Deorum maximo

Ventri offero, Deos ignoro ceteros.

VI.

DE HVMILITATE.

Pertinacissimē in omnium cordibus hæret ue-
nenum, quod Diabolus hac uoce, Eritis sicut
dij, primis parentibus afflauit. Omnes enim homi-
nes natura sunt superbi. Est autem initium omnis
peccati superbia: & fons, ac origo plerarumq;
hæresum, dissidiorum & calamitatum in omni
uita. Ideo toties ad ueram humilitatem Christus
cohortatur: eamq; ob causam tot ærumnis nos ex-
ercet, ut ταπεινοφροσύνῃ Deo debitam disca-

mus.

mus: Cum autem uicina uirtus sit Timori Dei, & Patientie, descriptionem eius hoc loco intexam.

DEFINITIO NOMINIS:

Græca uox ταπαινωσις proprie significat uirtutem, quæ humiliter & demisse de se sentit: & sua peccata, infirmitatem ac sordes agnoscens, in timore Dei, & solius auxiliij diuini fiducia, obit suæ uocationis officia, & neminem despiciat, & in ærumnis se reuerenter uoluntati Dei subijcit.

Sed Latina uox Humilitas, proprie non uir-
tutem seu modestiam, sed utilitatem sortis, & con-
ditionis, et miseriam, ac ærumnas designat. Vt. n.
Homo dicitur ab homo, ex qua factus est: ita hu-
milis proprie in Latina lingua, & sæpe in scri-
ptura, significat humi abiectum, contentum affli-
ctum, & calamitosum, Luc. 1. Respexit humilita-
tem Ancillæ suæ, id est, humilem, seu miseram, ui-
lem, & contentam ancillam suam. Syrac. 2. In hu-
militate (hoc est, cruce, & ærumnis) tua patientia-
m habere, quoniam igne probatur aurum, homines
autem p̃i in camino humiliationis.

Psal. 118. Verbum tuum consolatio mea est in
humilitate mea, hoc est, in cruce, & afflictionibus
meis, tuo me uerbo consolor.

Cum autem Emphasis græcæ dictionis ταπαι-
νωσις Latina uox Modestia non integrè ex-
primat.

HVMILITAS

52

primat, usurpari solet in Ecclesia uocabulum Humilitatis, pro uirtute, quam Paulus Philip. 2. Colos. 3. Ephes. 4. Petrus 1. Pet. 5. τὸ πρῶτον αὐτοῦ οὐκ ὠνόμαζεν uocant, cuius haec est definitio.

DEFINITIO REI.

HVMILITAS est uirtus, qua in Timore Dei, agnoscentes propriam infirmitatem, non superbiamus, sed uero corde nos Deo, & in officijs nostrae uocationis fiducia auxilij diuini obeundis, & praestanda in poenis & arumnis obedientia, & exhibendo alijs honore debito, subiicimus.

PARTES Humilitatis sunt.

- I. Timor Dei.
- II. Modestia opposita arrogantiae, ambitioni, superbiae, iactantiae, emulationi, & continens se intra metas nostrae infirmitatis & uocationi convenientes.
- III. Iusticia suum cuilibet officium, & Reuerentia honorem alijs Dei organis debitum tribuens.
- III. Sedulitas faciens diligenter propriae uocationis officia, & uitans πολυπραγμοσύνην.
- V. Fiducia auxilij diuini.

VI. Patientia

VI. Patientia in erumnis.

Has sex uirtutes unica ταπεινοφροσύνη seu humilitatis appellatio complectitur.

Splendida autem et ornatissima τῆς σωτηρίας ταπεινοφροσύνη, descriptio legatur apud D. Basilium, pag. 391. & Homelia 11. in ἐξάμωρον, pag. 95. enarrantem hæc uerba: Formauit Deus hominem de limo terræ.

CAUSAE EFFICIENTES Humilitatis tres sunt.

Prima est, Filius Dei Dominus noster Iesus Christus, qui cum uerè mitis sit, & humilis corde, Primum in mentibus nostris accendit cogitationem mandati diuini, & propriæ imbecillitatis, & poenarum quæ superbos comitantur. Deinde uoluntatem & corda Spiritu S. suo impellit, & regit, ut se uoluntati Dei reuerenter subijciant, nec arroganter seipfos propter certa, si quæ habent dona, magnificent, & suprâ alios efferant.

Secunda: Verbum Dei præcipiens humilitatem, & proponens exemplum humilitatis Christi. Phil. 2. Et promissiones gratiæ, & gubernationis diuinæ & alias causas, quæ nos ad ueram humilitatem exuscitent.

Tertia: Mens humana cogitans mandata Dei, & exemplum Humilitatis Christi, & uoluntas accor, Spiritui sancto frenanti nostram superbiam reuerenter obediens.

CAVSÆ IMPVLSIVAE, quæ nos ad
ueram cordis Humilitatem ardenti studio comple-
ctendam, & e regione ad fugiendam toto pectore
superbiam, permonere & inflammare debent,
OCTO numerari possunt.

I. Voluntas Dei, expressa seuerissimo mandato
Dei, quod præcipit ueram humilitatem, & gratia-
am Dei, aliq; præmia humilibus pollicetur, &
pœnas superbis cominatur, i. Pet. 5. Humilitatem
in uobis fixam habete. Deus enim superbis resistit,
& humilibus dat gratiam Humiliamini igitur sub
potentiam Dei, ut exaltet uos in tempore opor-
tuno. Colof. 3. Philip. 2. Per humilitatem quisq;
aliū se præstantiorem putet.

II. Causa Materialis in qua, seu subiectum, in
quoherent dona, uidelicet, Natura hominis, qua
nihil fragilius, nihil imbecillius, nihil magis instabi-
le, & arduosum cogitari potest. Verissime in
Psalmo 103. dicitur: Homo sicut fœnum, dies eius,
tanquam flos agri, sic efflorescit, quoniam uentus
efflabit eum, & non subsistet. Et uerissime in ac-
tiori Proverbio dicitur, HOMO BVLLA. Et
Pindarus Ode 8. Pythiorum significantissima im-
agine nihil homine imbecillius, nihil magis fluxum,
& caducum esse demonstrat.

ἐν ᾧ ἕως οὗ, τὸ δὲ τῆς, τὸ δὲ οὗ τῆς.

οὐκ ἔστι ὅσως ἀνθρώπων, id est, Diurnum quiddam
sunt homines. Quid uerò gloriatur aliquis se ali-
quid.

quid esse: aut exprobat alteri, cum nihil esse
 VMBRAE SOMNIVM sunt homines
 Ita Simonides cecinit;

αὐτῶν πῶρ
 ὀλίγον μὲν καὶ τὸ
 ἀπράκτοι δὲ μελὸς ὄντες.
 αἰῶνι ὃ παύσῃ
 πόντῳ ἀμφὶ πόντῳ
 ὅδ' ἀφικτά οὐκ ὄντος
 ἐπιτέματα δ' ἀνά τ' ὄντος.

Plurimas autem tales sententias, quibus ingens
 onus miseriae, quod sustinent homines, et sum-
 ma uita humana fragilitas, et fortune instabili-
 tas, insignibus uerborum luminibus illustratur,
 collegit Plutarchus, in aureo libello, cui titulus est:
 Consolatio ad Apollonium. Et insignis est Plinij
 locus lib. 7. cap. 1. et 50. Item Basilij Homelia 11. in
 Hexaëmeron, et aliorum: quos eam quoque ob cau-
 sam, et diligentissime legant studiosi, et simulto-
 tius historia mundi, et communis uite miseriae
 afficiant: Quia haec consideratio humane infir-
 mitatis, et fragilitatis omnium efficacissime ani-
 mos, ad ueram humilitatem amandam, et cole-
 dam flectit.

III. Causa efficiens donorum: propter qua ho-
 mines insolescunt. Cum enim nec parari humana
 industria, nec retineri possint, sed à solo Deo den-
 tur,

tur, & conseruentur: studium est, de ijs bonis se
efferre, quæ nec à nobis proficiuntur, nec in no-
stra sunt potestate.

1. Cor. 4. Quid habes quod non accepisti? aut
accepisti, quid gloriaris tanquam non acceperis?

Ideo Deus horribiliter punit Sennacheribum
gloriantem se propria fortitudine, & sapientia
reliquas gentes uicisse (Esaï. 10. 37.) Nabuchodon-
osor superbum omni sapientia & potentia spo-
liat (Dan. 4.) Dauidem quoq; omni gloria sancti-
tatis, & uirtutis exuit (2. Reg. 15.) Vt intelliga-
mus, hæc dona non esse hominum propria, sed à
solo Deo dari & auferri.

IIII. Exemplum Christi, qui ipse inquit Matth.

11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.
Et Philip. 2. Per humilitatem unusquisq; alium se
præstantiorem existimet. Is enim affectus sit in
uobis, qui fuit & in Christo Iesu, qui cum esset in
forma Dei, non rapuit æqualitatem Dei, sed semet-
ipsum exmanuiuit forma serui assumpta, & humi-
liauit seipsum, usq; ad mortem, mortem autem crim-
inis. Cum autem Filius Dei, Dominus & redemptor
noster Iesus Christus, tantam humilitatem præstet,
ut abiciat se infra omnes angelos & homines in
nostræ nature sordes & mortem, & in se deriuat
omnia mea, tua & omnium hominum peccata, &
poenas peccatis debitas: pudeat nos nostræ superbi-
tie, qui ex humo orti, & omnibus miseris obno-

xij, & tetrīs polluti sordibus, tamen intumescimus,
perinde ac si dijessemus, & summa sanctitate &
uirtute alijs antecelleremus.

V. Causa Finalis donorum, quæ referenda sunt,
non ad alendam superbiam, contemptum aliorum,
& similes stultos affectus, sed ad communem Ec-
clesiæ, & Reipublicæ iuuandam. ioh. 13. Ma-
ximus inter uos sit omnium minister.

VI. Paulus 1. Cor. 12. Rom. 12. & Ephes. 4. de
uera humilitate & studio concordie differens,
utitur etiam argumento à membris humani cor-
poris sumto, quæ etsi alia alijs præstantiora sunt,
tamen non certant inter se ambitione, ne alia se
alijs proponunt, sed conferunt functiones ad com-
munem totius corporis utilitatem.

MATERIA in qua Humilitatis, est Vo-
luntas & cor Hominis agnoscens se humum, &
bullam esse.

FORMA Humilitatis est, non deiectio ca-
pitis in alterum latus, non uestis sordida, uel alius
gestus externus, sed uerus motus cordis abijcientis
se coram Deo, & subijciens se uoluntati Dei, &
præstans patientiam in poenīs, aut deiectione, ut
Dauid deiectus ex fastigio regni, & gloria uirtu-
tis & sanctitatis quam antea habuerat, reuerenter
& placide se uoluntati diuinæ subijcit.

FINES, & Effectus Humilitatis sunt.

I. Ut Deo obedientiam & honorem debitum
præstamus.

58

II. Ut tranquillitatem & concordiam Ecclesie, & Reipublice tuamur, ad quam in primis humilitate, patientia & moderatione collegarum opus est. Ephes. 4. Cum omni humilitate & mansuetudine & patientia tolerate uos inuicem.

III. Ut amplissima præmia, quæ Deus pollicetur humilibus, consequamur. Humilibus enim fauet Deus, & in eis habitat, eosque etiam in hac uita euehit & ornat, ut Iosephum & Dauidem ad fastigium regni euexit.

IIII. Ut poenas, quæ inenitabiliter superbos obruant, uitemus. Nam Deus superbis resistit, & omnis qui se exultat humiliabitur. & Ethnici dixerunt superbiæ comitem esse vēp̄eoy seu & d' goa seioy. Ideo Irus erat subito, qui modo Croesus erat. Et Apries Aegypti rex, qui gloriabatur nemini Deorum, aut hominum posse sibi regnum eripere, postea strangulatur. Capaneus, cum dixisset, se, inuito etiam Deo, Thebas expugnaturum esse, peritur fulmine.

EXEMPLA Humilitatis illustra lucent in Moise Num. 12. Ionatha cedente Dauidi de regno 1. Reg. 20.

Dauidē dicēdo ex fastigio regni, & omni gloria sanctitatis & uirtutis in exilium, 2. Reg. 15.

Iohanne Baptista, Iohan. 3.

Paulo Apostolo &c.

COGNA.

HVMILITAS.

COGNATAE uirtutes, seu potius partes
humilitatis sunt: Timor Dei, Patientia, Modestia,
Fides, Reuerentia &c.

PECCATA pugnantia cum humilitate
sunt.

I. Ficta, seu simulata humilitas, quam describit
Paulus Coloss. 2. his uerbis: Nemo uos decipiat si-
mulans Humilitatem & religiones Angelorum,
quæ non uidit, ipso incessu significans elationem
animi inflati admiratione sui & fastu, non tenens
caput &c.

Tales sunt Anabaptistæ, & Monachi, qui sin-
gulari gestu & uestitu simulant Humilitatem,
cum tamen in pectore ingentem superbiam cir-
cumferant, de quibus Bernardus ait, Volunt esse
Humiles sine despectu, & pauperes sine defectu,
& diuites sine labore. Aristoteles uocat. Βαυνο-
πικωδες.

II. Pugnat cum Humilitate SVPERBIA,
quæ est, sine timore Dei, & sine agni-
tione infirmitatis propriæ, sese ad-
mirari, & magnificare propter cer-
tas dotes, & propria sapientia, san-
ctitate, & uiribus confidere, & alios
despicere, & cum accidunt aduer-
sa, irasci Deo, tanquam iniuste pu-
nienti.

HVMILITAS.

160
Definitionem, & exemplum Superbiae clarissimum & maxime illustre, singuli in nobis ipsis cernere possumus.

CAVSAE EFFICIENTES sunt, Diableus, qui initio primis hominibus afflauit Superbiam, & ambitionem, ut discederent à verbo Dei, fiducia propriae sapientiae, & Dei similitudinem expeterent. Hinc in nostra corda eadem flamma superbiae sunt propagata, ut singuli uelimus inter homines dii esse, hoc est, antecellere alijs quoquo modo, & nostram auctoritatem magnificari et alios nobis subiectos esse.

Huius mali autem in nobis causae sunt.

I. Cœcitas mentis, non considerans propriam infirmitatem, nec agnoscens Deum autorem dolorum, ut Ajax apud Sophoclem inquit: Ignauus inuante Deo uincere solent: Ego uerò etiam sine Deo hanc gloriam consequar. Nabuchodonosor inquit: Hæc est illa Babylon, quam EGO ædificauit, quasi dicat, Hoc est imperium meae sapientiae & uirtute constitutum.

Deinde in uoluntate, & corde naturalis securitas, non metuens iram, aut iudicium Dei, & Χαλάρια.

CAVSAE προκαταρκτηναι sunt res secundae, in quibus paulatim cura, inuocatio, & Timor Dei languescunt, & extinguuntur. Quare cum Timor Dei, qui uelut custos est ceterarum

rum

HVMILITAS.

61
rum uirtutum, remotus est, animi elati laxant fre-
nos cupiditatibus, & multa audacter extra uo-
cationem suscipiunt, ut Plautus inquit, Res se-
cundas decent superbia. Et Xenophon in Pedia:
Δοκῶ μοι χαλεπώτερον εἶναι τὰ ἀγαθὰ
καλῶς φέρειν, ἢ τὰ κακὰ: τὰ μὲν γὰρ ὕβρι
τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνῃ τοῖς πᾶσι
ἐμπεριεῖ. Hoc est, Difficilius mihi uidetur esse res
secundas recte ferre, quam res aduersas. Ille enim
in multis superbiam, & petulantiam, hæ uerò mo-
destiam in omnibus efficiunt.

MATERIA circa quam, sunt certæ dotes,
ut sapientia, potentia, doctrina. Et sicut Ebrii ob-
iecta geminata intuentur: ita superbi sua, si quæ
habent dona, multò maiora esse somniant, quam
reuera sunt.

Phariseus Luca 18. Superbit persuasione pro-
prie iusticie & sanctitatis.

Alexander Magnus inolefcit propter poten-
tiam, & uirtutem, Crassus propter diuitias.

Puella propter formam, aut capillos elegan-
tiores.

Nos miseri scholastici propter qualemcumq;
noticiam duarum aut trium uocum Grecarum,
aut Ebraicarum inolefcimus.

FORMA est ipsa definitio.

FINIS

HVMILITAS.

FINIS est, ut alijs antecellamus, & tanquam
Dij colamur.

EFFECTVS sunt.

I. Multa magna peccata. Eccles. 10. Initium om-
nis peccata est superbia, nobiscum nascens.

II. Pleraq; contentiones in Ecclesia, & dissi-
dia, certamina, & bella in omni uita.

III. Horrenda miserie ἐπιπρασσι, in quibus
pereundum est, ut Pompeius uolens αἰεὶ ἀγιστῶν
εἶναι. ὁ ὑπὲρ τοῦ ἐμμελίου ἀλλοῦ, mouet bel-
lum ciuile, in quo miserabiliter perit interfectus
à Rege cuius patrem ipse antea in regnum resti-
tuerat. Goliath Philisteus confidens suis uiribus,
& contemnens Dauidem, magro cum dedecore
& ignominia trucidatur, 1. Reg. 17.

Abfolon, Antonius & alij innumerabiles ap-
petentes superiorem uocationem, potentiam &
dignitatem: eam quoq; quam habent, amittunt &
miserè pereunt.

Sennaberib confidens suis uiribus contempto
Deo, amittit exercitum & interficitur à filijs.
Esaiæ. 37.

COGNATA uicia sunt Ὀλυσία, amu-
latio, liuor, πολυπραγμοσύνη, ambitio, iactan-
tia, ὕβρις, de quibus in quarto & quinto præca-
pto dicitur.

PVGNANTIA sunt, Humilitas, Timor
Dei, Modestia.

PATIENTIA.

VIII. Ut amplissima præmia Patientie conse-
quantur, quæ promissu Christus Matth. 5. & Pau-
lus 2. Cor. 4. Momentanea leuitas afflictionis æter-
num pondus gloriæ affert.

IX. Finis ærumnarum latissimus est portus
uitæ æternæ.

ἔνδοξόν γὰρ πᾶσι τέλει γλυκερώ-
τατον ἔσται.

COGNATA Patientie sunt ceteræ Vir-
tutes eiusdem præcepti, Timor Dei, Humilitas,
Fides &c.

PUGNANTIA sunt.

I. Impatientia irascens Deo in ærumnis, ut in
Ieremia, Iob, Israëlitis uagantibus in deserto, Ca-
tote, Cicerone & nobis omnibus.

II. Hypocritica Tolerantia cruciatuum sponte
accesstorum, ut in Eremitis, in Flagelliferis, qui
ante annos ducentos in Germania & Gallia uo-
gati sunt, & suppositos uirgis ceciderunt.

VIII.

DE PERSEVE-

RANTIA.

PERSEVERANTIA est in uera
agnitione Dei, & fide in Chri-
stum constanter & perpetuo usque ad
extremum uitæ spiritum permanere.

F CAVSÆ

PERSEVERANTIA.

68

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

I. Spiritus sanctus, qui confirmat mentem & uoluntatem, ut in fide perstet, ne uel Diaboli insidijs, uel naturali prauitate, uel arumalis excusatiatur. Iohan. 14. Non relinquam uos orphanos, sed ueniam ad uos, rogabo Patrem, & alium Patrem ueracem mittet uobis, spiritum ueritatis, ut maneat uobiscum in aeternum.

II. Verbum Dei seu dulcissime & ueraces promissiones auxilij & defensionis diuinae.

Iohan. 10. Oues meae uocem meam audiunt, & uitam aeternam do eis, & nemo rapiet eas ex manibus meis.

Luce. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Orat autem filius Dei non pro Apostolis tantum, sed pro omnibus credituris per uerbum eorum. Iohan. 17.

1. Cor. 10. Fidelis Deus, qui non sinit nos tentari supra uires, sed dat cum tentatione finem, ut perferre possimus.

Matth. 10. Portae inferorum non praeualebunt aduersus eam.

III. Mens & Voluntas humana renouata & adiuta à Spiritu sancto, amplectens has promissiones, et repugnans dubitationi, ac diffidètie, uitans impia sodalitia, praestans assiduitatem in ardenti inuocatione, & ceteris exercitijs pietatis, Denique resistens insidijs Diaboli, ijs armis & munimentis, quibus Ephes. 6. descripta est.

MA

PERSEVERANTIA.

MATERIA circa quam sunt omnes Virtutes Deo placentes, quarum Regina & Mater est Fides.

FORMA in definitione describitur.

FINIS est Salus eterna Matth. 24. Qui perseverauerit usq; ad finem, saluus erit.

Apoc. 2. Esto fidelis usq; ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ.

COGNATA sunt Constantia, Confessio. **PUGNANTIA** sunt ἀποστασία seu defectio à fide, ut in Saule, & Pertinacia in opinionibus impijs aut superstitionibus.

SECUNDI
PRÆCEPTI
VIRTUTES.

IDEO præcipue hominibus beneficium Lingue & orationis datum est, ut DEO GRATIA dicant, & alij alios de Deo, deq; Virtutum officijs doceant, & Deum celebrent. Ideoq; in fabricatione hominis, cordi proximè pulmonem & Tracheam arteriam Deus adiunxit, ut esset interpres & orator, exprimens dicendo sensa cordis. Ac ut in primo præcepto ostendit, Quales esse motus cordis debeant: Ita in Secundo præcepto monet, qualis esse nostra oratio debeat. Vult enim

70
PERSEVERANTIA.

Deus nasci orationem ex pijs motibus cordis, uide-
licet ex uera agnitione Dei, Timore Dei, Fide,
Dilectione &c. Quare etiam hæ Virtutes, quas
nunc explicabimus, simul ad Primum præceptum
pertinent. Non enim in labris nasci, aut sola uoce
fieri Inuocatio, gratiarum actio &c. sed ex corde
proficisci debent.

Sunt autem Quinq; Virtutes præcipuæ, quibus
Secundum præceptum flagitat.

- I. Vera Inuocatio Dei.
- II. Gratiarum Actio.
- III. Vera Prædicatio.
- IIII. Confessio.
- V. Iusiurandum.

I.

DE VERA DEI IN-
VOCATIONE.

VERA Dei Inuocatio est uirtus,
quæ à uero Deo, patefactio in
promissione Euangelij, & missio Filij,
petit bona æterna, & præsentia,
& repugnans dubitationi certo sta-
tuit,

INVOCATIO DEI.

71
euit, nos exaudiri, & bona optata
impetrare, iuxta ipsius promissio-
nes propter Christum Mediato-
rem.

PARTES sunt petitio, & Gratiarum Actio.

SPECIES uerae Inuocationis nullae sunt, ni-
si in ardentem & languidam distinguas, secun-
dum Accidentia.

Discernatur autem uera Inuocatio à falsa, &
semper in conspectu sit duplex discrimin.

Prius sumtum est ab Essentia Dei, Posterius à
Voluntate Dei.

Ethnici, Turci, Iudaei, & omnes non recte in-
uocantes, eisi iactitant se compellare Deum, cona-
ditorem coeli & terrae: Tamen à uero Deo abera-
rant. Quia negant hunc esse Deum conditorem,
qui se patefecit in Verbo per Prophetas & Apo-
stolos tradito, & misso Filio pro nobis crucifixo.
Deinde etiam uoluntatem Dei, de remissione pecc-
atorum patefactam in promissione & Filio Mea-
diatore ignorant.

Vera autem Inuocatio directa est ad uerum
Deum, qui se patefecit data promissione de Chri-
sto, primis Patribus, & misso Filio, & editis in-
gentibus Testimonijs, quae in libris Prophetarum
& Apostolorum recensentur.

72
INVOCATIO DEI.

CAUSA EFFICIENS uera inuocationis, est Spiritus sanctus, flectens mentē ut assentiat^{ur} promissionibus, & mouens Voluntatem, ut confidat, se Deo curae esse, se regi, defendi, exaudiri, & iuari à Deo propter Christum Mediatorem, & hac fide ad Deum accedat.

De hac causa dicitur Zach. 12. Effundam super uos Spiritum Gratiae & Precum.

Rom. 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, per quem clamamus Abba Pater.

Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus erga Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem etiam accessum habemus fide.

Ioel. 2. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Omnis qui inuocat nomen Domini saluus erit.

Gal. 4. Misi Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater.

Iohan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & Veritate.

ΠΡΟΚΥΡΔΩΝ est mandatum Dei præcipiens Inuocationem, & Promisiones, quod propter Christum Deo placeant nostrae preces, & certo exaudiantur.

MANDATA sunt Luc. 18. Oportet semper orare & non defatigari.

Matth. 26. Vigilate & orate.

Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis.

Matth.

INVOCATIO DEI.

Math. 7. Petite & dabitur uobis.

1. Theff. 5. Indefinenter orate.

Coloss. 4. Precationi in state, uigilantes in ea cum gratiarum actione.

PROMISSIONES sunt Iohan. 16. Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis.

Esai. 65. Antequam clamabit, ego exaudiam.

Psal. 144. Prope est Dominus omnibus in uocantibus eum.

Necesse autem est simul etiam promissiones bonorum spiritualium, & corporalium cogitatione complecti, quales sunt:

Ezech. 33. Vivo ego, nolo mortem peccatoris.

Matth. 6. Cetera adjicientur uobis.

Psal. 33. Non est inopia timentibus eum.

ἡγοραταῖς ἡμῶν, est nostra ingens miseria & infirmitas, quod ad animam & ad corpus attinet. Pericula opinionum de Deo, morum Ecclesiarum nostrarum, & politiarum, quæ nobis & pijs studijs hospitium concedunt, nostra famæ, ualitudinis, rei familiaris &c. Hæc pericula docent, nobis diuino auxilio opus esse, & impellunt, ut ad Deum uera fide & inuocatione confugiamus. Vt Esai. 26. Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione inuocant te. Huc pertinent querelæ de peccato & penis peccati in Psalmis sparse.

INVOCATIO DEI.

74

MATERIA Inuocationis seu res petendae sunt Bona spiritualia, ut Remissio peccatorum, Lux Spiritus sancti regens nos in omnibus opinionibus, consilijs, moribus, & totius uitae actionibus: & Bona corporalia, Pax, honesta disciplina, fertilitas terrae, Bona ualétudo, Victus, successus in Vocatione, Defensio corporis & facultatum nostrarum &c.

FORMA precationis ab ipso Christo Matthaei 6. & Luc. 11. proposita est. Sunt & eruditissimae precandi formulae in Psalmis traditae.

FINIS primus & principalis precanti propositus sit, ut Deo debitum honorem tribuat, quod in tantis nostris miserijs opem ferat inuocantibus. Deinde alia bona & liberationes ex periculis animae & corporis petendae sunt.

1. Ut gloria Dei celebretur.
2. Ut Ecclesia seruetur. Hi duo fines in Psalmis creberrimè usurpantur.

Ac prior finis multas partes sub se cõplectitur.

1. Ut mirandae liberationes testentur, Deo curae esse Ecclesiam.
2. Ut blasphemi refutentur, qui desertis pijs uociferantur nibile esse providentiam, non esse ueram Ecclesiae doctrinam.
3. Ut fides piorum confirmetur, quod Deus uerè nos respiciat, uerè exaudiat & adsit opitulador, etiam cum destituimur à causis secundis.

INVOCATIO DEI.

4. Ut, cum hæc beneficia recitantur, multi agnoscant Deum, & inuitentur ad amorem Dei & fidem.

5. Ut gratiarum actione Deus celebretur.

EFFECTVS Inuocationis, est exauditiō iuxta diuinas promissiones, quæ bona spiritualia sine ulla conditione certō petentibus offerunt: Sed bona corporalia cum exceptione crucis & castigationis pollicentur. Ac in periculis corporalibus semper Inuocatio, uel liberationem uel mitigationem impetrat, Ut Iacob sua precatione impetrat defensionem, ne à fratre Esau opprimatur.

Adiuncta uel adiacentia Inuocationis sunt, Fides & Patientia.

Nam in omni Precatione, quæcunq; res petitur, necesse est preluere FIDEM, quæ accipit remissionem peccatorum, & statuit nos diligere à Deo, & inuocationem nostram exaudiri propter Christum Mediatorem.

Deinde in ærumnis corporalibus, cum non statim impetratur Liberatio, necessaria est Patientia, quæ non frangatur mora, sed in Deo placidè acquiescat. Sæpe enim Differt Deus liberationes propter tres causas.

1. Ut nostra constantia exploretur.

2. Ut constet nos immediate à Deo sine causis secundis adiutos esse.

INVOCATIO DEI.

3. Ut fides & inuocatio fiat ardentior. Ut ap-
tem Deus tarditatem supplicij grauitate compen-
sat: Sic dilata piorum præmia, & in hac uita cu-
mulatius reddit, & postea æterno pondere gloria
(ut Paulus 2. ad Cor. 4. inquit) compensat.

EXEMPLA precationum illustria sunt in
Psalmis, quorum alij petunt remissionem peccato-
rum propter misericordiam Dei promissam in
Christo, ut septem Psalmi poenitenciales 50. 129. 6.
24. 31. 37. 41. 42. 87. 142.

Alij petunt defensionem Ecclesiæ contra Ty-
rannos & impios Doctores, ut 5. 16. 35. 93. 119. 7.
10. 25. 27. 34. 43. 53. 54. 141.

Alij petunt defensionem contra hostes deu-
stantes Ecclesiam & Scholas, ut 78. 79. 82. 121.
136. 139. 140. 141.

Alij petunt liberationem ex periculis & erri-
nibus, ut 12. 30. 40. 55. 56. 57. 58. 59. 85.

Alij in persona Christi pendentis in Cruce
compositi sunt, ut 21. 68.

Alij petunt pro Magistratus & status politici
conseruatione, ut 19. 20. 60.

COGNATA Inuocationis sunt cetera
uirtutes primæ Tabulæ.

PUGNANTIA sunt, Omissio Inuocation-
is, Item, Inuocatio Ethnica, Turcica Idolatrix,
Iudaica, Inuocatio hominum mortuorum.

GRATIARVM ACTIO.

II.

DE GRATIARVM
ACTIONE.

GRATIARVM ACTIO est
mente & uoce confiteri, quod
non casu nec causis secundis tantum
bona nobis offerantur, sed quod
Deus uere omnium beneficiorum
autor sit, & hac nostra confessione
alios homines inuitare ad Agnitio-
nem & Inuocationem ueri Dei, ut
ipsi quoque certo statuunt, pios Deo
curæ esse, & exaudiri, & propterea
vero corde se Deo subiiciant, eumque
celebrent.

PARTES sunt.

1. *Mente presentiam & auxilium Dei agnos-
cere & conseruare.*
2. *Externa uoce profiteri & celebrare Dei
beneficia.*

CAUSAE EFFICIENTES principa-
les eadem sunt, quæ ceterarum uirtutum. Spiri-
tus sanctus. Testimonia uerbi diuini, quæ affir-
mant non casu, sed uere à Deo nos omnia bona ac-
cipere.

Deinde

GRATIARVM ACTIO.

Deinde ipsa beneficia Dei amplissima.

Tertio, Mens, Voluntas & Vox humana.

CAVSA $\pi\rho\omicron\gamma\epsilon\mu\lambda\acute{\omega}\nu$ est mandatum Dei.

Item, Noticia naturalis agnoscens copulationem
cause & effectus, & obligationem ad $\alpha\upsilon\tau\iota\sigma$
 $\delta\omega\gamma\alpha$.

CAVSA $\pi\rho\omicron\alpha\tau\alpha\gamma\epsilon\lambda\acute{\omega}\nu$ est immensa am-
plitudo & uarietas diuinorum erga nos benefi-
ciorum.

MATERIA circa quam, sunt beneficia
spiritualia & corporalia.

SPIRITVALIA sunt.

1. Patefactio Dei.
2. Electio Ecclesie.
3. Missio Filij.
4. Donatio Euangelij.
5. Remissio peccatorum, seu Imputatio iusticie
propter Christum.
6. Donatio Spiritus sancti.
7. Nouitas spiritualis, quæ est initium uitæ
eternæ.
8. Liberatio à Tyrannide Diaboli, & à morte
eterna.
9. Vita eterna.
10. Deus ipse, qui erit omnia in omnibus, & sua
luce, sapientia, iusticia, uita & læticia
nos in omni eternitate complebit.

CORPO.

GRATIARVM ACTIO.

79

CORPORALIA sunt:

1. Vita.
2. Honestā disciplina.
3. Victus, cibus & potus.
4. Pax.
5. Bona ualeitudo.
6. Successus in administratione Politica &
economica.
7. Defensio liberorum.
8. Defensio bonorum fortunæ, seu possessionum.
9. Fama.
10. Honestus locus &c.

FORMA in definitione expressa est.

FINES sunt.

1. Vt Deo obtemperetur.
2. Vt gloria Dei celebretur.
3. Vt testemur nos uerè Deo curæ esse.
4. Vt Epicurei & Stoici refutentur, qui disputant casu, uel causis secundis tantum offerri bona.
5. Vt fides piorum confirmetur.
6. Vt nostro exemplo alij homines inuitentur ad ueri Dei agnitionem & inuocationem.

EXEMPLA Gratiarum actionis illustrata sunt Psalmi celebrantes beneficia diuina uel Creationem rerum, ut 103. 135. 138.

Vel

80
GRATIARVM ACTIO.

Vel donationem remissionis peccatorum &
omnium beneficiorum spiritualium, ut 102. 33.
146. 110. 114.

Vel liberationem Ecclesie & piorum ex per-
iculis, ut 32. 33. 45. 65. 91. 122. 124. 128. 17. 29. 22.

Vel beneficia populo Israel exhibita, ut 104.
105. 77. 113. 135.

Vel pro regno Messie, Euangelio & Ecclesia
gratie aguntur, ut Psalmo 117. 42. 46. 97. 98. 99.
107. 137. 144. 149. 150.

PUGNANTIA sunt ingratitudo, & simu-
lata hypocritica gratitudo, qualis est Phari-
saeus. Luc. 18.

III.

DE VERA PRÆDI-
CATIONE.

VERA PRAEDICATIO est ue-
ram de Dei Essentia & Volun-
tate doctrinam in Lege & Euange-
lio patefactam, vel in ministerio pu-
blico, uel alibi pro suo loco, & uo-
catione, fideliter & pure docere, &
ueræ sententiæ corruptelas dextere
& constanter refutare.

Partes

PRAEDICATIO.

87

Partes { Veram doctrinam { Legē } sonā
 { Falsam eruditē refutare. { Euangelij } re.

SPECIES à Paulo constituuntur 1. Cor. 14.
 & 1. Timoth. 4. uidelicet, Doctrina, Exhortatio,
 Consolatio.

Doctrina est, aut Catechesis, hoc est, Institutio
 proponens integrum corpus doctrinae Christianae,
 constans praecipuis locis tanquam membris rea-
 ctis inter se coagmentatis.

Aut est Interpretatio alicuius partis Scripturae,
 in qua haec Quatuor praestanda sunt.

1. Transferendae sunt praecipuae partes ad Locos communes, qui Corpus doctrinae constituunt, & hi Loci Methodica ratione explicandi sunt.
2. Monstranda est series partium.
3. Enarrandum est genus sermonis, Verba, Phrases, figurae, adhibitis linguis & artibus dicendi.
4. Refutandae sunt corruptelae uerae sententiae. Huius primi officij docentium necessaria adminicula sunt artes dicendi, & praecipue Dialectica, quae monstrat uiam recte ordine, & perspicue docendi.

CAUSAE EFFICIENTES Praedicationis sunt.

I. Spiritus

82

I. Spiritus sanctus, Matth. 10. Non uos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri, qui in uobis est.

II. *Lingua debet esse Cymbalum resonans laus
des Dei.*

III. *Nostra fidelitas, quæ complectitur cuncta
supra d' $\alpha\omega\mu\mu\pi$ $\epsilon\gamma\kappa\lambda\omega\delta\iota\alpha\lambda\upsilon$, hoc est, Medita-
rem noticiam Doctrinæ Christianæ, & facultate
tem propriè & perspicuè eloquendi: Diligentiam
& constantiam.*

C A V S A E Instrumentales, Dialectica & Rhetorica.

MATERIA Verbum Dei, seu doctrinalis
 gis et Evangelij diuinitus patefacta. 1. P. 4.
 εἰς τὴν λαλῶν ὡς λόγια θεῶν.

1. Vt Deo obtemperetur.
2. Vt Deus recte agnoscatur.
3. Vt multi fiant heredes uitæ æternæ.

EFFECTVS, Vera agnitio Dei, Fides,
Remissio peccatorum, donatio Spiritus sancti,
salus aeterna. Rom. 10. Fides ex auditu est, Audi-
tus per uerbum Dei, Quomodo credent, quomodo
non audierunt? Quomodo audient sine praedi-
cante.

Rom. 1. Evangelium est potentia Dei ad salu-
tem omni credenti.

COGNATA sunt cæteræ uirtutes.

PYGNAN.

CONFESSIO.

83

PUGNANTIA sunt omnes corruptelæ
doctrinæ, Hæreses, Negligentia in docendo.

Curiositas in tractandis inutilibus aut non ne-
cessarijs materijs &c.

IIII.

DE CONFES-
SIONE.

CONFESSIO est constans &
perpetua uoluntas coram DEO
& hominibus, ueram Euangelij do-
ctrinam profitendi, nec abiijcendi
eam propter terrores, odia, suppli-
cia, uel alia pericula, propter hunc
finem, ut DEO optemperetur, &
ne uera Dei noticia in terris extin-
guatur.

CAUSAE autem considerentur, quæ singu-
los pios ad constantiam confessionis Euangelij ex-
uscitare debent.

CAUSA $\pi\sigma\omicron\nu\gamma\epsilon\mu\lambda\iota\kappa\iota$ seu Impulsiva, est
Mandatum Dei, seuerissime præcipientis Confes-
sionem. Matth. 10. Qui me confitebitur coram ho-
minibus, confitebor & EGO eum coram Patre
meo coelesti.

G

Deinde

CONFESSIO.

Deinde tanta turpitude est $\alpha\pi\omicron\sigma\sigma\alpha\iota\alpha\varsigma$, ut scē
dissima perinurio nos polluat. Nam in Baptismo &
Cœna Domini nos tanquam Sacramentis milita-
ribus ad obedientiam & Confessionem obligau-
mus. Cyprianus: Quoties sanguinem Christi bi-
bo, toties paratus esse debeo ad sanguinis mei ef-
fusionem pro Christo.

Fines sunt.

1. Gloria Dei, ut Deus innotescat & celebra-
tur. Ac tota hæc uita hominum ideò consociata
est plurimis uinculis generationis, educationis,
contractuum, officiorum, ut in conuersatione &
communicatione officiorum mutua luceat Confes-
sio nostra, ut scriptum est, Luceat lux uestra.
2. Ut eternam salutem retineamus, Romanus.
Ore fit Confessio ad salutem.

EFFECTVS sunt.

1. Confirmatio doctrinæ diuinitus traditæ, quæ
obsignatur sanguine Martyrum.
2. Confirmatio Ecclesiæ & Infirmorum, qui
desiderant Exempla fortitudinis confessorum.
3. Testimonia de futuro Iudicio & Vita æternā.

FACULTAS. Spiritus sanctus opitulanti
infirmiitati nostræ, & addit nobis robur, ut possi-
mus iudicia mundi, infamiam, & corporum sup-
plicia perferre. Vide postremam concionem Chris-
sti in Iohanne cap. 14. 15. 16.

EXEM

CONFESSIO.

EXEMPLA.

Iohannes Fridericus Dux Saxonie Elector.

Daniel inter Leones.

Matathias Pater Iudæ Maccabæi. 1. Macc. 2.

Paulus.

Omnes Apostoli & Martyres.

Ignatius cum in circo bestiis obijceretur. Frangite me (inquit) & comminuete instar grani, ut fiam panis Christo gratius.

Laurentius in Craticula.

Attalus, Blandina, Agne &c.

Persecutiones Christianorum ante Constantinum Magnum decem numerantur.

Primam exercuit Nero. 6. Maximinus.

2. Domitianus.

7. Decius.

3. Traianus.

8. Valerianus.

4. Antoninus.

9. Aurelianus.

5. Seuerus.

10. Diocletianus & postea Licinius.

Cum autem ualde difficile & acerbissimum sit, sustinere odia, exilia, & cruciatus corporum propter Confessionem, omni cura & studio aduersus fugiamus, sed antequam nos periculo supplicij exponamus, initio omni studio & diligentia operamur, ut ueram doctrinam recte cognoscamus, nec falsa pro ueris amplectamur, nec periculum propter falsas opiniones suscipiamus. Veras sententias amplexi non abijciamus, nec pretexamus

CONFESSIO.

simulationi infirmitatem. & prius etiam cogitemus de Patientia & constantia, ne cum pericula fiunt propiora, ancillæ uoce frangamur, & à uera Confessione deficiamus.

PUGNANTIA cum Confessione sunt.

I. ἀποστροφή seu Defectio, seu Negatio, ut Petrus negat Christum, sed agit penitentiam.

Iulianus Imperator deficiens ad Ethnicos, ideo dictus est Apostata.

Et insignis leuitatis exemplum recitatur in Tripartita lib. 6. cap. 38. de Ecceboło Rhetore.

Et nostra etate, cum liber Augustanus promulgaretur, innumerabilia leuissime ἀποστροφῶν exempla in Principibus, Ciuitatibus, Doctoribus, & priuatis conspeximus.

II. Impia pertinacia hominum fanaticorum in supplicijs, quæ perferunt propter seditionem, aut errores palam blasphemios, ut Serueti qui anno 1552. Geneuæ combustus est. Item Anabaptistarum, qui improbant Magistratus, Iudicia, negant peccatum Originis, contemnunt ministerium uerbi & Sacramentorum, expectantes Enthusiasmos &c.

Causa autem facit Martyrem, non Martyrium, ut Cyprianus ait.

Et Apollinaris: Vbi non est ueritas Christi, ibi non est ueritas Martyrij

DE IURE IV-

RANDO.

IUSIVRANDVM est Inuocatio
Iveri Dei, qua petimus, ut sit Testis
nostri sermonis, & puniat fallentes.

Quòd LICEAT IVRARE pijs confir-
mant expressa testimonia Deut. 6. & 10. Domi-
num Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, &
per nomen illius iurabis.

Ebrae. 6. Omnis controuersie finis est iusiur-
randum.

Ierem. 12. Iurabunt uiuit Dominus, & non in
Baal.

Et exempla ipsius Dei, Christi, Pauli & alio-
rum.

Psal. 110. Iurauit Dominus, & non poenitebit
eum.

Ezech. 33. Vivo ego, nolo mortem peccato-
ris &c.

Hunc locum enarrans Tertullianus, exclamat:
O beatos, quorum causa iurat Deus, O miserrimos,
si ne quidem iuranti Deo credimus.

Luc. 1. Iusiurandum, quod iurauit Abraham.

Gen. 22. Per memetipsum iurau.

Ierem. 11. Iuramentum quod iurau &c.

G 3

Paulus

IVS IVRANDVM:

Paulus iurat Rom. 9. Et 2. Cor. 1.

Abraham & Abimelech iurant Gene. 21.

Ioseph Gen. 42.

Iosua 9. Iuravimus eis in nomine Dei Israel.

In libris Regum aliquoties repetitur hec forma iuramenti: Hec faciat mihi Dominus, & hec addat, hoc est, Deus sumat de me pœnas gravissimas, si sefellero.

PARTES Iuramenti sunt duo.

INVOCATIO, qua Deus citatur testis dictorum.

INPRECATIO, qua nos fallentes ipso teste ad pœnam obligamus.

SPECIES Legitimi & Concessi Iurisiurandi duæ sunt.

Aut enim Iuramentum est ἐπ' αὐτῶν, id est, impositum à Magistratu, cui obedientia debetur.

Aut suscipitur cogente Vocatione, ut uel nostram uel aliorum famam & uitam tueamur, ut Paulus confirmat se uera dicere allegato Deo teste, Rom. 9.

De hoc genere Isocrates ad Dæmoniciū inquit, ὁ γὰρ ἐπ' αὐτῶν προσδ' ἔχῃ δ' ἰὰ δ' ὕο προσφάσθῃ, ἢ σεαυτῶν αὐτίκα ἀιχρᾶς ἀπολύω, ἢ φίλῃ ἐκ κινδύων διασώζω, hoc est, Iuramentum à Magistratu impositum propter duas causas accipito, aut, ut te ipsum turpi crimine liberem, aut, ut amicos ex periculis serues.

Cetera

I V S I V R A N D V M.

Cetera Iuramenta omnia, quæ sine mandato Magistratus & non cogente uocatione, sed priuata futilitate sine necessaria causa, de re quæ libet fiunt, seuerissime prohibentur à Christo, Matth. 5.

Et si autem eo loco omnibus iuramentis sine discrimine interdicti uidetur: Tamen intelligunt pij in Antinomij scripturæ faciendam esse collationem textuum, & retinendam esse eam sententiam, quæ cum uniuersa scriptura consentit. Item generalibus sententijs derogari per speciales, & id potissimum recipi, quod ad speciem directum est.

CAVSÆ EFFICIENTES sunt, Mens intelligens esse rem honestam, possibilem, necessariam, de qua uult iurare, & Voluntas non coacta.

I M P V L S I V A E sunt Mandatū Dei, mandatum Magistratus aut Iudicis, & uocatio.

M A T E R I A circa quam, sunt res honestæ, non prohibitæ Lege Dei, & possibile, quæ sunt in nostra potestate &c. Non est enim iusurandum, quod nec ius, nec iurandum est.

F O R M A Iuramenti in Definitione expressa est.

Et Matth. 5. prohibentur aliæ formæ iurandi per Creaturas, Coelum, Terram, & similes, quæ non sunt in nostra potestate.

90
IUSIVRANDVM.

FINES sunt.

I. Vt Deo debitus honor præstetur. Deut. 10.
Iurabis per nomen Dei tui, & non per nomen
deorum alienorum.

Ierem. 12. Iurabunt uiuit Dominus, & non in
Baal.

II. Vt ueritas confirmetur.

III. Vt innocentes per Calumniam circum-
uenti periculis liberentur.

EFFECTVS sunt.

Αὐτὸς γὰρ ὁ εὐοκνῶν γενεὴ μετ' ὀπίσθεν ἀμεί-
νωσ, hoc est, Viri ueracis & seruantis Iuramen-
tum posteritas felicior erit.

Pausanias in Arcadicis refert, Philippi regis
Macedonie liberos ideo in tantas calamitates im-
cidisse, quia pater omnia promissa, pacta & Iura-
menta conculcauerit.

COGNATA sunt Vota, foedera promif-
sa &c.

PUGNANTIA sunt.

I. Sophistica & calumniosa interpretationes
Iuramentorum.

II. IMPIA Iuramenta, quibus promittuntur
res inhoneste & à Deo prohibita, Vt Monachos-
rum & Sacerdotum.

III. PERIVRIA quibus tota uita plena est.
Omnes homines uiolant Iuramentum, quod Deo in
Baptismo præstiterunt. Et iustatissima sunt Ma-
gistratum

IVSIVRANDVM.

91
gistratum & Mercatorum periuria. Ideo etiam
horrendæ poenæ omnes homines in omnibus ordi-
nibus obriunt. Punit enim Deus sui nominis con-
tumeliam, quod ad stabilienda mendacia transfer-
tur, & quanquam aliquandiu in hac uita differt
poenas, tamen tarditatem supplicij tandem graui-
tate compensat, ut dicitur in Tibulli uersibus, qui
ex Homero ιλ. δ. sumti sunt:

Ab miser etsi quis primò periuria celat,
Sera tamen tacitis poena uenit pedibus.

ἔτι πρὸς γάρ τε Ἐαυτὴν ὀλύμπιοσδ' οὐκ ἐτέλεσσεν,
ἔκτε' ἢ ὀψέτελ' ἑώπτε μέγ' ἄλ' ἄπετίσσοι
σῶσφ' ἢ σὶ κεφαλῇ σὶ γυῶαξί τε καὶ πενέσσοι:

Quod si continuo Deus haud periuria plectit,
Attamen id tandem faciet, quò maxima poena
In caput auctoris, sociam natosq; redundet.

TERTIVM
PRÆCEPTVM.

VT Virtutes Tertij & Quarti præcepti com-
modius distribui possint, utile est tenere hanc
commonesactionem.

Alia præcepta Decalogi esse ABSOLVTA,
quæ priuatam cordis obedientiam flagitant, quæ
existere potest in hominibus solis & segregatis à

- TERTIVM

92

communi hominum societate, ut Fides, Timor Dei, Inuocatio priuatim prestari possunt.

Alia esse RELATIVA, quæ uersantur in collatione certarum personarum, & extra hominum societatem non possunt exerceri, ut Tertium & Quartum præceptum.

Facienda est igitur collatio Docentium & Auditorum.

DOCENTIVM
OFFICIA.

Docentium seu Ministrorum uirtus præcipua est Fidelitas, quæ tria complectitur. Noticiam ueræ doctrine de Deo. Constantiam & diligentiam in omnibus Ministerij partibus, quarum sex sunt.

Prima. Concio seu uera prædicatio, de qua in Secundo præcepto aliquid dictum est.

Secunda. Legitima administratio Sacramentorum, Baptismi & Cœnæ Domini. Matth. 28. 2. Cor. 11.

Tertia. Annunciatio remissionis peccatorum & absolutio agentium poenitentiam Matth. 16. 18. Ioan. 20.

Quarta. Visitare & consolare egrotos, uel alijs doloribus & erumnis constictantes.

Quinta.

tern
cund
dant
S
ribus
dalis
mos
sione
torum
1.
integ
tate.
T
bonor
M
uestra
opera
2.
culum
A
A
præce
I. D
nister

PRAECEPTVM.

93

Quinta. Excommunicare contumaces, qui externis & manifestis sceleribus, cum prima uel secunda tabula pugnantibus, polluti non se emendant. Matth. 18. 1. Cor. 5. 2. Thess. 3.

Sexta. Exemplis omnium Virtutum auditoribus praelucere, nec deformare ministerium scandalis doctrinae aut morum, quae uel deterreant animos hominum ab Euangelio, uel praebeant occasionem maledicendi Ecclesiae, uel aliorum peccatorum causa sint.

1. Timoth. 4. Typus esto fidelium in doctrina, integritate morum, dilectione, spiritu, fide castitate.

Titum 2. In omnibus te ipsum praebe typum bonorum operum.

Matth. 5. Vos estis lux mundi. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificetur Pater uester coelestis.

2. Cor. 6. Nullum ulla in re praebe offensusculum, ne uituperetur Ministerium.

AUDITORVM

OFFICIA.

Auditorum & Discipulorum bona opera hic praecepta sunt.

I. DILIGENTIA in omnibus partibus Ministerij tuendis, uidelicet, audire, discere, amplecti &

Et confiteri ueram Euangelij doctrinam, legitime uti Sacramentis, honestate morum ornare professionem doctrinae.

II. REVERENTIA erga Ministros, quae agnoscit eos diuino Ministerio fungi, & Deo gratias agit, quod Ministrorum uoce sibi aeternam Ecclesiam colligit. Ephes. 4. 2. Cor. 5. Deus posuit in nobis uerbum Reconciliationis. Pro Christo igitur legatione fungimur.

III. OBEDIENTIA in his, quae ad Ministerium pertinent, hoc est, ubi uerbum Dei postulat obedientiam, ut Luc. 10. dicitur: Qui uos audit me audit, uidelicet, cum Ministri proponunt praeccepta Dei, annuntiant consolationem Euangelij, adhortantur ad bona opera, excommunicant contumaces, & ceteras Ministerij partes obeunt, debetur eis obedientia tanquam Deo.

1. Thess. 5. Eos, qui praesunt, diligite excellentius propter ministerium eorum, & pacem erga eos tuemini.

Ebr. 13. Obedite doctoribus uestris, & obtemperate eis, ut cum gaudio & non gementes suo munere fungi possint.

IIII. ETIAMSIC non calumniose deprauans recte dicta, & recte facta piorum ministrorum, & condonans eis aliquas morum infirmitates, quales sunt Morositas, Iracundia, Superbia, Intemperantia, πολυπραγμοσύνη & similes ueni. De his inquit

inquit
Item
V.
cente
prolix
gelion
1.
gni ha
os non
E
rarius
Et
prim
odi 23
C
public
deben
tionib
Et fa
Coen
VI.
quae
tione
ac in
elega
ctior
decen
ligio

PRAECEPTVM.

inquit Christus, Remittite & remittetur uobis.
Item iubet nos mutuò pedes lauare.

V. COLLATIO facultatum ad alendos doctes in Templis & Scolis, de qua 1. Corinth. 9. prolixè dicitur: Dominus ordinauit, ut qui Euangelion annunciant, de Euangelio uiuant.

1. Tim. 5. Qui bene praesunt, duplici honore digni habeantur. Scriptum est enim: Boui trituran-
ti os non obligabit.

Et Christus inquit, Matth. 10. Dignus est operarius mercede sua.

Et iure diuino Leuitis decimæ, primitiæ & primogenita dabantur, Num. 18. Deut. 14. 26. Exodi 23. Non apparebit uacuu.

Cumq; impossibile sit, eos qui sunt occupati publicis officijs, seruire rei familiari augendæ, debent Ministris Ecclesiæ suæ ex priuatis collationibus, suæ ex publico stipendia curari. Et rectè faciunt Principes, cum ad hunc usum opes Coenobiorum & Collegiorum transferunt.

VI. Pia obseruatio Ceremoniarum publicarum, quæ institutæ sunt, ut sint externæ significationes, per quas innotescat alijs doctrina de Deo, ac in Ecclesia & publicis congressibus sit utilis & elegans ordo dierum Festorum, Temporum, Lectionum, Personarum locorum, ut omnia fiant decenter, grauitè, & augeant reuerentiam Religionis.

Ideo

TERTIVM

96
Ideo enim Deus ipse diem Sabbati & alia Fe-
sta ordinauit, ut certo tempore in publicis coe-
tus homines de Deo & beneficijs Christi docen-
tur, & latius spargatur uera noticia Dei, & com-
muni uoce multorum Deus inuocetur & celebra-
tur.

Neceſſe eſt igitur certos dies huic uni rei, ui-
delicet, audiendæ & diſcendæ ueræ doctrinæ de
Deo, et conſeruando Euangelij Miniſterio tribui.

Neceſſe eſt & Locum certum eſſe, in quo Ec-
cleſia conueniat, ut Iſraelitæ ad Tabernaculum
conueniebant.

Nec eſt Eccleſia Cyclopū coetus, in quo & αὐτοὶ
& οὐδὲν οὐδὲν εἰς οὐδὲν, nec omnes poſſunt ſimul
docere. Ideo neceſſe eſt diſcrimina docentium ac
auditorum eſſe, & certa tempora lectionum ac
adminiſtrationis Sacramentorum conſtitui. Hæc
perſpicuum eſt & naturali ratione, & iure diu-
no præcipi 1. Corinth. 4. & alibi. Et horum uir-
tutum conſeruationem ſinguli ſuo loco inuare
debent.

Sed diſcrimen rituum ſeu Cereemoniarum di-
ligenter conſiderandum eſt.

Alij ſunt diuinitus mandati, ut in Veteri Teſ-
tamento Ritus Moſaici, qui & nerui erant pu-
blicorum Eccleſiæ congreſſuum, & Typi benefi-
ciorum Chriſti. In Nouo Teſtamento Ritus ſacra-
mentorum Baptiſmi & Coenæ Domini, qui etiam
ſunt

97
P R A E C E P T V M.

sunt uincula publici Ministerij & signa seu sigilla
promissionis Euangelij seu iusticiae fidei.

Alij ritus sunt humana autoritate in Ecclesia
instituti, ὅ ἰα πλὴν ἡλικίας & ὅ ἰα πλὴν ἐγκρά-
τειας, ut Epiphanius loquitur, hoc est propter bo-
num ordinem, & propter disciplinam.

Hi ritus alijs in Locis alij sunt. Vbiq; autem
seruandi sunt uisitati Ritus, qui sine impietate ser-
uari possunt, seu qui non pugnant cum uerbo Dei.
Nam applicationes Missarum pro mortuis, cir-
cumgestatio panis in die corporis Christi, con-
cursus ad statuas, & similes ritus simpliciter Impij
& Idolatrici sunt.

Nec tamen ceteris ritibus non pugnantibus
cum uerbo Dei seu ὅ ἰα φθογῶς affingendum est,
quod mereantur Remissionem peccatorum, aut
sint cultus Dei per sese, quod sint necessarii ad sa-
lutem, aut quod eorum uiolatio extra casum Scan-
dali sit peccatum &c. ut in Locis de Ceremonijs
humanis, de Scandalo & Libertate Christiana co-
piosius dicitur.

S E C V N D A
T A B V L A.

S E C V N D A T A B V L A continet Leges
quae sunt Vincula ac Nervi uitae Politicae, in
qua uult nos Deum uersari, ut ueram ipsius noti-
ciam

SECUNDA

98

ciam alij alijs communicare possimus, & occasio-
nem exercende fidei, Inuocationis, Dilectionis &
omnium cultuum, quos in prima Tabula flagitat,
habeamus.

Cum autem optima Politia forma hic propo-
natur, & haec sententia 4. 5. 6. 7. & 8. praecipi,
fontes sint omnium honestarum legum in volumi-
nibus Iurisprudentiae congestarum, ut retineant
& muniant Politias seu civilem hominum socie-
tatem, Initio propter studiosos Vocabulum Politiae
per usitatas Quaestiones Methodi explicabo.

POLITIA est τῆς πόλεως τάξις,
hoc est, legitima ordinatio certi coe-
tus hominum, honestis legibus cum
norma legis naturae congruenti-
bus, confociati, in quo per certos
Magistratus legibus ordinatos, iux-
ta certas leges retinetur disciplina,
& pax, propter hunc finem princi-
palem, ut ciues sint quam beatissimi
& quam maxime inter se amici,
hoc est, ut doceri homines de Deo,
& educari ac institui soboles, &
colligi Deo aeterna Ecclesia pos-
sit.

PAR-

PE

Ma

Ciue

Ma

Vxo

Par

Libe

Arist

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

TABVLA.

PARTES.

POLITIA est τάξις, ordo.

PERSONARVM, RERVM, ut sunt,
ut sunt,

Magistratus.

Cives uel Subditi.

Maritus.

Vxor.

Parentes.

Liberi.

Aristoteles πολιτικ: η.

1. Ξοφη.

2. τέχνη.

3. ὄπλα.

4. χρημάτων εὐπορία.

5. ἰσχυρία.

6. κρείσσις συμφερόντων
καὶ δικαίων.

1. Leges de Moribus
& de Pace.

2. Coniugia.

3. Rerum distinctio.

4. Successio.

5. Contractus.

6. Artes uitae necessariae.

7. Iudicia.

8. Poenae legitima.

9. Defensio bonorum.

10. Bella legitima seu
Militia.

11. Scholae.

12. Ecclesia.

SPECIES sunt tres praecipue.

MONARCHIA seu Regnum est Politia
seu gubernatio, in qua unus praest, & iuxta leges retinet disciplinam.

ARISTOCRATIA, cum multi praestantes sapientia & uirtute praesunt.

DEMOCRATIA, Aristoteles hanc propriè nominat πολιτίαν, cum multi praesunt, Et

H Democrati

Democratiam nominat, cum summum Imperium
penes populum degenerat.

Harum $\pi\epsilon\kappa\epsilon\alpha\sigma\tau\epsilon\varsigma$ seu Defectiones aut cor-
ruptela sunt.

$\tau\upsilon\gamma\alpha\upsilon\upsilon\epsilon\gamma$.

Oligarchia.

$\omicron\chi\lambda\omicron\gamma\alpha\tau\acute{\iota}\alpha$ seu $\chi\alpha\iota\omicron\gamma\alpha\tau\acute{\iota}\alpha$ ut Polybius
libro sexto nominat.

CAUSA EFFICIENS & conservans
Politias & ordinem Politicum est Deus, qui est
custos societatis humane, & ad supplicia rapit sce-
leratos turbantes societatem, iuvat etiam saluta-
res gubernatores, & vult hominem uiuere in Po-
litijs, & obtemperare non solum Magistratibus,
quos cernimus, sed multo magis ipsi, qui hunc or-
dinem sanxit.

Hæc doctrina de causa efficiente copiose illu-
stratur in loco de Magistratibus & dignitate re-
rum Politicarum.

MATERIA seu subiectum ordinis Politici
est coetus hominum.

FORMA est $\tau\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ seu Ordo congruens ad
normam legis nature.

FINES sunt.

1. Vt hic ordo Politicus sit Testimonium de
Deo & de Providentia.
2. Vt genus humanum hoc modo incolame &
tranquillum conseruetur.

3. Vt in coetu & multitudine consociata, homines alij alios de Deo & de Virtutibus, & de rebus bonis doceant, & communi uoce celebrent Deum, & ostendant alij alijs exempla uirtutum & testimonia de Deo.

4. Vt in communibus periculis & laboribus Politicis exerceatur fides, inuocatio, confessio.

5. Vt in Politicis officijs singuli proximo dilectionem declarent, & Deo gratos cultus praesentent. Nam haec politica officia secundae Tabulae Deus in omnibus Prophetis flagitat, & Ceremonijs longissime anteposit.

Q V A R T V M P R A E C E P T V M.

Honora Patrem & Matrem tuam, ut sis longæuus super terram.

VT Virtutes, quas Deus in hoc præcepto flagitat, facilius conspici possint, distribuam eas in octo classes.

I. Explicatio uocabuli Honos.

II. Virtutes quæ in hoc præcepto ab omnibus hominibus, siue regant, siue pareant, pariter flagitantur.

III. Ut ceteræ Virtutes seu Bona opera Quarta
ti præcepti commodius recenseri possint, facienda
est collatio Personarum superiorum & inferiorum,
seu earum qui præsumunt, & quæ parent.
Erit igitur Tertium membrum, Doctrina de Officio
parentum & Liberiorum.

IIII. De Officijs Maritorum & Coniugum.

V. De Officijs Præceptorum & Discipulorum.

VI. De Officijs Magistratuum & Subditorum.

VII. De iudicium Officijs, seu de uirtutibus in
Iudice necessarijs, quæ partim ad hoc Quartum,
partim ad Octauum præceptum referri debent.

VIII. De Officijs Dominorum & Seruorum.

I.

HONOS in genere est Compromissio
alterius tribuens ei præstantiam,
& reuerenter se ei subiiciens,
propter diuinum aliquod bonum:
uel propter uirtutem eximiam &
merita: uel sapientiam & doctrinam
excellentem: uel uoluntatem
Dei præcipientis & iuuantis &c. &
hanc opinionem seu reuerentiam
externis signis declarans.

PARTES

PARTES autem Honoris Parentibus & Magistratibus debiti, Octo sunt.

1. Comprobatio Rerum, hoc est, agnoscere totum ordinem Coniugalem seu Oeconomicum, & politicum, esse opera diuina, quæ à Deo sint instituta & conseruentur, & in his lucere ac conspici Sapientiam Dei, Iusticiam ac bonitatem erga genus humanum.
2. Comprobatio Personarum, hoc est, agnoscere ipsas personas Parentum, fidelium Præceptorum, & salutarium Principum esse Dei munera, & à Deo iuari.
3. Reuerentia amans ordinem Politicum ac Oeconomicum, & personas, ac se eis subiiciens & prædicans dona Dei.
4. Gratiarum actio pro his donis Dei.
5. Præcatio, ut Deus Res & Personas, pios Parentes & Magistratus seruet, regat & adiuet.
6. Obedientia.
7. Candor & æquitas in Legibus & actionibus Magistratum & Parentum iudicandis.
8. ΕΠΙΧΕΙΡΑ infirmitates & nauos eis condonans.

VIRTVTES QVAR,

ti præcepti, quæ ab omnibus
hominibus, siue præsent, siue
pareant, superioribus & in-
ferioribus, pariter fla-
gitantur.

- I. Pietas seu φιλοσογία.
- II. Iusticia Vniuersalis.
- III. Iusticia Distributiu.
- IIII. Sedulitas.
- V. Gratitude.
- VI. Reuerentia.
- VII. Grauitas.
- VIII. Modestia, & uicina
Appetitio Gloriæ.

I.

PIETAS erga Parentes & Libe-
ros, seu φιλοσογία est uirtus, quæ
parentibus & liberis & cæteris sana
guine iunctis tribuit debitum amo-
rem,

rem, honorem, & debita officia, de
quibus infra loco III. & IIII. breuiter dicitur.

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

I. Mens cogitans mandatum Dei, & naturalis
Noticia, quæ præcipit parentibus amorem erga
liberos, & liberis obedientiam erga parentes.
Nam effectus debet obedire causæ.

II. Voluntas & cor obtemperans.

Συναιτία sunt ΣΤΟΡΓΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ,
quas Deus inuenit pectoribus hominum propter
tres causas.

I. Ut sint uincula amoris inter parentes &
liberos, & totius societatis Oeconomica, quæ est
seminarium Ecclesiæ Dei & Politicæ. De hac causa
Cicero inquit ad Atticum: Filiola tua te delectat
lætor, & probari tibi σογῶν φύσιν εἶναι
ἐνός τῶ τέκνου. Etenim si hæc non est, nulla po-
test homini esse ad hominem naturæ adiunctio,
qua sublata uitæ societas tollitur.

II. Ut essent semina Beneficentiæ, Iusticiæ, For-
titudinis & aliarum uirtutum necessariarum ad
conseruationem & defensionem generis humani.

III. Ut nos commonesciant de uera & ar-
denti storga æterni Patris erga suum Filium &
erga nos, quos propter Filium paterna storge
complectitur, Matth. 3. Hic est Filius meus dilec-
tus, quo delector.

Ephes. 1. Dilexit nos propter Filium dilectum.

Psal. 103. *Quemadmodum pater miseretur filiorum, miseru est Dominus nostri &c.*

Esa. 49. *Nunquid obliuisci potest mater infantem suum &c.*

Reliqua *ἡ ἑκείνη* *sunt doctrina & disciplina. Nam* *σοφία* *in Naturis doctrina & disciplina ex politis multo sunt suauiores, expressiores & ardentiores, quàm in ceteris.*

MATERIA circa quam sunt obiecta, *Parentes, Liberi, & omnes sanguine iuncti.*

FORMA est ipsa definitio.

FINES & EFFECTVS sunt.

I. *Vt Deo obtemperemus.*

II. *Vt Societas humana hoc uinculo amoris mutui contineatur & conseruetur.*

III. *Quia Pietas fundamentum est omnium uirtutum politicarum, ut Cicero pro Plancio inquit.*

IIII. *Premia, quorum promissio annexa est Quarto præcepto, Vt sis longæuus super terram.*

Cum hac congruit Homeri uersus de Simio

Ιλ. γ. *ὅτε τοκεῦσι*
ἔπειτα φίλοις ἀπέδωκε, μιν ὠθαδ' ὅτε
ὁ δὲ δῶκε.

Nulla parentibus almis.

Debita pro uita, & pro dulci præmia uictu

Reddidit, idcirco breuis ipsi est uita tributa.

Et dignissimi memoria sunt Euripidis uersus.

ERGA PARENTES.

107
 ὅστις ὁ τοὺς πεκόντας ἐν βίῳ σέβῃ
 ἐδ' ὅσι καὶ ζῶντι δαυὼν δεῶν εἰλάτῃ.
 οὐκ ὅσι πατρὶ τῶν καλλίον γέρας,
 ἢ πατρὸς ἐοδλῶ ἢ ἀγαθῶ πεφυκένου
 καὶ τοῖς πεκόνσι ἀξίον ἡμῶν νέμαρ. Hoc est:
 Quisquis parentes hic pie, uiuens, colit,
 Hunc uiuentemq; mortuumq; amat Deus.
 Non liberis est pulcrius munus aliud,
 Quàm Liberos dici Parentis optimi,
 Parentibusq; dignum honore reddere.

EXEMPLA aliquot Pietatis illustria re-
 citabo infra Loco III.

COGNATA sunt simulacra Pietatis, quæ
 Deus naturis animantium impressit: ut nos ad uir-
 tutem incitarent & ab Astorgia dehortarentur.

Ciconiæ, quæ Græcè πέλαιγοι dicuntur, Pa-
 rentes senio confectos alunt, & suis humeris ge-
 stant. Inde orta est uox ἀνυπελάσγειν, hoc est,
 Debitam gratiam pro nutritione parentibus
 referre.

PVGNANTIA sunt.

1. ΑΣΟΓΓΙΑ, cuius simulacrum est in Coruo,
 qui deserit pullos implumes, quos interea Deus
 mirabiliter alit uermiculis natis ex stercore, &
 ex cadauerum carnibus in nidos congestis, do-
 nec adulti ad uictum parandum euolare possint.
 Ideo in gratiarum actione post mensam solet hic
 uersus ex Psalmo 146. recitari: Qui dat iumentis

H 5

escam

108

PIETAS ERGA PARENTES.

escam ipsorum & pullis Cornuorum inuocantibus eum.

Plurima autem exempla nefandæ & sordidæ inter parentes & liberos, inter fratres, inter coniuges, inter soceros & generos, passim in Historijs & quotidiana uita in conspectu sunt.

2. Indulgentia Parentū, quæ postea impietate liberorum punitur, ut in Eli, 1. Regum 2. Blanda patrum segnes facit indulgentia natos.

3. Impietas Liberorū, ut Tullia coniunx Tarquinij per cadauer interfecti patris carpentum agit.

Abolon filius sanctissimum Regem David ex domo & Regno eiecit.

Cain interficit fratrem Abel.

Tiberius Imperator erga Matrem, fratrem, uxorem & filios impius est.

4. Superstitiosa seu impia obedientia, de qua Christus Matth. 10. inquit: Qui amat patrem aut matrem, filium aut filiam plus quam me, non est me dignus.

II.

IUSTITIA uniuersalis propriissime definiendo est uniuersalis obedientia Deo debita, congruens ad normam totius Decalogi seu Legis

Legis naturæ diuinitus insitæ nostris mentibus in prima conditione, ut agnoscamus qualis sit ipse Deus, & quibus officijs uelit coli.

Hæc Definitio ad usitatissimam in Prophetis Phrasin conuenit, Facere iudicium & Iusticiam id est, Prohibita in Lege Dei uitare, & obedientiam in Lege Dei mandatam præstare. Ita congruit cum Vocabulo Dilectionis Dei, quæ (ut Roman. 13. dicitur) est impletio legis, & ad primum præceptum referri potest.

Sed usitata Definitio Ethica seu Aristotelica magis ad quartum præceptum congruit.

IUSTICIA uniuersalis est obedientia erga omnes Leges in societate politica, quæ honestis legibus regitur.

Hæc primum debet esse in Magistratibus seu Gubernatoribus, ut iuxta honestas leges regant mores subditorum, defendant bonos, & puniant iniustos, ut Augustus, Constantinus, Iustinianus & ceteri boni Principes iuxta leges honestas, ciuiles & utiles regunt subditos.

Et bonos defendunt, ut Constantinus homines pios & innocentes contra Licinij collegæ crudelitatem defendit.

Et puniunt iniustos, ut Homicidas, Adulteros, fures, periuros &c.

Demde sit iusticia Vniuersalis in subditis, ut iuxta omnes Leges obtemperent, ac, ut in quinto de Legibus Plato inquit, Gloriosum sibi esse dicant reliquos ciues obedientia erga Leges, quam certamine olympico uincere.

Officia autem Magistratuum & gradus obedientie Subditorum infra recitabuntur Loco VI.

Platonis definitio, quam in Quarto πολιτικὴν recitat, fontem ostendit externæ obedientiæ erga leges, uidelicet, ἀρμονίαν seu congruentiam trium præcipuarum uirium hominis, ut uidelicet, inferiores uires ἡγεμονικῶς seu menti obtemperent, & huc accommodat dictum: τὸ τὰ αὐτῶν πρᾶξις ἢ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνην ὅτι, sed hæc ex fontibus fument, qui uolent.

SPECIES Iusticiæ Vniuersalis, sunt omnes Virtutes, quatenus in Politica societate erga homines exercentur.

CAUSAE EFFICIENTES principales sunt.

I. Mens recte iudicans, seu Leges naturæ diuinitus menti insitæ, congruentes cum diuinâ mente.

II. Voluntas liberè, constanter & firmiter obediens legibus naturæ, & imperans externis mentibus,

bris
cum
Σ
Et d
Nat
sue
Δικ
Iusti
M
hum
M
obie
F
I.
II.
tur
Θεός
λοίτ
δικ
Quid
totum
nibus
ornat
In
μα π
susten
III.
tur, I

IVSTICIA.

bris, ut congruant cum norma legum natura & cum legibus Magistratum.

Συνείτια sunt Præcepta Legum scriptarum, & doctrina, quæ illustrat leges natura. Item Naturalis inclinatio bona, & Disciplina seu assuefactio, ut dicitur Ἰδικ: κ. & πολιτικῶν: Δίκαιοι γρόνται φύσει, διδ' αχῆ, ἔδε. Hoc est, Iusti fient Natura, doctrina, consuetudine.

MATERIA in qua Iusticia est Voluntas humana, Cor & externa membra.

Materia circa quam sunt omnium uirtutum obiecta.

FINES sunt.

I. Vt Deo obtemperetur.

II. Vt hæc civilis hominum societas conseruetur & tranquilla sit, ut in Protagora dicitur: Θεὸς δέισας πρὶ τοῦ γένους ἀνθρώπων μὴ ἀπολοῖτο πᾶν, δ' ὥσθ' ἐται ἀνθρώποις ἀιδώτε κῆ δ' ἰκλῶ, ἢ εἰερ πόλεων κόσμοιτε & δεσμοὶ Φιλίας συναγωγοί. Hoc est, Deus metuens, ne totum genus humanum interiret, donauit hominibus pudorem & iusticiam, ut essent Ciuitatum ornamenta, & uincula & amicitie conciliatrices.

In Quinto de Legibus Iusticiam nominat ἑξ μὲ πόλεως, Hoc est, Fulcrum, seu Ancoram, quæ sustentat ciuitatem.

III. Vt Pœnæ & Tragicae calamitates uitentur. Nam ut in Terpsichore Herodoti dicitur: οὐδ' εἰς

ὅσους ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσσει.
Nemo hominum iniustorum non luit penam.

III. Præmia præsentia & æterna. Hinc Regula
la nata, iustis bene debet esse, iniustis malè.

Eurypides in Tragedia, cui Titulus est Iphigenia in Aulide: εἰδ' εἴσι θεοί, δ' ἴκαι ὧν
ἐμῆς σύγγε ἐοικῶς κενόσας &c. Hoc est, si sunt
Dij, tu, cum sis uir iustus, bene habebis.

V. Tranquillitas & Læticia conscientia propria.

VI. Gubernatio & protectio diuina, ὅς γ' ὁ
ὑπόγει θεοῦ ποτὲ ἀμελῆς, ὅς ἔμ προθυμ
μῶν, ἐν ἑλκ δ' ἴκαι γίγνεται, & εἰς ὅσον
δ' ἄνατορ ἀνθρώπων ὁμοιοῦνς δεῖ, Vt Plato
πολιτεῶν ultimo scriptum reliquit. Nunquam
enim à Deo negligitur, qui habet propositum ius
stæ tuendi, & qui cupit, quantum homini possi
bile est, Deo similis esse.

PUGNANTIA sunt, omnium Virtutum
extrema, et præcipue Tyrannis & iniusticia
gubernatorum. Vt, Neronis, Atyagis,
Phalaridis &c.

2. Peccata omissionis affectata in
gubernatione, defensione bonorū
& pœnis scelerum.

3. Contumacia seu contemptus su
periorū Magistratuum & Legum.

4. Seditio,

4. Seditio, quæ est motus subditorum contra Magistratū, factus principaliter rapiendi & mutandi Imperij causa, non propter necessariam defensionem, aut iustum dolorem.

Hanc seuerissimè prohibet Deus Rom. 13. Et proverb. 21. Time Dominum fili mi & Regem, & cum seditiosis non commiscearis. Quia repentinus ueniet interitus eorum.

5. Superstitiosa uel impia obseruatio quarumlibet Legum. cum enim Magistratus præcipiunt abnegationem Euangelij, uel cultus idolatricos, antefrenda est obedientia legibus diuinis debita.

III.

IVSTICIA DISTRIBUTIVA est uirtus, quæ discernit gradus Personarum & Officiorum, in uita, & seruans conuenientiam personarum & officiorū, idoneis aptas functiones & singulis conuenientem locum & honorem tribuit.

Eruditissimè autem hæc definitio explicatur in enarratione III. Capituli quinti Ethicorum, unde cætera audilores petent.

PVGNA.

SEDVLITAS.

PVGNANTIA sunt Confusio graduum Tyrannica, & conturbatio officiorum ac functionum, quæ sit Liure, æmulatione, *ἔρις*, *ἔρις*, *ἔρις*, odijs, disidijs, Ignauia & similibus uicijs, de quibus in sequentium Virtutum descriptionibus dicetur.

IIII.

SEDVLITAS, est species Iustitiæ, distributiua, suam cuiq; functionem in uita attribuens, & diligenter, fideliter ac constanter, propter Deum & communem salutem, faciens labores sue functionis seu uocationis proprios ac necessarios.

PARTES sunt.

I. Propriam functionem seu Vocationem agnoscere, & intelligere, quæ sint præcipua, iusta & necessaria uocationis officia.

II. DILIGENTIA, quæ est & prudentia in prospiciendo fine uocationis, ac medijs ad finem rectè ferentibus, & intentio animi ac assiduitas in medijs illis parandis & tuendis,

Vt diligens Scholasticus est, qui cernit finem studiorum principalem, uidelicet gloriam Dei & utilitatem Ecclesie, Reipub. ac priuatæ uitæ.

Deinde intelligit Fines immediatos studiorum esse cognitionem Dei & aliarum rerum bonarum, & facultatum eloquendi, σάωσις καὶ δόξα καὶ ἐμπροσθεν τῶν ὀφειλόμενων.

Tertiò prospicit media ad illos fines rectè ducentia, uidelicet ordinè discere præcepta artium utilia ac necessaria, Catechesin, Grammaticen, legere pauca utilia bona scripta in singulis artibus, suscipere exercitationes Latine loquendi & scribendi assiduas.

Quartò in istis medijs parandis adhibet attentionem animi, curam, cogitationem, laborem &c. Non est oscitans, non ignauus in laboribus studiorum.

Quintò præstat assiduitatem. Vt Apelles in sua arte nullam diem præterire sinebat, quæ non aliquod sue artis opus faceret. πάντα γὰρ ταῖς ἐνδελεχέαις καταπονέοντα πρᾶγματα. ut inquit Menander, hoc est, Omnia negocia conficiuntur assiduitate.

III. Pars sedulitatis est FIDELITAS, quæ & noticiam seu peritiam officiorum suæ uocationis, & diligentiam in obeundo officio, & constantiam complectitur.

III. Propria uocationis officia
facere, & non irrumpere πολυπραγ-
μοσύνη in alienam functionem, ut
Scholasticus discat & doceat. Concionator prædi-
cet poenitentiam & Remissionem peccatorum in
nomine Christi, non regat curiam & iudicia, non
habeat alterum pedem in suggesto, alterum in ca-
stris uel curia. De hac parte Paulus 1. Thess. 4.
præcipit: In hoc sitis ambitiosi, ut quieti sitis & fa-
ciatis propria, & laboretis manibus uestris.

V. In propria uocatione tantum NECES-
SARIA facere, & præsertim in maioribus re-
bus nihil mouere non prorsus necessarium, ut dici-
tur, Quæ tibi præcipio, hæc tantum facito, non
addas aliquid, neq; minuas.

Feceris haud quicquā nisi quod fecisse necesse est.
Quamq; dedit, norma est una sequenda, Deus.

VI. Vigilantia, quæ nullas negligit occasiones
rerum bene gerendarum, & præstat in laboribus
uocationis obeundis assiduitatem, fidelitatem, &
diligentiam.

CAVSÆ efficientes sunt, Mens cogitans
Mandatum Dei, quod singulis præcipit, ut in sua
uocatione strenuè laborent, Genes. 3. 1. Thess. 4.
2. Thess. 3. Et Hesiodus: Ἐργάζεο νῆπιε πέποι-
ῆς ἔργα, τὰ τ' αἰδεώμενοι θεοὶ δ' ἵετα, ἡγάγες.
Item cogitans promissiones de successibus & fru-
ctibus

stibus laborum. 1. Cor. 15. Labor uester non erit
inanis in Domino. Iohan. 15. Fructum multum
feret &c.

Deinde Voluntas imperans Menti & exter-
nis membris, ut actiones uniuscuiusq; muneri con-
uenientes suscipiant.

Vt autem bonæ & salutare sint nostræ acti-
ones, & prosperi ac felices successus, necesse est
accedere auxilium Dei. $\chi\omega\gamma\iota\varsigma \theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \psi\sigma\upsilon\delta' \epsilon\pi' \epsilon\upsilon=$
 $\tau\upsilon\chi\epsilon$, hoc est, Sine Deo nihil feliciter succedit,
Et : $\theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \mu\eta \delta' \iota\delta' \acute{\omicron}\nu\tau \Theta' \epsilon\delta\epsilon\nu\iota\chi\upsilon\delta' \pi\acute{\omicron}\nu\Theta'$.
Deo non dante nihil efficit labor improbus.

Et de causis actionum humanarum Plato in
Quarto de Legibus ait, $\delta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \mu\upsilon\lambda\upsilon \pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha \kappa\eta \kappa\tau\iota$
 $\delta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma \kappa\alpha\iota\gamma\acute{\omicron}\varsigma \kappa\alpha\iota \tau\upsilon\chi\acute{\eta} \tau' \alpha\upsilon\theta\gamma\omega\pi\iota\alpha \delta\iota\alpha\kappa\upsilon=$
 $\beta\epsilon\rho\upsilon\sigma\alpha\iota \xi\upsilon\mu\pi\alpha\upsilon\tau\alpha$, $\eta\mu\epsilon\gamma\omega\tau\epsilon\rho\omicron\nu \mu\upsilon\lambda\omega \xi\iota\tau\omicron\nu$
 $\xi\upsilon\gamma\chi\omega\gamma\eta\sigma\alpha\iota$, $\tau\acute{\omicron}\varsigma \tau\omicron\iota\omicron\varsigma \delta' \epsilon\nu \epsilon\pi\epsilon\delta\alpha\iota \tau\epsilon\chi\nu\lambda\omega$.
Hoc est, Deus quidem omnia humana negocia gu-
bernat, & cum Deo Fortuna & occasio. Mitius
autem est concedere, Quod oporteat tertiam cau-
sam sequi, uidelicet, Artem & industriam no-
stram &c.

MATERIA circa quam sunt singula uni-
uscuiusq; Vocationis officia.

FORMA est ipse habitus uoluntatis, ut in
definitione descriptus est.

FINES & EFFECTVS sunt.

I. Vt Deo obtemperemus.

I 2

II.Vt

II. Vt nostro consilio, opera, labore &c. iunemus Ecclesiam & rem publicam.

III. Vt omnia bona animi, corporis & fortuna nobis à Deo data uel danda paremus et augeamus.
Ἡ πόνων γὰρ πωλονσιν ἡμῖν πάντα τὰ αγαθὰ
Dei, ut ait Epicharmus, Per labores uendit nobis omnia bona Deus.

Et Hesiodus: μελετῇ δὲ τοι ἔργον ὀφέλλει
hoc est, Cura & labor augent opes.

Item, Agendo res Romana creuit.

IIII. Vt honesti labores tanquam freni sint, qui comescant prauas Cupiditates. Nam homines nihil agendo, male agere discunt.

Ocia dant uicia &c.

V. Vt honestis laboribus uictum & necessaria ad uitæ sustentationem nobis paremus.

Gen. 3. In sudore uultus tui uesceris pane tuo.

Psal. 127. Labores manuum tuarum manducabis.

COGNATA sunt uel ceteræ uirtutes, uel simulacra sedulitatis in Formicis, in Apibus &c.

PUGNANTIA sunt πολυπραγμοσύνη & Ignauia.

πολυπραγμοσύνη est multa non necessaria seu πάρεργα & inutilia facere, & alienis se uocationibusingere, neglectis necessarijs, quæ ad uocationem

cationem pertinent. Hoc uicium communissimum est fere omnium sapientum, ut Demosthenis, Periclis, Lyfandri, Achaz &c.

De Parergis noti sunt Nazianzeni uersus.

Ἐργον πᾶς ἔργον ἀνδραμῶς ἔργον λέγω.
τῷ ᾧ πᾶς ἔργον καταφρονέει.

Hoc est,

Laborem non necessarium, nequaquam laborem uoco. Nam non necessaria negligenda sunt.

Plato in Legibus hanc quoque fert, ut singuli ciues unam tantummodo artem discant & exerceant. Nam, ut inquit Xenophon, impossibile est multa simul facere, & eadem omnia recte facere.

IGNAUIA omnibus nota & tenacissime infixata est. Cum autem Ocium uere sit puluinar Saturnae & plurimorum peccatorum & calamitatum causa, omni contentione hanc nocentissimam pestem fugiamus, & honestos labores, moti causis antea recitatis, suscipiamus.

Capitolinus scribit Antoninum Pium Imp. subtraxisse multis salaria, quos ociosos uiderit accipere, dicentem, Nihil esse crudelius, quam si Rempub. ij arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.

Celebris est Ignauia Honorij Imperatoris, qui usitato nunc etiam multis Principibus more solitus est Epistolis non prius lectis subscribere, quam corrigere cupiens foror Placida, curat literas com-

poni, in quibus seruo cuidam uilissimo despondebatur, Has cum ceteris multis curat manu Imperatoris subscribi. Postea uenit ad Imperatorem, abiicit se ad ipsius pedes, & conqueritur de sua infelicitate, & de fratris erga se iniuria & crudelitate. Cumq; Imperator affirmaret falsas esse querelas, literas prouulit ipsius manu subscriptas, quibus de sua negligentia commonefiebat.

V

GRATITVDO est uirtus complectens ueritatem, quæ agnoscit ac proficitur se ab alio beneficium accepisse, & iusticiam, quæ seruat æqualitatem, & uicissim benemeritis debitam gratiam pro beneficio, & beneuolentia animi & alijs officiis, pro suarum facultatū modo reddit.

PARTES sunt.

- I. Veritas mente, ore, corde sentiens & proficiens, unde acceperit beneficium.
- II. Iusticia agnoscens se uicissim ad æquid obligatum esse & seruans æqualitatem.

CAUSAE EFFICIENTES sunt, Mens cogitans Mandatum Dei & legis naturæ, precipiens

piens ueritatem & aequalitatem, quæ necessaria est, ut genus humanum seruetur. Item cogitans poenas, quæ ingratos comitantur.

Deinde Voluntas obtemperans mandato Dei ac iudicio mentis, & præcipiens cordi, linguæ, & externis membris, ut uicissim diligant, celebrent & officijs colant benefactorem.

MATERIA circa quam, seu obiecta sunt.

1. Deus de quo in Secundo præcepto dicitur.
2. Parentes.
3. Præceptores.
4. Ministri Ecclesiæ.
5. Gubernatores Reipublicæ.
6. Patria.
7. Amici & benemeriti.

Exempla aliqua infra recitabo de officijs liberorum & discipulorum.

FORMA in definitione expressa est.

FINES & EFFECTVS sunt.

- I. Ut Deo obtemperemus.
- II. Ut agnoscamus Deo quoque deberi gratitudinem ostendendam uoce & ueris officijs uitæ.
- III. Ut equali & mutua officiorum communicatione genus humanum conseruetur.
- IIII. Quia, ut Cicero ait pro Plancio, Grati-
tudo uirtus est non solum maxima, sed etiam mater
uirtutum omnium reliquarum.

V. Ut uidentur poenae, quibus ingrati omnes à Deo pleantur. Non enim recedet malum de domo ingrati. Prouerb. 17.

VI. Ut uicissim ab alijs iuuemur: ἡ ἀρετὴ ἡ χάρις ὅτι ὁ ἀνὴρ ὁ δίκαιος ἀντιδίδωκεν χάριν. Gratia enim semper gignit gratiam, ut ait Sophocles.

COGNATAE Virtutes sunt, Gratiarum actio in secundo Praecepto, Pietas erga Parentes & Praeceptores, Reuerentia erga Ministros Eius angelij.

PVGnantia sunt Adulatio, & Ingratitudo, quae constat ex Mendacio, Superbia, & Iniusticia.

Exemplis plena est omnium hominum uita. Nam, ut Catullus ait:

Omnia sunt ingrata: nihil, fecisse benigne, est.

Legent autem studiosi de hoc turpissimo uicio, in quo uerè nihil mali non inest, Orationem D. Philippi de ingratitude Cuculi.

V I.

REVERENTIA est species Iustitiæ distributiuae, quæ tribuit alijs suum locum, & dona Dei in alijs agnoscit & magnificat, & agnoscens propriam infirmitatem, se eis subiicit, & hanc subiectionem externis significationibus declarat.

PAR.

REVERENTIA.

123

PARTES seu uicinæ uirtutes sunt,

Humilitas agnoscens suam infirmitatem, & se alijs subiiciens.

Modestia in familiaribus congressibus, uitans arrogantiam in gestu, uultu & sermone.

Iusticia distributiuâ tribuens alijs suum locum & conuenientem honorem.

Observantia seu Honor, qui alteri exhibetur, primum honorifica opinione tribuente alteri præstantiam propter diuinum aliquod bonum, ut Nabuchodonosor honore afficit Danielem. Pharao Iosephum.

Deinde externa significatione, uel gestu, uel sermone, uel ceremonijs, uel officijs certis, ut usitatum est, deferre honorem nudato capite. Nam & olim uictores certaminum coronas capitibus impositas non diu seruabant, sed aris Deorum imponebant, ut significarent, se agnoscere uictoriam diuinum donum esse. Sic usitati gestus sunt cedere de loco, uel assurgere superiori &c.

Sed Fundamentum Reuerentiæ est uidere dona Dei in alijs, & uero corde se eis subijcere.

CAUSAE EFFICIENTES Reuerentiæ sunt.

Mens cogitans mandatum Dei, quod præcipit Reuerentiam.

Philip. 2. Per humilitatem unusquisq; alterum se præstantiorem existimet.

REVERENTIA.

Rom. 12. Honore alius alium precedat.

Deinde Voluntas obtemperans mandato Dei,
& præcipiens menti, ut agnoscat dona Dei in
alijs & suam infirmitatem, & imperans cordi &
externis membris, ut se alijs subijciant, & subie-
ctionem externis gestibus, uoce & actionibus de-
clarent.

MATERIA circa quam, sunt omnes no-
bis superiores donis uel functionibus, ut Præ-
ceptores, Ministri Euangelij, Parentes, Magis-
tratus.

PUGNANTIA sunt, Superbia non agnos-
cens propriam infirmitatem, & se supra alios ef-
ferens & despiciens alios.

Et Assentatio simulans Reuerentiam externis
signis, sine honorifica opinione in mente.

VII.

GRAVITAS est uirtus, quæ ne-
cessaria uocationis officia constan-
ter, hoc est, eodem modo facit, &
omnes actiones & gestus regit, ut
congruant cum ordine nature, per-
sonarum, locorum & temporum.

PARTES sunt, Modestia, de qua mox di-
cetur.

Sedulitas, quam paulò antè explicuimus.

Constantia

MODESTIA.

125

Constantia, quæ in Octauo præcepto recensetur.

VIII.

DE MODESTIA.

MODESTIA ferè congruit cum ea uirtute, quæ à Paulo *σωφροσύνη*, à Cicerone in Officijs Temperantia dicitur.

Est autem uirtus, quæ moderatur omnes animi & corporis motus, ut cum ordine naturæ, legum, personarum, locorum &c. conueniant.

Velet uirtus, quæ frenat nos, ne in opinione de nobis, aut sermone aut actionibus, supra nostras uires nos efferamus, nec extra uocationem aliquid suscipiamus, nec despiciamus alios, sed in Timore Dei & Fide diligenter faciamus officia uocationis, & necessaria constanter, id est, eodem modo iuxta rectam rationem faciamus, & in gestibus non discedamus, à naturæ, temporum, personarum & locorum ordine.

Partes

PARTES igitur Modestia seu *σωφροσύνη* vne sunt.

I. Modus seu moderatio omnium cupiditatum, affectuum & uoluptatum.

II. Humilitas opposita Superbia.

III. Veritas non plus sibi tribuens in opinione & sermonibus, quàm adest, opposita arrogantia, uanitati, iactantia.

IIII. Iusticia distributiuā tribuens unicuique suum locum.

V. Sedulitas faciens proprium officium, & non ingerens se alienis negocijs.

VI. Reuerentia agnoscens dona Dei in alijs & propterea se eis subijciens.

VII. Verecundia & Pudicitia seu castitas.

VIII. CIVILITAS MORVM, quam Cicero Decorum speciale appellat. Versatur autem in regendis gestibus, sermone, habitu corporis & actionibus, ut seruetur ordo naturæ, temporibus, locis, personis & cæteris circumstantijs congruens. Huc Præcepta de Ciuilitate morum referenda sunt.

Ex hac commemoratione partium apparet, uirtutes, quæ modestiæ appellatione continentur, ad 1. 4. 6. & 8. Præceptū Decalogi pertinere.

Inde

MODESTIA.

Inde etiam reliqua explicatio causarum & effectuum petatur.

Pertinent autem ad Modestiam sequentes quoque Virtutes.

I. Moderatio animi non effe-
rentis se in rebus secundis, de qua gra-
uissime concionatur L. Aemilius apud Liuium
Decad. 5. lib. 5. Exemplum insigne cernitis muta-
tionis rerum humanarum. Ideo in secundis rebus
nihil in quenquam superbe aut uiolenter consulere
debet, nec presenti credere fortuna, cum, quid
uesper ferat, incertum sit. Is demum uir erit, cuius
animum nec prospera statu suo effe-
ret, nec aduer-
sa infringet.

II. Moderatio in omni sermone
& Actionibus cauens, ut NE QUID
NIMIS. Et cum medium attingere semper sit
difficile, semper studens minus facere potius, quam
nimium facere, ut semper melius est aliquantò mi-
nus esse seuerum & Temperantē quam oportebat,
quam nimis crudelem & ebriosum esse.

Sic M. Antoninum, scribit Capitolinus, omnia
crimina minore supplicio, quam legibus plecti so-
lent, puniuisse.

Plinius lib. 11. Perniciosissimum in omni uita,
quod nimium, præcipue tamen corpori, minuique,
quod grauat, quolibet modo utilius.

III. Pru-

III. Prudentia amplectens media
ocrem uitæ statum, & rectè ferens
præsentia incommoda, nec appetens
nimis magnas functiones in sublimi fastigio uitæ, ut monet uersus Phocylidis, quem Aristoteles citat.

πάντα μέσσοισιν ἄριστά, μέσθ' ὅθ' θέλω ὅτι πῶς
λαί εἶναι.

Omnia sunt meliora uiris mediocribus, ipse
Huic urbi medius ciuis inesse uolo.
Et passim similes sententiæ extant, ut apud
Horatium.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleui
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.

Et Ouidius.

Vsibus edocto si quicquam credis amico,
Viue tibi, & longè nomina magna fuge.
Viue tibi quantumq; potes prælustria uita,
Senium prælustri fulmen ab arce uenit.

IIII. Vicina uirtus Humilitati & Modestia est
Appetitus Gloriæ seu Bonæ Famæ,
quam uult nos Deus expetere & tueri propter
quatuor causas.

GLORIA.

129
I. Ut ueram ipsius agnitionem, pietatem, bene-
merita erga Ecclesiam & Rempublicam, & cæ-
teras Virtutes, quæ ueræ gloriæ fundamenta sunt,
maiori studio & cura complectamur. Nam Gloria
Virtutis comes est, ut corporis umbra. Et expete-
re bonam famam, est uirtutem expetere.

II. Quia uult famam & infamiam discernere
honestos & inhonestos, uult intelligi discrimen
Virtutum & Viciorum.

III. Quia uult bonam famam alijs exemplo esse,
ut imitentur & ipsi ad uirtutem, & ad ueri Dei
agnitionem & celebrationem, Matth. 5. Luceat
lux uestra coram hominibus &c.

IIII. Non uult suam doctrinam deformari scan-
dalis, nec infamia ac turpitudine morum animos
hominum ab Euangelio alienari.

Virtus itaq; Deo placens & necessaria est,
Appetere GLORIA M, quæ, uerè & propriè
definiendo, est approbatio DEI & prop-
riæ conscientia rectè iudicantis, &
aliorum bonorum, ac rectè iudican-
tium celebratio, semper respondens
ueræ pietati erga Deum, & eximiae
uirtuti ac benemeritis erga Ecclesi-
am & Rempublicam.

Pugnantia

PUGNANTIA cum Modestia & recta
appetitione Glorie sunt.

I. SUPERBIA, de qua in primo
præcepto aliquid dictum est.

II. ARROGANTIA plus sibi in
opinione tribuens quàm propriæ
imbecillitati convenit.

III. VANITAS & Iactantia immo-
dicè & falso se prædicans, ut in Thrasone, Pyrgo-
polynice, qui, ut in Sophocle dicitur:

κακοὶ ὄντες πρὸς αἰχμῶν, ἐν δὲ τοῖς λόγοις
δρασθεῖς,
κομπῆν δ' ἐὸ ἀτελὴ σὺν φεύδῃσι χερσὶ
ὄνειδ'.

Homeri ιλ. δ. κακὸν δ' ἀνεμῶν
βάζειν. Commemorare, malum est, uentosa &
inania uerba.

IIII. ÆMVLATIO dolens alie-
rum nobis antecellere, & propterea
cupiens eum premere aut tollere,
ne nos inferiores ducamur. *visal*
inuidet glorie Davidis.

Cain Abelo.

Aaron & Maria Moysi. Num. 11.

Eusebius Episcopus Cæsariensis inuidet glo-
ria Basilij.

Demetrius

Demetrius Episcopus Alexandrinus concipit
flammas emulationis aduersus origenem.

Themistocles odit & pellit Aristidem amu-
lum.

Pericles Cimonem.

Agessilaus Lysandrum.

Sylla Marium.

Cæsar Pompeium. Deniq; exempla innume-
rabilia sunt, ἡγὼ κοῤαμεις κοῤαμῆ κοτέει &
τέκ τοι τέκτωρ, ἡγὼ πῶχος πῶχῳ φθορέ, &
Et figulum figulus, sic & fabrum fiber odit, Men-
dicum Mendicus, &c. ut ait Hesiodus.

Illustre autem Exemplum Modestie & Can-
doris & repressæ emulationis est, quod refert Pli-
nius lib. 35. his uerbis. Apelles & in æmulis benignus,
Protoni dignationem primus Rhodi consti-
tuit: sordebat ille suis, ut plerunq; domestica, per-
cunctantiq; quanti liceretur opera effecta, paruū
nescio quid dixerat: At ille quinquagenis Talen-
tis poposcit, famamq; dispersit, se emere, ut pro suis
uenderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelli-
gendum Artificem.

V. πολυπραγμοσύνη, de qua prius diximus.

VI. AMBITIO, quæ est uiciosa
cupiditas Gloriæ, cum uidelicet ex-
petitur antecellentia inordinatè ten-
tatis actionibus non necessarijs, aut
iniustis,

K

iniustis,

132

iniustis, extra uocationem, fiducia
proprie sapientiae, aut suarū uirū,
Vt Pompeius uolens, αὐτὸν ἀρεστέον ἦεν
ὑποερχομένου ἐμὲν αὐτῶν, Hoc est, Sema-
per tenere principatum & alijs sublimior esse,
& confidens suis uiribus (ut iactitabat, se sup-
plosione pedis totam italiam repleturum esse ex-
ercitibus) mouet bellum non necessarium & in-
iustum.

Antonius uolens solus Monarcha esse orbis
terrarum, infert bellum Augusto.

Arrius appetens gradum Episcopi Alexandria-
ni & repulsam passus, mouet perniciosum dogma
de filio Dei.

Sapienter autem Plato inquit, πολὺ τὸ ἀπει-
κινῶν ὑπερὶ πόλιν ἢ ὅτι ἂν ἀγαθῶν, εἰ γὰρ οὐκ
παρμαχίται ἂν εἶναι τὸ μὴ ἄρχεσθαι ὥστε
νῦν τὸ ἄρχεσθαι. Hoc est, Si esset aliqua Respub.
uirorum uere bonorum, haud aliter fugiendi im-
perij gratia pugnaretur, quàm nunc certatur im-
perandi cupiditate. Ideo Alexander Seuerus, ut
à Lampridio refertur, praefectum Praetorio fecit,
qui ne fieret, etiam suggerat: dicens, Inuitos, non
ambientes, in Rempublicam collocandos esse.

Nec tamen propterea laudandi sunt, qui Epi-
cureum illud λόβος βιωῆς amplectuntur, &
omnem docendi ac gubernandi functionem fugi-
unt,

unt. Nam Deus, ut non uult inordinate appeti
superiora munera: Ita etiam precipit, ut singuli
conscij sibi mediocris industriae, uocati ad fun-
ctiones, obtemperent, imò etiam sponte suam ope-
ram Ecclesiae & Reipub. deferant. 1. Timoth. 3. Si
quis Episcopatum desiderat, bonum opus deside-
rat.

Ammonius quidam Origenis discipulus, cum
ad Episcopatum Ecclesiae Alexandrinae uocare-
tur, dexteram aurem sibi abscidit. Deinde cum ab
Euagrio quodam fugiente Episcopi functionem
cum loco reprehenderetur, quod aurem sibi am-
putasset, At tu, inquit Ammonius, multo grauius
peccasti, Qui linguam tibi ipse excidisti, nec uis
conferre eam ad Dei gloriam pia predicatione
Euangelij illustrandam, & ne tibi arrogare ui-
dearis, gratia Dei non uteris. Historiam recitat
Tripart. lib. 8. cap. 1.

VII, Leuitas & impudentia negli-
gens aliorum iudicia, & non metuens ueram infamiam.
Vt Alcibiades, Sphodrias in uita Pelopidae.
Hyperbolus ἄτρεπτος πρὸς τὸ κακῶς ἀκδεῖν,
καὶ ἀπαθὲς ὡς ὀλιγωρία δόξει. Hoc est, Non
mouebatur infamia, nec afficiebatur, cum alij de
ipso male loquerentur. Negligeat enim gloriam
&c. Verissime autem Xenophon inquit, τὴν
ἀναιχουτῆρα μεγίστην εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ
Κ 2 αἰσχρα

ἄνοχη καὶ ἀνεμῶνος. Hoc est, Impudentiam esse maximā ducem ad omnem turpitudinem. Custos enim virtutis, est Timor Dei & Metus Iudicij diuini, & aliorum recte iudicantium. Quo remoto, in omnia flagitia facillimē homines præcipitantur.

VIII. Inciuitas morum seu rusticitas in Grobiano descripta.

IX. Obscenitas in sermone & moribus propriè cum Castitate pugnat.

X. Scurrilitas in sermone, gestu, habitu corporis & uestitu, de quo meminerint studiosi, dictum Ecclesiastici: Vestitus, Ritus & Incessus prodant hominis ingenium. Nam uniuersaliter monstrosa uestis character est animi monstrosi. Atq; uiro uestis magnum decus addit honesta.

Hactenus octo Virtutes, quæ in Quarto præcepto ab omnibus hominibus pariter flagitantur, explicuimus. Nunc ut ceteræ Virtutes, ad gradus personarum superiorum & inferiorum accommodatæ, facilius euolui & declarari possint, de Personarum officijs ordine dicemus. Sit igitur.

OFFICIA LIBERORVM.

IIII. CLASSIS.

DE OFFICIIS PA-
rentum & Liberorum.

PIETAS est uirtus, quæ parentibus & liberis & omnibus sanguine iunctis tribuit conuenientem honorem & officia debita.

Sunt autem OFFICIA Parentum, quæ liberis debent, tria præcipuè.

I. Παιδεία, quæ duas res complectitur DISCIPLINAM, id est, honestam morum gubernationem, quæ fit per assuefactionem, admonitiones, quotidiana exercitia, tempestiuas castigationes & Exempla.

Deinde DOCTRINAM, seu Culturam artium bonarum, quæ ad agnitionem Dei, ad gubernationem Reipublicæ ad formandos mores, & ad honestum in uita locum, & uictum parandum conducunt.

II. Νηθεσία κρηίς, Institutio in doctrina Domini, hoc est, ut instillent mentibus liberorum ueram agnitionem & inuocationem, curent ut liberi Libros & Sacros legant, & integram Ecclesiæ doctrinam cognoscant.

III. Nutritio & defensio liberorum, ad quam naturalibus socijs impelluntur, quæ quidè ideo

à Deo pectoribus parentum insita sunt, ut in-
tent ad sui & suorum conseruationem et defen-
sionem, & sint uincula societatis humane, & nos
commonefaciant de uera & ardenti sogy ete-
ni Patris erga suum Filium & erga nos.

Officia Liberosum erga Parentes una uoce
honoris Deus complectitur, quam Ecclesiasticus
cap. 1. euoluit: Qui timet Dominum, honorat pa-
rentes, qui se genuerunt, sermone, opere ac pa-
tientia.

Ac possunt officia liberosum uel iuxta partes
Honoris primo loco recitatas ordine recenseri,
uel hoc modo distribui.

I. Amor & Reuerentia propter Deum
separentibus subiciens, et letans, si quando potest
eis uoluptati & ornamento esse, ut Epaminondas
dixit, se hunc præcipuum suorum laborum fru-
ctum capere, quod parentes suæ gloriæ spectato-
res haberet, Plutarch. in Apoph.

II. Obedientia.

III. Gratitude seu officia pro nutritione
debita, seu ἀντιπελαργῆς, seu, ut Paulus loqui-
tur, ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις, ut si
lia Cimonis patrem fame necandum uberibus ali-

Romæ, ut Plinius refert, humilis in plebe &
ideo ignobilis puerpera, supplicij causa carceri
inclusa Matre, cum impetrasset aditum, à lamito
re sem-

re semper excussa, ne quid inferret cibi, deprehensa est uberibus suis alens eam, Quo miraculo matris salus donata pietati est, ambæq; perpetuis alimentis & locus ille consecratus pietati est.

Duo Catanei Iuuenes Amphinomus & Astapus, cum Aetna ignes in urbem Catanam eiecisset, & alij relictis parentibus fugerent, ut suas opes efferrent: Illis diuicia sola materq; paterq; ut Virgilius canit.

Hanc rapiunt prædā, mediumq; exire per ignem,
Ipso dante fidem, properant, O maxima rerum
Et meritò Pietas, Homini tutissima Virtus.
Erubere pios Iuuenes attingere flammæ,
Et quacunq; ferunt illi uestigia, cedunt.

Recitat hanc historiam Pausanias in Phocicks,
Lycurgus in oratione contra Leocratem, & Virgilius in Aetna, Strabo & alij.

III. PATIENTIA seu ΕΠΙΣΤΗΧΙΑ tolerans parentum infirmitates & neuos, ut apud Liuium T. Manlius Tribuno, qui patri in se asperissimo diem dixerat, cædem, ni sententiam mutet, minatur. Eoq; id laudabilius erat, quòd animum eius tanta acerbitas patria nihil à pietate auertisset.

Cicero pro Cluentio. Non modò reticere homines parentum iniurias, sed etiam æquo animo ferre oportet.

Huc etiam pertinet *Οἰαδ'ελφία*, Hoc est Concordia & Amor mutuus inter Frates, de quo Psalmus inquit, Ecce quā bonum & quā iucundum, habitare fratres in unum, Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem & uitas usq; in seculum. Sed quō praestantior uirtus est uera & mutua fratrum beneuolentia, eō rarior est, praecipue inter Reges, Principes & alios potentes. Notae sunt historiae fratrum Thebanorum Eliconelis & Polynicks.

Cyri & Artaxerxis.
Persae & Demetrii filiorum Philippi regis Macedonum.

Nepotum Caroli Magni.
Fratrum Palaeologorum, qui Turcas attraxerunt.
Bassiani, qui fratrem Getam supra matris pectus multo undantem sanguine obruncauit.

Deniq; adeo usitata sunt in Imperijs Fraternalis inimicitiae exempla, ut Plutarchus in Demetrio dicat, Tyrannos, sicut Geometriae *ἄρρηκτα* uelut concessa sumunt, ius fasq; existimare fratrem regni consortem interficere.

Cum autem certum sit, tantam acerbiteriam odiorum inter fratres, & tam horrendos furores à Diabolo oriri, maiori pietate & ardentiori inuocatione petamus, nostra corda dilectione diuina inflammari, & ipsi etiam semina dissensionum & odiorum maiori diligentia uitemus.

OFFICIA CONIVGV.

IIII.

MARITORVM & CONIVGV

Officia à Paulo Ephes. 1. Coloss. 3. 1. Tim. 2. 1. Pet. 3. recitata, serè hoc ordine comprehendi possunt.

I. AMOR MVTVVS, ardens, sine simulatione & coactione. SVAVIS, sine morositate & fastidio. SINCERVS, sine suspicionibus & pleonexia, qualis est inter Isaac & Rebeccam, inter Iacob & Rachel, inter Admetum & Alcestim, inter Sulpitiam & Fulvium Flaccum &c.

II. FIDES CONIVGALIS, qua in mutuo amore acquiescant, non appetant alios vel alias, ut Lucretia uni Marito corpus castum servare cupit.

III. SOCIETAS seu Communicatio bonorum & arumnarum, ut Coniunx Christierni Danorum Regis maluit Marito exilij socia esse, quam sine Marito domi in Regno florere.

Sulpitia sequitur maritum Lentulum Crustionem exulem in Siciliam.

Vxores Guelfi & nobilium obsessorum in arce VVinsberg, cum eis concessum esset, ut saluè abirent, serenes, quantum quæq; suis humeris gestare possent, ipse Maritos & liberos asportant: Historia extat apud Nauclerum.

Nota est historia de uxoribus Myiaram,
quam Herodotus lib. 4. recenset.

IIII. GENERATIO seu Officium coniugale 1. Cor. 7. Vir debitam beneuolentiam prebet Vxori.

V. DEFENSIO. Maritus promittit ei defensionem, quia ducit eam ab ara tanquam supplicem.

VI. ἑπαινεῖσθαι condonans inter se mutuò alias quas infirmitates & neuos communis concordie causa. Quod enim uulgo dicitur, Amici mores proueris, non oderis; id in coniugio, quod summus est Amicitie gradus, præcipue ualere debet.

Omnes enim pie Matrone uirtutes Paulus 1. Tim. 2. complectitur: Sanctificatur mulier per filiorum generationem, si manserint in fide, dilectione, castitate, modestia. Continet autem Modestia temperantiam in cibo & potu, moderationem in cultu corporis, uestitu, gestu, sermone &c. Sedulitatem in Officijs Oeconomicis.

V
OFFICIA PRÆCEPTORUM & discipulorum.

PRæceptorum uirtus præcipua est FIDELITAS, quæ duas res complectitur.
I. Mediocrem

141
PRÆCEPTORVM.

1. Mediocrem Peritiam & Prudentiam in studiis & Moribus Adolescentum formandis.

2. Diligentiam in omnibus officij partibus.

Due sunt autem partes officij Præceptorum.

I. Doctrina seu studiorum institutio.

II. Disciplina seu pia & honesta gubernatio morum

Doctrina seu institutio studiorum continet
 ὁμιλίαν, id est, Rerum cognitionem, & δυνάμιν
 μὴ ἐγγυλῶντων, id est, Facultatem res animo
 conceptas propria & perspicua oratione explicandi.

Ad Rerum doctrinam discipulis instillandam pertinent.

I. Ordo in tradendis artibus, quæ ideò distributæ sunt, ut ordinè docerentur homines, de ijs rebus, quarum cognitio uitæ imprimis necessaria est. Et hoc consilio Gradus in Scholis instituti sunt, ut Adolescentes ordinè per Artes uitæ necessarias ducantur. Primum discant pueri Catechesin, seu Elementa doctrinæ de Deo, Grammaticam & Dialecticam, Arithmeticam et Elementa Sphærica Epithomen Historiarum Mundi. Postea Ethica, Physica, Mathematica percipiant. Postremò in hisce inferioribus Artibus, quæ superiorum fontes & adimicula sunt bene exercitati confirmato iam iudicio, totos se dedant artibus,

bus, quæ uitam humanam gubernant & tuentur:
Theologia, Iuri, Arti Medica &c.

II. Prudentia & Dexteritas in tradendis præceptis necessarijs, & adhibendis illis tribus exemplis, & spargendis in docendo illecebris, ex quâdam historiarum, sententiarum, fabellarum, dictorum & Exemplorum uarietate, ut necessaria tantum & utilia in singulis artibus discant, omisiss inanis cauillationibus, de quibus Seneca inquit: *Necessaria ignoramus, quia non necessaria didicimus.* Et ut ipsa rerum suauitate & utilitate teneri animi inuitentur & delineantur, & sese proficere aliquo modo intelligant.

II. Repetitiones & Examina, quarum multiplex est Necessitas & Utilitas.

1. Diligentiam, intentionem animi & curam plenè & integrè cognoscendi ea, quæ traduntur, in discantibus acuiunt.
2. Continent cursum studiorum intra certas metas.
3. Assuefaciunt discentes, ut omisiss inutilibus & non necessarijs, discant necessaria & utilia.
4. Formant iudicia & acuiunt ingenia.
5. Adiutant memoriam, ut ea, quæ didicimus, quotiescunq; reposcuntur, promtè & expeditè reddere possimus.
6. Prosunt ad facultatem eloquendi.

7. Medentur arrogantiae.

8. Assuefaciunt animos ad humanitatem & κοινωσιαν.

III. Disputationes.

Ad facultatem Latine & perspicue animi sensa explicandi, & ad orationem discipulorum formandam pertinent.

1. Diligentia & dexteritas in præceptis artium dicendi perspicue tradendis, & monstrando præceptorum usu, tum in disertorum scriptis recte intelligendis, tum in materijs, quæ nobis dicendæ uel scribendæ proponuntur, recte, ordine & perspicue explicandis.

2. Exercitium Latine loquendi in consuetudine familiari, in docendo & declamando.

3. Lectio paucorum & optimorum latine linguae autorum, ut Ciceronis &c sedula & attentæ.

4. Assidua styli exercitatio & scriptorum commendatio.

SECUNDA PARS

Officij Præceptorum.

DISCIPLINA, id est, honesta & piæ morum gubernatio duabus partibus constat, quarum prior est, Pietas erga Deum, quæ totius reliquæ disciplinæ fundamentum est. Altera Virtutes

Virtutes secunda Tabula, necessaria ad obeun-
dam uocationem, ut Sedulitas, Diligentia, & ad
Cupiditates, Affectus ac externorum membrorum
motus ac gestus ita gerendos ac moderandos, ut
in coetu uiuentes & ipsi ab alijs tolerari, & uic-
cissim nos aliorum infirmitates ferre possimus.
Quales sunt haec ferè, de quibus in sequentium
preceptorum Decalogi enarratione commone-
factiones tradentur. Modestia, Verecun-
dia, Obedientia, Veritas, Gratius
do, Ciuilitas, Humanitas, Mansuetu-
do, Linguae moderatus usus, Can-
dor, Patientia, Temperantia, Casti-
tas, Iusticia &c.

Ad Pietatem, hoc est, ueram Deignitia-
onem, inuocationem & timorem Dei, qui cetera-
rum Virtutum custos est, animis puerorum insti-
landam, prodest eos assuefacere,

1. Ut manè, cum è lecto surrexerint, legant
aliquid in Biblijs, & adiungant precationem.
2. Ut cibum sumpturi & à cibo recitent prece-
tionem & gratiarum actionem.
3. Catechesin, seu elementa doctrinae de Dei
essentia & Voluntate diligenter discant, & tam-
quam Regulam ac normam uitae & Morum suis
sequenda esse statuunt.

4. Diebus

4. Diebus Festis intersint publica congregatio-
ni in Templo, utantur Sacramento, & coniun-
gant ibi suas preces cum Ecclesia Dei.

Ad cæterarum uirtutum exercitia, Quatuor
modis seu instrumentis adolescentes à præcepto-
ribus inuitari & impelli oportet.

1. Doctrina seu admonitionibus & præceptis
uerbi Dei, honestarum legum, & doctrinæ Ethicae
& Politicæ.
2. Exemplo suo, hoc est, Omnium Virtutum
exemplis Præceptor discipulis præluceat: ut in
Quinto de Legibus Plato inquit, Optima adole-
scentum παιδεία, id est, assuefactio ad Virtutem
est, non monere multa, sed ut quæ mones, in omni
uita ipse facere uidearis.

Et Ouidius.

Sic petitur censura, & sic Exempla parantur,
Cum iudex alios quod monet, ipse facit,

Deinde Exemplis uirtutum & uiciorum &
horribilium poenarum, quæ uiolationem discipli-
nae comitantur in libris Historicorum propo-
sitis.

3. Præmijs recte factorum, & castigationibus
seu poenis delinquentium.
4. Tollendis occasionibus delinquendi ordine
lectionum, & exercitiorum, & laborum. Conti-
neat eos domi, ne in loca impudica, aut praua so-
dalitæ incident. Nam ut uulgo dicitur, Vitare
peccata,

peccata, est vitare occasiones peccatorum,
id est, congruentias personarum, locorum, tempo-
rum, quæ uiam præbent delinquendi.

Discipulorum uirtutes & officia ple-
raq; ex correlatiui explicatione intelliguntur, ca-
tera hoc modo possunt recenseri.

1. Ad bonam indolem seu ingenium mediocre
accedat amor literarum & præceptorum.

2. Studium & diligentia, quæ est &
prudentia in prospiciendo fine discendi, & medijs
ad illum finem rectè ducentibus, & Intentio &
assiduitas animi in medijs illis parandis et tuendis.

FINIS autem principalis, ad quem omnes
discendi labores à discipulis referri debent, est
gloria Dei, & salus Ecclesie & Reipublice.

Media ad hunc finem rectè ducentia, à prae-
denti præceptore monstrantur, uidelicet, ante om-
nia petitio auxilij diuini. Deinde Ordo in dis-
cendis artibus necessarijs, Examina, Disputatio-
nes Styli & declamandi exercitium.

Discipuli officium est in hisce medijs para-
dis adhibere curam, attentionem animi, cogitatio-
nem, uigilantiam, assiduitatem, laborem &c.

De hisce duabus primis partibus officij discen-
tium præclare extant sententiæ apud Platonem
in Thæteteto & in Hippia Minore.

ΠΟΛΙΤΑΩΝ 3. inquit, Discipulum debere esse
 φιλομαθῆ, φιλόκορον, ζητητικόν, hoc est, cu-
 pidum discendi & audiendi, & interrogandi, &
 audita inquirendi & cogitandi.

3. Obedientia sine significatione contumacia &
 in honesta gubernatione morum, & in ratione di-
 scendi à fido & prudenti Præceptore præscripta.

4. Gratitude, qua vicissim præceptoribus, quo-
 rum labore, fide ac liberalitate ueritatem ac re-
 ctam doctrinam ac uirtutem accipiunt, debitam
 beneuolentiam & ἀντίδωρα pro facultatibus
 reddant, ut monent hæc dicta Eurypidis: οὐκοῦν
 ποιεῖν με χρεῖ, ποιοῦντα δ' ἄξιον μισθόν
 λαβεῖν, hoc est, iustum est labores digna mer-
 cede compensari.

Aristoteles inquit: τοῖς φιλοσοφίᾳ κοινω-
 νήσασιν ἡμῶν ἰσὸς ὅσοι πᾶσι δὲ ἄν γένοιτο, ἀλλ'
 ἴσως ἰκανόν, ὥσπερ πρὸς θεοὺς καὶ πρὸς γο-
 νεῖς τὸ σὺν ἐχόμενον, hoc est, Præceptoribus, qui
 ueram sapientiam nobis impertiunt, non potest
 par honor & precium à nobis referri, sed fortas-
 sis, ut erga Deum & erga parentes, satis est re-
 ferre gratiam, quantam quisq; potest.

Isocratis erga præceptorem Theramenem tan-
 ta fuit gratitudo, ut cum à triginta Tyrannibus pu-
 blicè inuaderetur, omnibus consternatis, solus non
 oratione solum, sed etiam corpore suo fortiter
 eum defenderit.

M. Antonius Imp. ut refert Capitolinus, Magistris suis tantum honoris deculit, ut Imagines eorum aureas in sacello Larium haberet.

VI.

OFFICIA MAGISTRATUM & Subditorum.

Magistratus est Minister Dei ordinatione constitutus, ut sit Nutritius Ecclesiæ Dei & Scholarum, & sit Custos disciplinæ ac pacis, iuxta leges naturæ & congruentes leges, & sit executor legum, puniens pœnis corporalibus contumaces, & defendens contra iniustam uiolentiam obediens.

PARTES sunt.

Ἀμφότερον βασιλεὺς ἀγαθός, καὶ πονηρὸς αἰχμαῖτις, hoc est, Sis utrumq; Bonus rex, bellatorq; animosus. Hoc uersu Alexandrum Magnum imprimis delectatum esse scribit Plutar. pag. 446. Moralium.

SPECIES sunt, Rex, Princeps, Senator, Iudex, Prætores, &c. & in diuersis formis πολιτείας de Rebusp. diuersis uariæ distributiones ordinum, Magistrum

MAGISTRATVS.

Magistratum & Officiorum fuerunt, ut Roma,
Dictator, Consul, Senator, Prætor, Tribunus &c.

CAUSA EFFICIENS, instituens &
approbans Politicum Magistratum est ipse Deus,
ut Rom. 13. & in Daniele ac Prouerbij & alibi
testimonia comprobant, quæ infra in loco de Ma-
gistratibus collecta sunt. Et similia dicta etiam
apud Ethnicos extant, ut Hesiodus inquit, ἐκ δὲ
δ' ἰὸς βασιλῆς, Reges à Deo orti sunt. Home-
rus Ἰλ. 6. τῆμ' δ' ἐκ δ' ἰὸς ὄσι, Magistratus à
Deo est.

Plato in IIII. de Legibus: Vbi non Deus, sed
mortalis aliquis regit, non est malorum et acrium
narum effugium.

MATERIA circa quam, sunt omnes par-
tes politice societatis supra commemoratæ, ut
Leges, Coniugia, Contractus, Iudicia, pœnæ, De-
fensio, Bella &c.

FORMA in definitione expressa est.

FINIS est communis utilitas Ecclesiæ, Scho-
læ: Politice societatis omnium partium.

Vt enim iuxta, Ciceronem, Gubernatori cura
sus secundus, Medico salus, Imperatori uictoria:
Sic Moderatori Reipub: beata ciuium uita pro-
posita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria
ampla, uirtute honesta & ueræ Dei Ecclesiæ ho-
spitium sit.

EFFECTVS seu Officia Magistratum

precipua sunt.

- I. Sit Nutricius fouens Ecclesias Dei & Scholas, prohibeat externas blasphemias, tollat impios cultus, & curet proponi ueram de Deo doctrinam, & erudiri populum de ueris cultibus.
- II. Sit custos Decalogi, quod ad externam disciplinam attinet, & tanquam Vicarius Dei sonet uocem legis Moralis, & iuxta eam subditos regat. Vult enim Deus congruere genus humanum cum sua sapientia & iusticia. Ideo erudite & pie Aristoteles Magistratum definit: ἄρχων ἐκ φύλας νόμου.
- III. Sit custos etiam suarum legum posituarum, quae sunt tanquam adminicula seruandis legem naturae uel Decalogum &c.
- III. Sit executor Decalogi & suarum Legum, hoc est, exerccat iudicia, & poenis corporalibus contumaces puniat. Non enim frustra gladium gerit, sed Dei Minister est. Et Aeschines inquit: Nullam esse utilitatem Ciuitatis, quae non habet neruos aduersus delinquentes.
- V. Sit custos pacis, defendens corpora & facultates subditorum contra iniustam uolentiam, depulsis latrocinijs & hostibus, ut Albus Rex Neapol: habuit Symbolum, Pelecanum rostro elicientem ex pectore sanguinem ad pullos pascendos, & addidit hanc Inscriptionem.

MAGISTRABVS.

Pro LEGE & pro GREGE.

Achilles in 9. Iliados.

ὦς δὲ ὄσωνι ἀπῆσι νεωσοῖσι προφρέσσι
μάσακ' ἐπέμνε λάβησι, κακῶς δὲ ἄρα δι
πέλῃ αὐτῇ:

ὦς κ' ἐγὼ πολλὰς μὲν αὖ πινυς νύκτας ἰάνων
ἡμάτων δ' αἵματόεντα διέπρησσορ πολέμιν
ζωρ. Hoc est, ut Eobanius uertit.

Sicut auls, quæ pro pullis implumibus ipsa
Euolat, & pastum miseris parta: haud secus ipse
Pro Danais, mala multa ferens, quot sæpe peregi
Peruigiles noctes, quot lucas Marte cruentas
Assiduo: dum bella gero, dum prælior ipsis
Proq; uiris & coniugibus, Danaûmq; salute.

VI. Sit γέωγι, hoc est, Cultor terræ, pa-
terno animo prospiciat de uictu Subditorum, ut
Ioseph. Foueat culturam terræ, non deglubat Sub-
ditos immoderatis exactionibus: ut Tiberius dice-
re solitus est, Boni pastoris est, tondere pecus, non
deglubere.

Et apud Danielelem pingitur Princeps, ut Ara-
bor, sub qua Subditi pascuntur &c.

Adiacentia Magistratui sunt multa peria-
cula & ingentes miseriæ, quæ omnem gubernatio-
nem comitantur, de quibus plurimæ passim extant
Sapientissimorum hominum sententiæ.

Demosthenes pulsus in exilium dixit, Si due
uiæ sibi propositæ essent, altera ad summos Magi-
stratus

stratus in Repub. altera recta ad Mortem, siquidem præsciret mala, quæ in omni gubernatione usitata sunt, metus terrores, inuidiam, calumnias, certamina &c. uelle se statim eam ingredi, quæ recta ad mortem duceret.

Aeschines in Epistola ad Philocratem scribit, se letari, quod à Repub. tanquam à rabiosa cane liberatus esset.

Isocrates dicit, Imperia similia esse Meretricibus, quæ adolescētes amore sui accendant, sed postquam earum consuetudine usi fuerint, perdant.

Similis quidam, teste Dione, cum aliquot annos in Aula Adriani inuitus hæssset, tandem uacatione data, septem annos in agro quiete uixit, ac moriens, hoc sepulchro suo Epitaphiū in scribē iussit.

Similis hic iacit, cuius ætas quidem multorum annorū fuit, Septem tamen duntaxat annis uixit.

Et si autem tantæ sunt Gubernatorum miserie, Tamen uult Deus non propterea fugi labores regendi alios, sed uult pios in gubernatione uelut in acie, testimonia sue cōfessionis de Deo alijs ostendere, latè spargere ueram doctrinam, fouere Ecclesijs, tueri honestam ciuium disciplinam, exercere officia dilectionis erga alios, propter hunc finem, ut Dei gloria illustretur, & multorum hominum saluti consulatur.

COGNATA Magistratui sunt Paterfamilias, ut Xenophon inquit: *παιδὸς ἑὸν πατέρα καὶ ἑαυτὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν πατέρα ἀγαθόν*, hoc est, Bonus princeps nihil à bono Patre differt.

Item Gubernator Ecclesiasticus, qui tamen certis & accuratis limitibus à Magistratu politico secermendus est.

PVGNANTIA sunt *ἀνομοκρατίαι*, Tyrannides &c.

OFFICIA SVBDITORUM.

SVBDITI uicissim Magistratibus debent Honorem & Obedientiam. Ac de octo officiis, quæ Vocabulum Honoris complectitur, supra primo loco dictum est.

OBEDIENTIA autem Magistratibus debita seu *πειθαρχία*, hæc officia continet.

- I. Voluntatem ultrò & uero studio subijcientem se Magistratui propter Deum.
- II. Reuerentiam & amorem erga Magistratus ut dicitur Proverb. 22. Time Dominum fili mi & Regem. Item Rom. 13. Cui timorem, timorem.
- III. Omnia officia externa honestis legibus diuinis & posituiis mandata.
- IIII. Opera Militiæ Togatæ & bellicæ, quæ ad defensionem publicæ tranquillitatis Ecclesiæ

et Reipub: suscipiuntur in administratione strensi, in Scholis, in acie &c.

V. Tributa, hoc est, Collationes pecunie ad conservationem gubernationis, iudiciorum et publicae pacis, ut dicitur, Cui φόρος φόρος, id est, ordinariae pensiones de rebus terra nascentibus: Cui τέλϑ τέλϑ, id est, Vectigal, quod datur propter transuentionem.

Et si autem horribiliter peccant Magistratus, cum iniustis et immoderatis explicationibus subditos excruciant et deglubunt: Tamen ut cetera peccatorum poena, sic ista quoque onera tolerantur, nisi atrox iniuria accedat, quae sine peccato ferri non potest. Tunc enim non solum non necesse est obedire, sed etiam defensio subditis contra Magistratum concessa est.

VI. Meta Obedientiae obseruetur ordinata in hac Regula Prouerb. 24. Time Dominum fili mi et Regem. Oportet enim Deo magis obedire quam hominibus. Quare cum mandata Magistratum cum Legis diuinæ prima uel secundae Tabula pugnant, nullo modo obtemperandum est. Ut etiam apud Platonem Socrates inquit: πείσομαι τοῦ θεοῦ μάλλον ἢ ὑμῶν, hoc est, Obediam Deo magis quam uobis.

Et in Phoenissis Euripidis:

Κεῖ: πῶς; τὰρ τεταγμένον δὲ δ' ἰνακοῦ ἐπιτέλλομαι
ἀνύχ: οὐκ, ἢρ πονηρὰ τ' ἢ, κακῶς τ' ἐνερπύλλω.

Hoc

IVDICVM.

Hoc est:

Cre: An iussa non principum fas exequi?

Antig: Non si Impia, iniusta et male imperata sint.

Et in Iphigenia, Obtemperabimus Atridis honesta Imperantibus; si uero in honesta precipient, recusabimus obedire &c.

VII.

IVDICVM OFFICIA.

INDEx est persona à Deo ordinata, ut audita utraq; parte & exploratè cognita causæ ueritate, iuxta honestas leges Ius dicat, hoc est, pronunciet, cuius causa iusta, cuius iniusta sit, & qua pœna fontes pro delictorum quantitate afficiendi sint.

Sunt autem quatuor Causæ Finales iudiciorum civilium.

I. Quia Deus uult discerni iustos ab iniustis, ut intelligamus, Qualis sit ipse, uidelicet, iustus & uirtutis amans. Ideo omnes naturas cum norma suæ iusticiæ pugnantes uult puniri & destrui. Bonos uero uult defendi & conseruari.

II. Ut commonefiamus de Dei iudicio, quod & in hac uita declarat.

L 5

1. Quis

1. Quia in seuit mentibus noticiam discriminis honestorum & turpium, & addidit carcerem conscientie & dolores, qui scelera comitantur.

2. Quia regulariter atrocia delicta atrocibus poenis in hac uita, uel immediate, uel per legitimos iudices punit, & post hanc uitam perspicue iudicium suum ostendet, cum iuxta unam normam à se propositam, Omnes in hac uita ad Filium Dei fide conuersos aeternis premijs ornabit, & Omnes qui aspernati sunt filium Dei, in aeternas poenas abiiciet.

III. Vult Deus disputationem Forensem esse exercitium discipline & multarum uirtutum in iudice & litigantibus, uidelicet, Reuerentie erga Leges, Obedientie, Veritatis, Studij pacis publicae, &c.

IIII. Ut pax publica conseruetur controuersijs compositis iusticia & Legibus.

VIRTUTES autem in iudicibus necessarias 2. Paralip. 19. Deut. 17. Exod. 23. recitantur.

I. Timor Dei, ne corrupti fauore aut odio, uel fracti meti, falsa & iniusta contra conscientiam pronuncient.

II. Diligentia in causa accurate cognoscenda & utraq; parte audienda, ut Lege Attica iurabant, ἡμετέρας ἀμφοῖν ἀγορεύειν. Hoc est, se utramq; partem similiter adiuturos esse.

Et Phocylides inquit, μήτε δίκην δικάσας
 πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκρόσῃς, Iudicium non fer,
 si non sint ambo locuti.

Ideo Alexander, ut est apud Plutarchum, cum
 accusatorem dicentem audiuit, alteram aurem ma-
 nu obturare solitus est, significans se eam reco in-
 tegram uelle, recuseruare.

Deut. 17. Audiens inquiras diligenter.

III. Peritia iuris, ut in genere de omnibus re-
 bus iudicare debent earum periti.

Plato in Lachete,

ἐπιστήμη δ' ἔκγειναι: ἀλλὰ οὐ πλῆθει, id est, Ex
 scientia oportet iudicare, non ex multitudine.

Item, μηδ' ἐπὶ τε κείναις ἀδ' ἀίμωνας ἀνδράσ
 ἐάσῃς, Iudicis officium non committere stultis.

IIII. Εὐνομία. Iusticia inflectens sententias
 ad normam legum, ut pro Cluentio inquit Cicero:
 Est sapientia Iudicis, semper, non quid ipse uelit,
 sed quid Lex & Religio cogat cogitare.

Xenophon, παῖς. α. Σωκράτης νόμον ἐκείνην
 δ' ἔρτορ δίκασιν τῷ ἡλίχου τῆς αἰῆς, τὸ δ' ἔρ νό-
 μιμον δ' ἡκκαορ εἶναι, Hoc est, iuxta Leges mo-
 uebat a Iudice Calculum ferendum esse. Nam quod
 cum legibus congruat, id iustum esse. Reprehen-
 dit enim Magister Cyri adolescentis iudicium, qui
 cogitans unumquemq; debere uestem suo corpo-
 ri aptam habere, absoluebat puerum grandiuscu-
 lum apud se accusatum, propterea quod alteri
 minori

minori prolixiorē uestem eripuisse, & suam breviorē tanquam admodum corpori illius magis congruentem, tradidisset.

V. Aequalitas erga omnes iuxta unam normam, vitans $\pi\rho\sigma\sigma\tau\eta\mu\iota\sigma\tau\epsilon\rho$, hoc est, personarum acceptionem, quæ est tribuere equalibus inæqualia, & inæqualibus equalia. Hanc virtutem præcipue requirit Deus à Iudicibus propter hanc etiā causam, ut agnoscamus ipsum esse equalē erga omnes equaliter se habentes, hoc est, non recipere quenquam aut abicere, nisi iuxta unam normam, quam proposuit: Verè recipit omnes confugientes ad filium Mediatorem, verè abicit omnes non confugientes etc.

VI. Iusticia vitans $\delta\omega\sigma\phi\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho$, de qua in 4. Verrina. Omnium rerum turpissimum, maximeque nefarium est, ob rem iudicatam pecuniam accipere, precio habere addictā fidem ac Religionem.

Memnerint autem studiosi historiam de poena Sisamnis $\delta\omega\sigma\phi\alpha\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\rho$ Iudicis, quæ extat in V. Herodoti, cui iussu Cambyſis detracta cutis in Tribunal expanditur, & filio in Tribunal collocato præcipitur, ut commonefactus pelle paternā iussu iudicet.

VIII.

Dominorum & Seruorum Officia recensentur Ephes. 6. Col. 3. Tit. 2. 1. Pet. 2. 1.

QVIN

IVSTICIA.
Q V I N T I
P R Æ C E P T I

V I R T V T E S.

- I. Iusticia Particularis.
- II. Iusticia Distributiva
Pœnarum.
- III. Fortitudo Bellica.
- IIII. Fortitudo Togata.
- V. Paciëntia Philosophica.
- VI. Mansuetudo Misericordiæ, ἐπιείκεια, Placabilitas &c.
- VII. Studium concordiaë.
- VIII. Amicitia.
- IX. Fidelitas.
- X. Candor.
- XI. Humanitas.
- XII. Zelus.

I.

IVSTICIA PARTICVLARIS
Iest uirtus, quæ seruat æqualitatem
cum

cum cæteris hominibus, & suum
cuiq; tribuit, & nullius corpori, fa-
mæ uel bonis nocet, ui, aut fraude :
Sed omnibus benefacere & pro-
desse pro sua uirilî cupit.

Abraham numerans precium 200. aureorum
pro agro, quem emerat prope Hebron (Gen. 23.)
est iustus iusticia particulari, quia seruat equali-
tem precij & mercis.

Ioseph nolens traducere Mariam sponsam su-
am grauidam (Matth. 1.) est iustus iusticia parti-
culari. Quia non uult nocere ipsius famæ, cui
non haberet certas suæ reprehensionis causas.
Complectitur autem Iusticia particularis 5. & 6. &
7. præceptum, & partem Quarti.

SPECIES duas recenset Aristoteles in
Quinto Ethicorum, Distributiuam & Commu-
tatiuam, quas distinguit collatione proportio-
num Geometricæ & Arithmeticæ, sumto ex Sexto
tolibro de Legibus Platonis, & Arcopagitiæ
Isocratis.

CAUSAE EFFICIENTES sunt Nobis
ciæ Mentis, Quod tibi non uis fieri alteri ne po-
ceris. Item, Diligas proximum tuum sicut tibi-
sum. Item, Expetenda est conseruatio Speciei hu-
mane, quæ iniurijs, cædibus, turbationibus
coningiorum & iniustis facultatum direptionibus

IVSTICIA.

bus destruitur. Et uoluntas obtemperans his No-
ticijs, & iuxta eas regens motus cordis & externa
na membra.

FINIS est, ut Deo prestetur obedientia,
ac ut agnoscamus Deum esse iustum & equalem.

EFFECTVS præcipuus est Conseruatio
Speciei & Societatis humanæ, ut Aristoteles in
Secundo Politicorum ait: τὸ ἴσον ἀνταπεπον-
θὲς τῶν πόλεως, id est, Aequalitas mutua
conseruat Ciuitates.

Euripides in Phœnissis.

κἄννο καὶ ἄλλοι τῆνον.
ἰσότητα τιμᾶν ἢ θίλως ἀεὶ θίλοις
πόλεις τε πόλεσι, ξυμμάχως τε ξυμμάχοις
σώσῃ. τὸ γὰρ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυν.

Grate multo pulchrius

Aequalitatem colere, quæ bonos bonis
Sociosq; socijs semper, urbes urbibus
Deiuncit. Etenim, Aequalitas homines decet.

PVGNANTIA sunt INIURIA, quæ
est uel uí, uel desertione, uel fraude
alterius corpus, famã, uel bona, læ-
dere sine iusta causa. sic definit Aristote-
les περὶ ἠθ. α. τὸ ἀδικεῖν ὅστις τὸ ἐλάττειν
ἐκόντα πρὸς τὸν νόμον.

Gradus autem sunt Iniuriarum seu Delictor-
um, quibus alij leduntur. Alia fiunt dolo malo,
cūm

cum uidelicet scientes & uolentes re deliberata
seu ἐν προαγγελείῃ aliorum corporibus, fame
uel bonis nocemus.

II. CULPA uocatur, cum uel ignorantia, non
tamen affectata, uel negligentia, uel præcipui
quodam affectu impulsus alijs nocemus.

III. CASVS fortuitus.

PETVLANTIA sine ulla causa aliorum
corporibus, fame uel bonis nocet, & quasi pro
delectamento habet alijs damnum dare.

NEQVICIA sine ullo metu infamiae, seu
sine ullo respectu iudicij conscientie propriae
aliorum recte iudicantium, omnibus cupiditi-
bus & libidinibus frenos laxat, siue noceat alijs,
siue non noceat.

Huius Virtutis Species est IVSTICIA
DISTRIBUTIVA, qua legitimi
Magistratus pollutos externis sce-
leribus cum præceptis Decalogi
pugnantibus, pro delicti qualitate
puniunt.

Sunt autem POENAE in genere
destructiones & cruciatus Animæ
uel Corporis, aut fame ac rerum læsio-
nes, iusto ordine institutæ ad emen-
dationem seu compensationem delin-
quentium.

clorum cum legibus diuinis, uel à
Magistratu latis, pugnantium.

SPECIES Poenarum à subiectis, quæ de-
struuntur, sumi possunt. Poenæ Capitales, Coër-
citationes corporis, Infamia, Deportatio, Publica
tio bonorum, Relegatio, Poenæ pecuniariae &c.

CAUSAE IMPVLSIVAE & Finales
quibus Magistratus ad puniendos sceleratos mo-
ueri debent, Octo sunt.

I. Mandatum Dei Deut. 19. Auferes malum ex
medio tui. Roman. 13. Non frustra gladium gerit,
nam Dei minister est.

II. Quia Deus uult in poenis conspici discri-
men uirtutum & uiciorum, ut agnoscamus ipsum
iustum & uirtutis amantem esse.

III. Iusticia Dei, cuius norma aeterna & im-
mota est iustos conseruare & iniustos delere, ut
dicitur: Deus ignis consumens est.

Vindicibus flammis sibi qui contraria delet,

Ipseque Iusticiae Regula sola manet.

IIII. Ut hæ breues poenæ sint commonefactio-
nes de aeternis poenis.

V. Ut reuocent homines ad poenitentiam.

Vult enim Homines puniri Deus, non ut in
aeternum pereant, sed ut poenis de suo peccato
admoniti agant poenitentiam, & ad Deum con-
uertantur.

164
Jerem. 36. Iubet scribi comminationes poenarum, ut audiente domo Iuda reuertatur unusquisque à via sua pessima, & propicius sit Deus peccato eorum.

Esaï. 19. Percutiet eos Dominus plaga, ut reuertantur ad Dominum.

1. Corinth. 11. A Domino punimur, ne cum hoc mundo damnemur.

VI. Vt Politica societas conseruetur & tranquilla sit. Nisi enim compererentur cedes, furta, adulteria, citò dissiparetur societas generis humani.

VII. Vt spectaculis horribilium poenarum admoniti alij, similia delicta fugiant. Spectans supplicium furis aut latronis admonetur, ut hæc scelera, quibus tam horrendi cruciatus accersuntur, maiori diligentia vitet. Sic apud Gellium *quædam glaci dicuntur esse vððeolæ vððe* hæc est, Admonitiones seu præcepta de moribus honestè regendis, & Exempla.

VIII. Ne malis exemplis sceleratorum alij seniores deprauentur. De his tribus causis illustris extat apud Ciceronem sententia Philip. 8.

In Corpore si quid est eiusmodi, quod reliquo corpori noceat, uti ac scari patimur, ut membrorum aliquid potius, quàm totum corpus intereat. Sic in Reipub. corpore, ut totum saluum sit, quicquid est pestiferum amputemus.

P V G N A N

FORTITVDO.

165

PUGNANTIA cum iusticia distribuite
poenas sunt.

I. Crudelitas, quas poenis nimium asperis ex-
secris, quaecumque delicta plectit, ut Draco omnia
delicta capitalibus supplicijs puniebat. Ideo De-
mades dixit, Draconis leges non atramento, sed
sanguine scriptas esse.

II. Indulgentia non puniens & augens licen-
tiam scelerum.

III. *προσωποληψία* seu inæqualitas, cum ea-
dem de causa alij plectuntur, alij ne appellantur
quidem. Talis est in plerisque regiminibus.

Dans ueniam coruis, uexans censura columbas,
ut Iuuenalis Sat. 2. inquit.

III.

FORTITVDO BELLICA est vir-
tus propugnatrix Iusticiæ, susci-
piens pericula & labores pro de-
fensione Ecclesiæ, patriæ, honestæ
disciplinæ, coniugum, liberorum,
& mediocritatem efficiens inter
Timiditatem & Audaciam.

CAUSAE, Mens iudicans quæ pericula sus-
cipienda sint, & uoluntas obtemperans Menti,
& cordis impetus Heroicus.

In Ecclesia, ut in Davide, Abraham, Iosaphat, adduntur, hæ causæ.

I. Mandatum Dei præcipiens defensionem uel pœnas legitimas. Rom. 13. Non frustra gladium gerit.

II. Auxilium Dei Zebaoth gubernantis exitum, iuuantis Spiritu sancto Cor, ut armet manus & ardentes Spiritus in membra spargat.

MATERIA circa quam, sunt pericula bellica.

Est autem BELLVM uel Defensio legitima Magistratus aut aliorum, uel pœna quam exercet Magistratus.

DEFINITIO est uitam, corpus, famam, res tueri, & illatam uim repellere in continentem, sine cupiditate nocendi alteri, & seruato moderamine inculpatæ tutelæ.

TALIS defensio iure naturæ & diuino concessa & licita est. De qua meminerint studiosi signem illam Ciceronis Periodum. Est enim hæc iudices non scripta sed nata Lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, ut si uita nostra in insidias, si uim, si in tela con-

FORTITVDO.

167
stium aut latronum incidisset, omnis honesta ratio
esset expediendæ salutis. Silent enim Leges inter
arma &c.

FORMA Fortitudinis est ipse habitus seu
impetus in uoluntate & corde, qui iuxta rectam
rationem suscipit labores & depellit pericula.

FINES & EFFECTVS sunt.

- I. Pax optima rerum, quas homini nouisse da-
tum est.
- II. Ut in pace uera Dei noticia, & Christi do-
ctrina conseruari & propagari possit.
- III. Conseruatio Ecclesiæ.
- IIII. Defensio patriæ, coniugum, liberorum.
- V. Conseruatio honestarum legum, iudicio-
rum, disciplinæ.
- VI. Pœnæ legitimæ sceleratorum.

Hi fines, qui Viro forti in gerendis bellis pro-
positi esse debent, illustri oratione pinguntur
apud Homerum 17. o. ubi Hector his uerbis mili-
tes adhortatur.

ἀλλὰ μάχῃσιν ἐπὶ νικῶσιν ἀολλέες, οἳ δ' ἐκέρ-
νυμι.

Βλημύνη δὲ τυχεῖς θάνατον καὶ πότμον
ἐπίσσω.

τεθνήτω, ὃ οὐδέ τις ἀμυνόμενός περὶ πάσης
τε θνήσκω, ἀλλ' ἀλόχως τε σὸν καὶ παῖδάς
ὀπίσσω.

Hoc est:

M 3

Conser-

Conferri naues animis ingentibus inter
 Quisq; suo pugnat loco, nec uulnere quisquam
 Seu mortis fugiat pauidus formidine uictus,
 Sed iaceat, fatis quem fors dura peremit.

Pro patria magnum decus est profundere uitam.
 Nam reliqua ciues nostra Virtute teguntur,
 Et saluæ interea matres, natiq; manebunt,
 Qui sunt etatis uenturae semina, & Urbis.

Templa manent, legesq; bonæ, pietasq; pudorq;
 Et tunc quisq; suis rebus fundisq; fruetur,
 Cum pulsi fugient hostes in patria regna.

EXEMPLA Virorum Heroica fortitudi-
 ne præstantium illustria sunt: Abraham Gen. 14.
 Dauid, Cyrus. Et apud Herodotum lib. 6. 7. 8. 9.
 Miltiades præstigans Persas ad Marathonem. Lea-
 onides ad Thermopylas: Themistocles ad Salami-
 nem, Pausanias ad Plateas.

Apud Liuium, Horatius, Camillus, Torqua-
 tus, Marcellus, Scipiones, Marius, Cæsar.

Et Germanici Imperatores ac Principes mili-
 ti. Carolus magnus, Ottones Saxones, Fridericus
 Sueui, Henricus Leo dux Saxonie, qui hanc Re-
 gionem bello, ad amplectendam Christi doctrin-
 nam, adduxit.

PUGNANTIA sunt. Timiditas deserens
 eos quibus debetur defensio, & Temeritas accers-
 ens pericula non necessaria, & non depellens ta-
 restatione.

FORTITVDO.

IIII.

169
FORTITVDO TOGATA est
Constantia animi perseverantis
in proposito honesto recte suscepto
iuxta uocationem, & tolerantis in-
iurias propter honestam causam, &
excelso animo despicientis uolupta-
tes, honores, corruptelas, opes, ob-
trectiones, inuidiam uirtutis cau-
sa, ita uidelicet, ut propter hæc im-
pedimenta propositum honestum
non abijciat.

Hæc fortitudo omnibus bonis necessaria est, ut
Daniel non abijcit Inuocationem ueri Dei fractus
metu, ne abijciatur inter Leones, Dan. 6.

Apostoli confessionem doctrinæ Christi om-
nibus uoluptatibus, honoribus & uitæ suæ ante-
ponebant.

Fabius obtrectionem collegæ & inuidiam
non ponit ante salutem publicam.

Fabricius contemnit aurum à Pyrrho obla-
tum, nec mouetur terroribus ab Elephanto incu-
sis, ut aliquid alienum à dignitate Reipub. dicat
uel faciat. De hoc Pyrrhum dixisse Eutropius
scribit, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honesta-
te, quàm Sol à suo cursu dimoueri potest.

170
Socrates apud Platonem, μήτε θάνατον, μήτε ἄλγος, μηδὲν πρὸ τοῦ αἵματος ἔχειν, hoc est, Maluit mori, quam turpius facere.

PVGNANTIA sunt.

- I. Mollities animi, qualis fuit plerorumque gubernatorum proximis annis, qui metu amittenda Caesaris gratia Interim amplexi sunt.
- II. Leuitas & Inconstantia mutans sententias & actiones ad quamlibet auram fortune, seu seruans tempori neglecta religione & disciplina, ut Ecebolus, Alcibiades.
- III. Iniusta peruicacia & Stoica Morositas defendendis sententijs falsis, uel non necessarijs, quæ salua honestate & magna cum utilitate publica mutari poterant, ut in Catone, Demea &c.

V.

Vicina uirtus est PATIENTIA Philosophica, quæ obedit rationi in tolerandis iniurijs & omnibus rebus aduersis, & moderatur dolorem, ne opprimat naturam & ne impellat ut contra iusticiam, constantiam, modestiam, uel alias uirtutes faciat.

Diximus autem de Patientia prolixius superius in primo præcepto. Nunc unicum Epicteti dictum adiungo

PATIENTIA.

171
adiungam, quod citat Gellius lib. 17. cap. 19. quod
utilissimam Regulam Vitæ complectitur duobus
uerbis, ὑπέχου καὶ ἀνέχου, id est, Sustine & aba-
stine, Leid vnd meid. Vicinum est illud Eurypia-
dis, δισέου ἢ ἐλπίσεου, Ferendum est et Speran-
dum. In silentio & spe erit fortitudo uestra.

Huc pertinet Virtus in omni uocatione &
genere uitæ necessaria, quæ σέγει τὰ πόνοντα
Hoc est, Quæ præsentem statum &
conditionem uitæ boni consulit, &
moderate fert incommoda, quæ Deus
suo cuiq; loco ac tempore imponit,
nec temeraria mutatione præsentis
conditionis plus miseriarum sibi
accerfit.

De hac uirtute loquuntur sequentia dicta
1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu Dei.

1. Cor. 7. Vnusquisq; in uocatione, in qua uoca-
tus est, maneat.

Isocrates ad Dæmonicum & πρὸ ἀλκιμῶν re-
citatur præceptum, σέγει τὰ πόνοντα, Boni consule
præsentia.

Stigelius fabulæ de Asino subinde mutante con-
ditionem addit hoc Epimythion:

Sis Asinus, quemcunq; Asinum fors aspera fecit,
Qui placide sortem ferre scit, ille sapit.

M 5

Hos

PATIENTIA.

172
Hos uersus feliciter Græco disticho reddidit
collega meus Iohannes posselius.

Ἰατίονος τύχη ὄντιν ὄνον ταλάσσειον
ὅς τὸ πῶς σέργη, οὐτ' ἀνὰ φρονία.

Pugnat cum hac Virtute, Fastidium re-
rum præsentium, quod fere in omnium pe-
ccatoribus sese exerit: ut Lucianus de Calumnia ait:
τὸ φιλόκαλον καὶ τὸ ἀφίκορον φύσει πᾶσι
ἀνθρώποις ὑπάρχει. Hoc est, Amor Nouitatis
& præsentium saturitas seu fastidium natura om-
nibus hominibus inest.

Thucydides lib. 1. τὸ πῶς ἀεὶ βαρὺ, Præsentis
status semper grauis est. Et lib. 3. δ' ἄλλοι ὄντες πᾶσι
ἀεὶ ἀτόπων, ὑπορόπται πᾶσι ἰσώτων, Semper
sunt semper rerum absurdarum, contemptores re-
rum uisatarum.

Discamus autem cognoscere hoc uicium, quod
& Deo ingratum est, & tranquillitatem animi
turbat, & maximam uitæ partem reddit infa-
uam. Ac è regione sciamus Dei uoluntatem esse,
ut bona, quæ nobis tribuit, grata mente conside-
remus & amplectamur, & incommoda certo Dei
consilio adiuncta placide feramus, nec repugnemus
ipsius sapientiæ & iusticiæ: Ita tranquillitas
re animo ærumnosum hoc uitæ curriculum consue-
ciemus.

Semper

MANSVETUDO.

173

Semper etiam nobis in conspectu sit sapientis-
simum illud Pindari dictum, quod in tertia oda
Pythiorum extat:

ἐν πρῶτῳ ἐσλὸν, πῆματα σὺν
δ' ὕο δ' αἰὼνι θεοτοῖς
ἀθάνατοι. τὰ μὲν ὅν
οὐ δ' αὖτις νῆπιος κόσμῳ φέρεται.
ἀλλ' ἀγαθοὶ τὰ καλὰ ἔειπ' ἄνθρωποι.

Iuxta unum bonum, mala simul
Duo distribuunt hominibus
Dij immortales. Mala igitur
Non possunt insipientes eleganter ferre.
Boni uero pulcriora foras uertunt.

VI.

Vicina & ferè eiusdem virtutis appellationes
sunt: Mansuetudo, Misericordia, quæ in
Principibus & Regibus nominatur Clementia,
Placabilitas, Lenitas & ΕΠΙΕΙΧΕΙΑ.

Sunt autem in conspectu hæ tres definitiones,
quæ uerè congruunt.

MANSVETUDO est uirtus, quæ
moderatur iracundiam & uindictæ
cupiditatem, remittit offensiones &
condonat etiam ueras iniurias pu-
blicæ concordie causa.

ΕΠΙΕΙΧΕΙΑ

Ἐπιείκεια seu AEQUITAS est
 virtus, quæ in persequendis iniurijs
 remittit aliquid de summo iure, pro-
 pter octo causas, quæ iam exponen-
 tur, & tolerat in alijs multas infirmi-
 tates, ut morositatē, iracundiam, se-
 gnitiem, πολυπραγμοσύνην, audacia-
 tem gloriæ &c. publicæ concordie
 causa, & ambiguè facta non calum-
 niosè in deteriore partem rapit.

MISERICORDIA est virtus,
 quæ dolore afficitur in aliena calu-
 mitate præsertim bonorum, vel se-
 ductorum hominum, & probabili
 ratione lenit poenas & opitulatur
 miseris, vel propter Iusticiam, ut cū
 favetur erga innocentes, vel pro-
 pter bonitatem relaxantem aliquid
 de summo iure, ut Deus miseretur
 generis humani, vel quia nobis
 quoq; in communi societate alio-
 rum misericordia opus est.

SPECIES Mansuetudinis tres sunt.

I. Leues iniurias, ut conuicia Inscitiæ, Ignobili-
 tatis, stoliditatis, paupertatis, dissimulare &
 continere

175
MANSVETUDO.

contemnere & prorsus condonare. Item tolerare & condonare communes nauos hominum, de quibus dicitur. Amici mores noueris, non oderis.

II. In ueris iniurijs non tamen atrocibus potest orem habere rationem publicæ tranquillitatis & salutis, quam priuati doloris.

III. In atrocibus iniurijs legitimo modo se defendere, sed tamen in animo remittere odium coram Deo.

CAVSÆ EFFICIENTES, Principales sunt.

I. Spiritus sanctus accendens in mente cogitationem Mandati diuini, quod prohibet cupiditatem Vindictæ, ac Voluntatem ac Cor flectens, ut reprimat iracundiam & offensiones remittat.

II. Verbum Dei & Sententiæ congruentes.

III. Mens & Voluntas humana.

CAVSÆ IMPVLSIVÆ sunt.

I. Mandata Dei coniuncta cum hac seuerissima comminatione: Sic nec Pater uester cœlestis uobis remittet, nisi unusquisq; uestrum fratri suo offensiones remittat. Matth. 5. 6. 18. Luc. 6. Remittite & remittetur uobis.

II. Exemplum Dei, qui immensa misericordia nobis singulis atrocissima peccata, quibus ipsum offendimus, remittit & pœnas mitigat. Quò autem naturæ sunt prestantiores, & generosiores & Dei similiores, eò sunt mitiores & placabiliores, sicut dicitur.

Quò

176

Quò quisq; est maior, magis est placabilis ira.
Et facilis motus mens generosa capit.

Econtra quò naturæ sunt deteriores & imbecilliores, eò sunt cupidiores vindictæ & tenaciores offensionum. Vt autem in Deo, sic præcipue in Principibus & gubernatoribus, qui sunt Vicarii Dei, Bonitas & Clementia eminere debet.

III. Proprie infirmitates & peccata, quibus & diuina & humana remissione opus est. Quare cum alios nobis remittere uelinus, ignoscimus alijs quoq; ut in his Nazianzeni uersabilis dicitur:

εἰς οἷον ὁ φλῶν καὶ πρὸς ἅπαντας ὁ πρῶτος
οἶκτος καὶ οἶκτος καὶ ὁ πρῶτος ὁ πρῶτος.

Hoc est.

Si scis alijs debere te mortalibus,
Aliosq; tibi nauos tuos remittere,
In alios & tu utare Mansuetudine,
In mites namq; est Deus mitis pater.

MATERIA circa quam sunt aliorum peccata, offensiones & iniuriæ, quibus nos uel alios affecerunt.

FORMA est ipsa Moderatio cupiditatis Vindictæ & remissio in Voluntate & corde.

FINES sunt.

- I. Vt Deo obediamus.
- II. Vt Dei gratiam et misericordiam erga nos non amittamus.

II.
cle
bio
Tr
III
sic
V.
com
diu
rela
alijs
dine
rum
cuni
anno
tame
qua
inge
Veri
ω λ ε
toto.
VI.
cū
ter al
teres
Hoc s
V

MANSVETUDO.

III. Vt parcamus communi tranquillitati Ecclesie & Reipub ut Basilus cedit Episcopo Eusebio, ne Ecclesiam Casariensem turbet. Scipio cedit Tribunis, ne patriam bello civili implicet.

IIII. Ne Inuocatio nostra & aliorum incensio odijs turbetur.

V. Vt consulamus priuati quieti & priuatis commodis, quæ multipliciter litibus & rixis impediuntur & leduntur, ut docent quotidiane querelæ litigantium in foro, in iudicio Camaræ, uel alijs locis, ubi præter assiduas curas & sollicitudines magno suntu alendi sunt Causidici, quorum ferè præcipua ars est extrahere lites, ut pecunia clientes emulgeant. Tandem cum multos annos litigatum est, etiam si obtinetur sententia: tamen satius fuisset initio dimidium eius rei, de qua disceptabatur, sumere, quàm tanta temporis, ingenij & fortunarum iactura totum sectari. Verisimum enim in hoc casu est Hesiodi dictum: $\omega\lambda\epsilon\omicron\rho\delta\epsilon\pi\epsilon\upsilon\mu\iota\sigma\upsilon\pi\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$. Dimidium est plus toto.

VI. Vt consulamus nostræ fame, quæ etiam cum iustam litigandi causam habemus, multipliciter ab aduersarijs deformatur, ut monent hi ueteres uersiculi.

Hoc scio pro certo, quod si cum stercore certo,
Vinco uel uincor, semper ego maculor.

EXEM.

MANSVETUDO.

178
EXEMPLA Mansuetudinis & clementie illustria sunt.

Deus tolerans peccata generis humani & condonans ea agentibus poenitentiam.

Christus, qui ipse de se inquit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Matth. 11.

Moses mitissimus omnium hominum Num. 12.

Dauid parcens Sauli. 1. Reg. 24.

Conradus Imperator parcat Guelfo duci Brunariae, adductus coniugis Guelfi & ceterarum nobilium Matronarum honesto, sed tamen iussu consilio. Cum enim mulieribus permissum esset ex Arce obsessa discederent secum ferentes, quantum quæque gestare posset, ipse suos maritos & liberos in humeris asportabant. Historia extat apud Nauclerum.

M. Antoninus apud Volcatium scribit: Non enim quicquam est, quod Imperatorem Rom. melius commendet, quam clementia. Hec Caesarum Deum fecit. Hec Augustum consecrauit &c.

Cyri & Agesilai apud Xenophontem tantum prædicatur clementia, ut in summo Imperio, non modo nihil seuum & crudele facerent, sed etiam ne uerbum quidem asperius efferent.

Pericles iubet deduci cum lichno, eum à quo totum diem in foro conuicijs procissus fuerat.

Socratis, Aristidis, Phocionis Mansuetudo nota est.

Quid

Quidam Rex Poloniae, cum instigaretur, ut supplicio afficeret eum, qui dixerat Regem apud omnes male audire, ioco usus est, Malo unum hominem apud omnes, quam omnes apud unum male audire.

PVGNANTIA sunt.

I. Crudelitas seuiens in innocentes, uel iustas poenas nimium exasperans, ut de Sylla scriptum est, Excessit medicina modum.

II. Iracundia, ut in Theodosio, Mauricio, & similibus bonis uiris, qui iracundia accensi saepe aliquid asperius fecerunt. Theodosio Ambrosius hanc satisfactionem imposuisse dicitur, quam antea Augusto Athenodorus tradiderat, ut iratus nullum uerbum proloqueretur, priusquam Alphabetum Græcum recitasset. Multæ autem de ira compescenda præclare sententiæ passim sparsæ sunt, quas sua diligentia studiosi colligent.

III. Cupiditas Vindictæ, ut in Hecuba, quæ ἔχθρῳ Τιμωρομένη, ἀίδωνα τὸ σὺμπαντα δὲ λένει θέλει. Et in omnium ferè cordibus adeo ardens Affectus est Cupiditas Vindictæ & imis penetralibus cordis infixus, ut uerè Iuuenalis Satyra 13. dixerit: Est Vindicta bonum, uita iucundius ipsa.

III. Επιχαίροντες letari in calamitate bonorum: Vt Semei insultat Dauidi fugienti, in exilium. Fulvia nece Ciceronis adeo letata est ut lim-

quam exentam & interfecti capite aciculis com-
foderit.

V. Invidentia seu LIVOR indul-
gens odio, & dolens alterum cres-
cere, & magni fieri, & cupiens eum
lædere, removere uel tollere, non
quia nos læsit, sed tantum quia do-
lemus eum nobis antecellere & nos
inferiores duci. Idem fere est Aemulatio
de qua in Quarto præcepto diximus.

Vt autem Umbra corpus comitatur: Sic to-
cellentem Virtutem ac gloriam semper affectat
Invidia & Aemulatio imbecilliorum, qui, cum
propria uirtute non possint emergere, aliam
Virtutem oderunt, & obtestatione præstantio-
rum crescere conantur, ac cum seipsos inteli-
gunt ingenio, doctrina, uirtute, uel alijs bonis
non posse Aemulos uincere: Tamen quoquo mo-
do ostendere cupiunt, eos alijs quibusdā inferio-
res esse, & aliqua eorum facta calumniolè de-
prauant.

Nullum est autem præsentius, honestius &
efficacius remedium aduersus inuidos, quam
Timore & Inuocatione Dei, diligenter & fide-
liter facere suæ Vocationis officia, & omni stu-
dio, uirtute ac laboribus antecellere, ac interea
ostendere

LIVOR.

ostendere, se ne quidem moueri Aemulorum Li-
uore, multò minus offendi, aut dolore affici, ut gra-
uissimè monuit Stigelius hoc disticho:

Pascere Liuor iners odio, saturare furore,

Mors tua recta, Deum facta colentis, erunt.

VI. Leuitas negligens etiam ueras & atroces
Iniurias, ut qui tolerant Coniugum aut Libero-
rum impudiciam, qui conuicia, quibus fama ip-
sorum leditur, non modeste refutant.

VII. Indulgentia parentum uel Magistratum
coniuuentium ad delicta enormia. Nam dicta
Christi de remissione offensionum, non impediunt
imò sanciunt poenas, quibus atrocia delicta à Ma-
gistratu politico plectuntur, & accusationem ac
Excommunicationem pollutorum manifestis fla-
gitijs, quæ sit uerbo Ministrorum Euangelij, &
Admonitionem ac obiurgationem, quæ sit priua-
tim sanandi causa.

VIII. Lentitas nullos habens excitatos motus,
non irascens turpitudini & sceleribus, propriè op-
posita Nemese seu Zælo.

VII.

STVDIVM CONCORDIAE
S seu ΕΥΧΟΡΧΙΑ est uirtus, quæ hu-
militer de se sentiens, & frenans ac
moderans iracundiam, & tolerans

N 2

alio

aliorum infirmitates, & condonans etiam ueras iniurias, tuetur concordiam & cauet, ne pugnet de ulla re non ualde necessaria, ne publica tranquillitas Ecclesiae & Reipublicae turbetur.

PARTES seu Virtutes ad tuendam Concordiam necessariae à Paulo recitantur. Ephes. 4. Cum omni Humilitate, cum Mansuetudine, cum longanimitate, studentes seruare unitatem Spiritus in uinculo pacis.

I. Humilitas frenans superbiam sine causa irascantem.

II. Mansuetudo moderans iracundiam & cupiditatem Vindictae, cum offensi sumus & iniurias causas litigandi habemus:

III. Patientia tolerans communes hominum infirmitates & nauos, ut morositatem, πικρογυρισμὸς suspicacitatem, attentionē ad rem audiditatem gloriae, intemperantiam, & similes.

IIII. Επειρήνη seu Aequitas, quae etiam cum ueris & magnis iniurijs affecti sumus, remittit aliquid de summo iure, & iniurias condonat publice paci.

CAUSAE Efficientes, Impulsivae, et Finales ferè eadem sunt, quae iam in titulo de Mansuetudine sunt recitatae, uidelicet,

I. Spiritus sanctus, qui cum sit nexus mutui amoris inter aeternum Patrem & Filium, nostras quoque uoluntates ac corda ad amorem Dei & proximi, & fouendam dilectionem ac Concordiam mutuam flectit. 1. Iohan. 4. Diligamus nos inuicem, quia dilectio ex Deo est.

II. Mens, Voluntas & Corda humana, quae obtemperent Spiritui sancto, & sua consilia & actiones ad tuendam Concordiam dirigunt.

III. Seuerissima mandata uerbi Dei, & naturalis notitia, quae intelligit homines ad consociationem, ad concordiam natos esse, & praecepta doctrinae Ethicae & Politicae.

Philip. 2. Similiter affecti sitis, eandem caritatem habentes, unanimes, idem sentientes, per Humilitatem ut unusquisque alium se praestantorem existimet, nec sua quisque spectetis, sed unusquisque quae sunt aliorum.

1. Cor. 2. Obsecro uos per Dominum nostrum Iesum Christum, ut sitis concordēs, & non sint inter uos dissidia, sed sitis integrum Corpus, eadem mente, eadem sententia.

MATERIA circa quam, sunt Voluntates, doctrina, consilia, sermones & actiones hominum, & praecipue collegarum eiusdem muneris, aut societate Ecclesiae, Politicae, Scholae, uel Oeconomia coniunctorum.

FORMA est ipsa definitio.

FINES sunt.

- I. Ut Deo præstetur obedientia.
- II. Ut consentientibus multorum mentibus recte Deus agnoscat & inuocetur.
- III. Ut communis societas Ecclesie, Politie, Scholæ & Oeconomie salua & incolumis conseruetur.
- IIII. Ut amplissima præmia, quæ Deus studiis Concordie promittit, consequamur. Matth. 5. Beati pacifici, quia filij Dei uocabuntur.

1. Ioh. 4. Deus dilectio est, qui manet in dilectione, in Deo manet, & Deus in eo.

Utilitates immensæ, quas nulla eloquentia enarrare potest: Concordia parue res crescit, Discordia magnæ dilabuntur.

EXEMPLA *συμβεβηκότων* passim in Historijs obuia sunt.

Abraham est autoritate, sapientia, uirtute ætate antecellebat, tamen cedit fratri Loth. Genes. 13.

Scipio cedit criminationibus Tribunorum plebis, apud Liniu Decad. 4. lib. 8.

Thrasylulus recuperata patria & dissipatis exulum bonis, sancit *ἐμνηστία*, Hoc est, Oblivionem iniuriarum, apud Xenophontem lib. 2. *Ἐμνηστία*.

Cicero post interfectum Casarem scribit se iecisse fundamenta pacis, & Atheniensium actus

exempla

CONCORDIAE.

185
exemplum renouasse, ut omnis memoria discordiarum obliuione sempiterna deleatur.

Aristides etiam si offensus erat Themistocli, tamen dissimulatis iniurijs communicat cum eo consilia, de profligandis Persis, Apud Herodotum lib. 8. & Plutarchum.

Athenienses publicam salutem Græciæ priuato honori anteferentes, cedunt de Imperio addentes hanc uocem, πάντῃ ὅς τε ταγμῶι παρὰ σόμεθα ἀγαθοὶ εἶναι, hoc est, Quocumq; loco ordinati erimus, præliabimur, ut bonos & fortes Viros deceat.

Nestor apud Homerum, ὁδ' υἱὸς γ. suam cum Ulyssæ coniunctionem ad Reipub. salutem directam prædicat his uerbis:

ὅδ' ἐπ' ὅτ' ἐπὶ ἀγορῇ δ' ἴχ' ἐβόλομεν, οὐδ' ἔνι βελῇ,
ἀλλ' ἕνα θυμὸν ἔχοντε νόον ἐπὶ φρονίῳ βελῇ,
φραζόμεσθα ἀεγείοισι τρὶς πῶσ' ὅχ' ἄριστα γένηται.

Hoc est:

Non in consilijs unquam populiue corona
Ore sumus uel iudicio diuersa secuti:
Sed nobis eadem mens, & sententia concors
Fecit nos populo sic consultare Pelasgum,
Vt fierent semper pro uestris optima uotis.

COGNATA seu SIMILIA multa & illustria in sapientium scriptis usurpantur. S. Paulus

STVDIVM CONCORDIAE.

*Ius aliquoties utitur similitudine sumta à membris
humani corporis, quæ sine disidijs conserunt o-
peras ad communem totius corporis salutem.*
1. Corinth. 12.

*Xenophon. Ut oculi, manus, pedes, ideo homi-
conditi sunt, ut coniuncti se adiuuent, non im-
diant: Sic decet fratres & collegas, animos, con-
silia & actiones conferre.*

*Ut orbes coelestes miris anfractibus sibi mu-
tuò cedunt, ut suam harmoniam & concordiam,
eo quasi obsequio tueantur. Sic Principes & Go-
bernatores collegas decet cedendo, ferendo, &
placide contrà nitendo, & concordiam retinere,
& cursum prudenter & honestè susceptum de-
soluere.*

*PUGNANTIA sunt LENTITAS
non pugnans etiam de rebus ualde necessarijs, ut
de retinenda puritate doctrine, honesta disci-
plina, libertate, defensione fãmæ, coniugum, liber-
rorum &c.*

*Et Quidloventia seu CONTENTIOSI-
TAS, quæ uel superbia & ambitione, uel in-
cundia orta ex superbia & insolentia, uel mor-
strositate naturæ, uel quacunque alia de causa
pugnat de rebus leuibus & non necessarijs, feru-
lites ac disidia, nec alijs cedit. Plurimæ autem
calamitates in omni uita, in Ecclesia, Politijs &
alibi ex hoc fonte oriuntur, ut monet sententia
Græcæ*

AMICICIA.

187
Græca, quam Stobæus recitat: τὰ μεγάλα καὶ
καὶ οὐκ ἄλλως ἢ ἐκ φιλονεκίας καὶ δίστασι,
hoc est, Maxima mala ferè non aliter, quam ex
studio contentionis nascuntur.

VIII.

AMICICIA.

EXTANT de hac Virtute duo libri, Octavius &
Nonus Ethicorum Aristotelis. Et in omnium
manibus versatur eruditissima & dulcissima di-
sputatio de Amicicia in Lelio Ciceronis. Præ-
terea etiam Methodica explicatio Amiciciæ in Phi-
lippi Ethicis proposita est. Quare de hac uirtute
pulcherrima ex his artificibus integra doctrina
sumatur.

AMICICIA est uirtus pro uera
beneuolentiâ reddens ueram bene-
uolentiâ & pariens mutuam com-
municationem officiorum & rerum
liberalem, uirtutis causa.

CAUSA EFFICIENS Iudicium men-
tis de colenda societate, & in Voluntate inclina-
tio ad colendam Societatem.

CAUSA προκαταρκτική seu Obiecta sunt
Similitudo, Virtus, Merita.

N 5

Cognat.

188

AMICICIA.

Cognatio facta	Natura	Homines cum Deo.
		Coniuges, Maritus & Vxor.
	Legem	Parentes & liberi & cognati.
		Patria.
Vsu	Legem	Ecclesia.
		Respublica.
	Vicini.	vicini.
		Collegæ eiusdem muneris.
Comites.	Comites.	Comites.

FORMA, ipsa mutua beneuolentia & enim morum copulatio ac coniunctio.

FINIS ipsum Virtutis decus.

EFFECTVS sunt utilitates immense Nam ut ait Herodotus, ἡ τιμὴ καὶ τὸ πλεονέκτημα καὶ τὸ εὖ ποιεῖν τὰ κατὰ φύσιν ἐστὶν, Preciosissimus thesaurus est & omnibusque bus antecellit Amicus prudens & beneuolus.

EXEMPLA Amicorum illustria sunt.

David & Ionathas, 1. Reg. 18. & deinceps.
 Pylades & Orestes, apud Euripidem.
 Theseus & Pirithous.
 Patroclus & Achilles.
 Nisus & Euryalus.
 Damon & Pythias.
 Epaminondas & Pelopidas.
 Lælius & Scipio.
 Pomponius Atticus & Cicero.

Luciana

FIDELITAS.

Lucianus in Toxari recitat alia decem paria
Amicorum. Quinq; Græca, & quinq; Scythica.
Græci sunt.

Agathocles & Demias.

Euthydicus & Damon.

Endamidas, Arethæus & Charixenus.

Xenothemis & Menecrates.

Deometrius & Antiphilus.

Historias requirat ex Luciano qui uolet.

PUGNANTIA sunt inimicitia, Odium
& Simulatio beneuolentiæ aulica.

IX.

Cognata uirtus Amicitia est FI-
DELITAS, quæ in uera bene-
uolentia mutua & omnibus officiis
amicitiæ debitis seruat constantiam
in rebus secundis & aduersis.

Isocrates ad Demonicum: τὸ χρυσίον οὐ τὸ
πνεῦμα δὲ οὐκ ἀπορῶν, τὸς δὲ φίλους ἐν ταῖς
ἀτυχίαις διαγινώσκουσι: Quam sententiam
ita reddidit Ouidius:

Scilicet ut solum spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est experienda fides.

Pugnat cum Fidelitate PERFIDIA adeo
inter homines usitata, ut Aristoteles frequenter
dixerit:

CANDOR.

190 dixerit: ὦ φίλοι, οὐδ' εἰς φίλον. O Amici, ne-
mo est Amicus.

Et Anigonius Rex, quotidie clara uoce Deum
orabat, ut ab eo aduersus amicos defenderetur.
Interrogatus autem, Cur non potius aduersus mi-
nicos tegi se peteret. Ab illis, inquit, qui palam
hostes sunt, possum mihi ipse mediocri diligencia
cauere. Sed ad amicos fucatis & perfidis non pos-
sum mihi ipse cauere, sed DEO protectore opus
est.

X.

CANDOR est uirtus, quæ sine
simulatione & fucis animi sen-
tentiam aperte ostendit & aliorum
uoluntates, recta dicta & facta ap-
probat, nec de aliorum uoluntati-
bus sinistre suspicatur aut loquitur,
sine probabili ratione & uult bonis
bene esse, & lætatur eorum rebus
secundis, ut ille apud Ennium Vir Heroicus
loquitur:

Bo ingenionatus sum, amiciciam

Atq; inimiciam in fronte promptam gerō.

Et Capaneus apud Euripidem, cuius est ὦ φίλοι
δὲς φίλοι, ἐν πρῶτῳ ἡρώδῳ σῶμα &c.

Cicero

Cicero omnes doctos viros suo tempore uiuentes, Varronem, Brutum, Hortensium, & alios magnis laudibus euegit, nec cuiquam eorum, ut inter doctos etiam uisitatissimum est, obrectauit.

Traianus Imp. Cum Suræ Licinius Trib. Mil. accusatus esset insidiarum aduersum Imperatorem, non uoluit de sumo ac fidelissimo Amico, cuius fides ei perspecta erat sinistre suspicari: sed non uocatus in domum Suræ ibi cœnaturus accessit, & mentum Tonfori Suræ radendum dedit. Historia extat apud Dionem Cassium, in uita Traiani.

Alexander Magnus, cum Medicus Philippus qui in summa apud eum gratia erat, diceretur à Dario corruptus esse, ut Alexandro uenenum daret, non credidit eum insidiari, nec postea ei diffidere uoluit. Historiam recitat Plutarchus in uita Alexandri.

Paulus uerè et ex animo letatur Romanos & alios, quibus scribit, ad ueram agnitionem Dei & societatem eternæ et beatæ Ecclesiæ adductos esse.

Hæc exempla illustrant definitionem Candoris, quæ ex quatuor partibus constat.

PUGNANTIA cum Candore sunt Suspicio & Diffidentia, quæ sine probabili ratione de alterius animo male sentit, & omnibus diffidit, quadam naturæ maleuolentiâ, ut Dionysius Tyrannus, Euclio Plautinus.

Omnes

192
Omnes autem naturæ suspicaces sunt calumniosæ, maliciolæ & maledicæ.

Alterum extremum est Stulta credulitas, quæ sine probabili ratione omnibus credit, omnes putat Amicos fideles esse. Sed his meminerimus ἐπιχαρῶτον illud: Nervos atq; artus esse Sapientie, Non temere credere.

Et aucupi, qui auculam captam ex manibus dimiserat, cum promississet, se ei preciosissimum Margariton monstraturum esse, aucula sedens in arbore hunc uersum occidit
Crede parum, tua serua, & quæ periêre relinqua.

Euripides: Σώφρων δ' ἀπιστία
δυνάσται δυνάει χρησιμώτερον θεοτοίῳ
Hoc est, Sapiente diffidentia
Vtilius ullum est non aliud mortalibus.

XI.

HUMANITAS est Iusticia, copulata cum Comitatu, Mansuetudine, ἐπιεικεία, Beneficentia, Affabilitate & similibus.

Hanc Virtutem Græci ἡδονομῶσι nominant.

PARTES Humanitatis sunt.

I. Iusticia seu Bonitas conveniens naturæ hominibus, amans omnes, præsertim uirtute & doctrinâ præ

na praeditos, nemini nocens, omnibus benefacere
& prodesse cupiens. Hae iusticia est fundamen-
tum verae Humanitatis.

II. ΕΠΙΧΕΙΡΩ seu Aequitas, quae tolerat com-
munes hominum nequos & infirmitates, & amici
mores nouit, non odit.

III. Mansuetudo, quam paulo ante descripssi-
mus.

III. Beneficentia inuans alios consilio, opera,
pecunia, quantum sine insigni incommodo fieri
potest.

V. Affabilitas, in quotidianis congressibus fa-
cilis & libenter alloquens alios, & leniter non
fastidiosè audiens alios, nec duriter, sed benignè
ac comiter respondens.

VI. Comitas, quae in omni sermone, gestu, acti-
one & officijs praestandis, beneuolentiam suam
erga alios cum quadam suauitate declarat.

Ex hac commemoratione Partium apparet,
Humanitatem non tantum esse, ut uulgo existima-
tur, simulationem beneuolentiae in externis gesti-
bus, uultu, sermone, porrigenda dextra &c. sed
praecipuas uirtutes, Humanitati seu naturae hu-
manae conuenientes, complecti.

CAUSAE ex descriptionibus Virtutum, quas
partium loco recitauimus, sumantur. Ac ad ceteras
etiam adiungatur Doctrina Artium bonarum,

194
rum, quæ ideo Humanitatis appellationem sortita sunt, quia feritatem & barbariem ingeniorum corrigunt, & ad bonitatem, iusticiam & comitatem naturæ humanæ convenientem ammos studiosorum expoliunt, ut uerissime Ouidius cecinit:

Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes

Emollit mores, nec sinit esse feros.

Et in Omnium doctorum ore est Menandri uersus.

ὧς ἡδὺ σωφροῦς χερσὶ τῆς κενεαυδίας.

Quam dulcis est Sapientie coniunctio

Bonitati mixta.

EXEMPLA Humanitatis illustria sunt

Alexandro Magno, quem scribit Plutarchus iustum & beneficium, & ἡδίστον βασιλέα πρὸ πάντων & χαρίεντα & δὴν ἐπὶ τῶν ἀπογεγενημένων, est suauissimum omnium Regum in familiaris consuetudine & omnibus gratijs ornatum fuisse.

In Cyro, apud Xenophontem in Pædia.

In Augusto Cesare & quibusdam alijs profertur ijs, qui doctrina exculti fuerunt.

Ac inter omnes eruditos regulariter, quisque est doctior, eò etiam est humanior & melior.

Toruitas uerò, & Insolentia regulariter inscitie & Stulticie indicium est: ut nostra aetas Humanissimus erga omnes est communis mores pro

HUMANITAS.

præceptor Philippus Melanthon. Alij semidocti,
ut molliſſimè dicam, toruitate uultus autoritatem
ſibi & exiſtimationem doctrinæ arbitrantur cir-
cumdari.

PUGNANTIA cum Humanitate ſunt ex-
trema omnium uirtutum, quas in loco partium
expoſuimus. Sed cum Affabilitate & Comitate
propriè pugnat. Morofitas, ut in Timone $\mu\iota\alpha$
 $\epsilon\upsilon\theta\upsilon\omega\pi\tau\omega$. Et aulica Leuitas ſimulans beneuolen-
tiam erga omnes, omnibus deferens ſua officia &
omnia promittens, nihil præſtans &c.

XII.

NEMESIS uel ZELVS eſt ar-
dens amor gloriæ Dei, Iuſtitiæ,
pietatis, pudicitix & cæterarum
Virtutum, & ardens indignatio ad-
uerſus turpitudinem & ſcelera, quib-
us gloria Dei deformatur, & ar-
dens cupiditas depellendi ac puni-
endi ſceleratos, ut Helias Zelo zelatur pro
Domino Deo Zebaoth, 3. Reg. 19.

Phinees Zelo inflammatus confodit ſcortato-
rem. Num 25.

Deus ipſe uocat ſe Zelotem Exod. 20. Vt enim
maritus Zelotypus ardentè amans coniugem,
O Irasce

195
p. m.
ammi
n's m
p. m.
p. m.
p. m.
p. m.

irascitur omnibus, qui eam alienant: Sic Deus ardentius amans Ecclesiam, irascitur omnibus, qui eam idolatria & alijs sceleribus pollunt.

Christus Psal. 68. inquit: Zelus domus tue comedit me, id est, Adeo ardentius amo Ecclesiam, ut consumendum me morti tradam, ut peccatum & mortem tollam, & Ecclesie iustitiam & vitam eternam instaurem.

Scipio accenditur amore patrie & indignatione aduersus Hannibalem, qui uicerat patriam, ut suscipiat labores & pericula ad reprimendum Cartaginenses,

PUGNANTIA sunt. Iniusta asperitas Leuitas, qualis est in plerisque Doctoribus & Magistratibus.

SEXTI PR

CEPTI VIR

TVTES.

- I. Castitas seu Pudicitia.
- II. Coniugalis Castitas.
- III. Verecundia seu Pudor.
- IIII. Temperantia.

I. Casti

CASTITAS.

Castitas seu Pudicitia in genere est uirtus retinens mundiciem animi & corporis cum uoluntate Dei congruentem, & uitans omnes libidines à Deo prohibitas.

SPECIES Castitatis sunt.

I. PURITAS Vitæ Cœlibis, quæ est mundiciem animi & corporis sine ullo seminis abusu, sine commixtione & contaminatione corporum, sine impudicis cogitationibus, & sine ullis incendijs libidinum retinere. Qualis est puritas in Angelicis naturis, & ætate immatura, & aliquibus singulari dono præditi.

Cum autem hæc mundities cœlibis uitæ inter homines, qui mirabili consilio Dei ita conditi sunt, ut fecundi essent, aut nulla sit, aut cerle rarissima: sciamus uoluntatem Dei esse, ut ordinem Coniugij diuinitus sancitum amplectamur. Et si enim in cœlibe uitæ commixtiones corporum uitantur: Tamen perpetuæ sunt libidinum flammæ, Accedunt etiam non uolentibus crebræ contaminationes corporum, spurcæ cogitationes, Et leuissima occasione coniunguntur à Diabolo cœlibes incauti in fœdos lapsus, qui in omni uitæ deinceps

198
 conscientiam uulneratam exagitant, & plurimos
 in aeternum exitium precipitant. Aduersus haec
 pericula & ad haec tanta mala uitanda, Coniugiu
 um institutum est, & castitatis coniuugalises leges a
 Deo ordinate sunt, quas reuerenter amplectamur
 & seruent, quicumque ad puritatem uite celestis
 bis se non idoneos esse cognoscunt, ut seuerissime
 precipiunt mandata diuina.

Et exiat grauisimum Ignatii dictum.

Παρθενίας ὑπομὴν ἐν ἐπιτίθει, ἐπιτιθεῖς
 λέγει ὁ κτλ. α. Ο δὲ ὑπολακτοῦ, οὗ καὶ
 ἀναγκαστικῶς τοῖς νεοτέροις ἐπιτίθειται
 μὲν, πρὶν δ' ἀφ' αὐτοῦ εἰς ἐταίρας. Hoc est
 Virginitatis iugum nemini imposito. Periculosa
 est enim eius possessio & difficulter custodiri po-
 test, quando coactis imperatur. Iunioribus contra
 de Coniugium, priusquam corrumpantur consue-
 tudine meretricum.

Quod si ante Coniugium Adolescentes, in se-
 de & Inuocatione Dei uisitant commixtions, &
 repugnant incendijs libidinum, & honestis labori-
 bus, temperantia, uitandis occasionibus, errantes
 flammis coercent, & petunt hos nauos sibi pro-
 pter Christum remitti, tūc sunt haec peccata ve-
 nialia, & personae Deo placent & acceptae sunt,
 non propter continentiae dignitatem, sed propter
 filium Dei, qui sua puritate & mundicie nostram
 sordes & immunditiam tegit.

II. CASTI

CASTITAS CONIUGALIS
 Est in Coniugio seruare ordinē
 mirando Dei consilio institutum.

Quod enim & Societas Coniugalit sit Castitas,
 manifeste testatur Deus: Primum, quod miranda
 sapientia Coniugium instituit & sancit Gen. 1.
 Dixit Dominus &c. Non instituit autē Deus nec
 approbat peccata pugnantia cū Castitate. Deinde
 hæc dicta illustra sunt. Ebr. 13. Honorabile coniu-
 gium in omnibus & thorus castus seu impollutus.
 Sorditiores autem & adulteros puniet Deus.

1. Thess. 4. Hæc est uoluntas Dei, Castitas seu
 Sanctificatio uestra, ut abstineatis à sorditatione,
 & unusquisq; suum corpus uni coniugi castum
 & sanctum seruet. Hæ enim uis est uerborum
 Pauli.

Tit. 1. 2. Paulus admonet Episcopos & adole-
 scntulas mulieres coniuges, ut sint casti & puri.

CAUSAE EFFICIENTES Castitatis
 in Ecclesia, ut in Ioseph abstimente ab herili con-
 iuge, quatuor sunt.

I. Spiritus S. accendens in mentibus cogitatio-
 nem Verbi & Mandati diuini, quod præcipit ca-
 stitatem & prohibet omnes uagas libidines, &
 causarum finalium. Deinde mouens & adiuuans
 Voluntatem, ut obediat uerbo Dei, & regat cogi-
 tationes

tationes, appétitiones, amores & externa membra, ut congruant cum ordine Castitatis diuinitus sancito.

II. Verbum & Mandatum Dei. i. Theff. 4. Hac est uoluntas Dei castitas uestra. Item Octo Cause finales, quas iam recitabimus.

III. Mens humana cogitans Mandatum Dei, & intenta ad uitandas lapsuum occasiones, & Voluntas obtemperans Spiritui sancto mouenti, petens auxilium Dei, & suo etiam conatu reprimens libidinum incendia, & casti pudoris decorem retinens.

IIII. Σώματα sunt honesti labores, Temperantia, Diligentia in uitandis occasionibus & c.

MATERIA circa quam, sunt nostri & aliorum animi & corpora.

FORMA in definitione expressa est.

FINES Octo sunt.

I. Vt DEO præcipienti Castitatem obtemperemus.

II. Vt agnoscamus Deum esse mentem castam, & in quotidiana inuocatione castum Deum castam & impollutam mentem compellamus, & attributione Castitatis insigniter à Diabolis spurcis & immundis discernamus. Hic finis sequenti disticho Philippi uenuste expressus est:

Πνεῦμα εὐφρθεὶς ἀπὸ τοῦ καθαρόντος καὶ ἁγίου
καὶ ἁγίου δέχεται ἰσοῦς μόνον φρεσίν.

Castia

CASTITAS

207

Casta Deus mens est, casta uult mente uocari,

Et castas insit pondus habere preces.

III. *Vt retineamus gratiam Dei, Spiritum sanctum & hereditatem uitae aeternae. Nam haec bona amittuntur ab his, qui se scientes & uolentes polluant.*

1. Cor. 6. Omnis scortator & immundus non habebit hereditatem in regno Dei.

Ebrae. 13. Sectamini castitatem, sine qua nemo Deum uidebit.

IIII. *Quia castitas per sese omnium ceterarum uirtutum & donorum ingens ac necessarium ornamētum est, quo sublato omnia cetera ingenij doctrinae & uirtutum decora deformantur.*

Ammianus Marcellinus lib. 25. citat Bacchylidis Lyrici Poetae dictum, quod Iulianus crebro usurpare solitus sit. Vt egregius pictor uultum speciosum effingit: Ita pudicitia celsius consurgentem uitam exornat.

Congruit cum hac sententia Tetrastichon.

Vt cum de statua facies formosa reuulsa est.

Non decus in reliquo corpore truncus habet: Sic reliqui mores spreti sine honore iacebunt,

Ni sint ornatu laude Pudicitiae.

V. *Vt aeternas & presentes poenas, quibus immutabiliter libidines Deus punit, effugiamus. Manet enim regula aeterna & immota, Ebra. 13. Scortatores & adulteros punit Deus.*

Exempla Diluuij Genes. 6. 7. Conflagrationis Sodomorum Genes. 19. Interfectorum Cuium Sichem. Gen. 34. Trucidatorum 23000. in deserto. Num. 25. Tribus Benjamin de lete. Iud. 20. Exilij Davidis 2. Reg. 10. 15. Captiuitatis Babylonice et. nota sunt.

Apud Ethnicos & in quotidiana uita ubique exempla obuia sunt.

Historia de stupratis filiabus Scedasi in Leu. 18. Etis Boeotia, & cassis ibidem Lacedaemonijs ab Epaminonda, extat apud Pausaniam in Boeotia & Plutarchum in uita Pelopidae.

Plerumq; autem libidines parentum Deus punit infelicitate, calamitatibus & turpitudine uictorum. Seruat enim regulam Sapient. 11. Per quam quis peccat, per eadem punitur. Exemplaribus regulae illustra sunt in Tragodia Davidis, Augusti, & sequentium aliquot imperatorum.

VI. Ut retineamus lucem uere agnitionis Dei nec puniamur cecitate Spirituali, errante in opinionibus, consilijs, negocijs &c. Matth. 5. Beati mundi corde, quia Deum uidebunt.

Ose. 4. Scuratio & Vinum auferunt Cor.

Ephe. 4. Alieni sunt à Deo propter cecitatem cordis, qui tradiderunt se lasciuie.

VII. Ne nostram Confessionem, doctrinam de Deo, & Ecclesiam in qua uiuimus, scandalis de formentis, ut David sua libidine occasionem praebat

buit uicinis gentibus maledicendi ueræ doctrinæ de Deo, quam David profitebatur.

VIII. Ne publicas pœnas cumulemus, quarum proximæ causæ, & quasi πονηρά τε καὶ ἄνομα sepiissime fuerunt libidines. Vt adulterium Paridis toti Regno Traiano exitium accersuit.

EFFECTVS congruunt cum finibus.

EXEMPLA Castitatis apud Ethnicos illustria hæc sunt.

Peleus abstinet à Cretheide Acasti regis Magnæ uxore, à qua, ut Ioseph ab herili coniuge, ad stuprum sollicitabatur. Historiam recitat Pindarus oda 5. Nemeorum.

Bellerophontes cohibet se ab Antea Proeti Vxore, apud Homerum *Il.* 3.

Cyrus non uult aspicere Panthæam Susianam Abradati coniugem apud Xenophontem lib. 5. πᾶσις εἰς κέρως.

Pausanias abstinet à captiua Coa, apud Herodotum lib. 9.

Alexander Magnus Darij Regis uxorem & Sorores captas non uult aspicere, nec de carum forma quicquam audire, ne flammis illegitimi amoris accendatur, apud Plutarchum in uita Alexandri.

Scipio continet se à captiua Allucij sponsa. Hæc historia, quæ sepiissime citatur, extat apud Liuium Decad. 3. lib. 6. in fine.

CASTITAS.

204

Juliani Imp. castitas à Marcellino celebratur.

PUGNANTIA cum Castitate seu Pudicitia decem sunt.

I. Vagæ libidines & scortationes extra coniugium, quas esse peccata Mortalia, hoc est, accersere iram Dei & æternas pœnas, testatur dicta diuina sæpe repetita: Scortatores et adulteri non possidebunt regnum Dei. Quamquam autem apud Ethnicos impune libidines uage concessæ sunt, tamen semper aliqui honestiores eas improbârunt, ut Plato νόμος κ. ait: μηδὲν τοῦ μὲν καὶ ἐν τῷ ἁπλοῦς, πλὴν γὰρ καὶ ἐαυτοῦ γυναικὸς, hoc est, Non audeat ullam contingere, præter legitimam suam uxorem.

Demofribenes Orator cum Laïs mœretrix ἑκατὸν ἑξαχμῶν, hoc est, 1000. coronatos posceret, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Rectatur à Gellio lib. 1. cap. 8.

II. Adulteria, Quibus Coniugij fœdus rompitur. Horum pœna in plerisque honestis Polij fuit capitalis.

In Romano iure coërcet adulteria lex Iulia, quæ extat lib. 48. Pandectarum.

Macrinus Imp. adulterij reos semper nicos simul iunctis corporibus cremauit.

III. Diuortia uulgaria, quæ apud Romanos, Iudeos & alias gentes usitata fuerunt.

Christus

CASTITAS.

215

Christus Matth. 19. in uno casu adulterij diuortium concedit.

Et Plutarchus narrat Romulum propter duas tantum causas diuortia concessisse, ob adulteria
 Ὁ φαρμακείῳ τέκνῳ, ac primum diuortium anno Vrbs 230 factum esse.

Græcorum & sequentium Romanorum maior leuitas fuit. Pericles priorem Vxorem alteri tradit & ducit Aspasiā, quæ una fāx fuit belli Peloponnesiaci.

Cato uxorem Martiam concedit Hortensio petenti, deinde mortuo Hortensio eam reducit.

Cicero dimittit Terentiam.

Augusto Imp. petenti Livia grauida à priori marito Druso conceditur, quæ cū tres menses apud Augustum fuisset, Drusum peperit. Vnde iocus ortus: τοῖς εὐτυχόσι ὁ ἕμῳ παῖς. Postea nihil ex ea liberorum tulit Augustus.

IIII. Stupra, cū uel Virginis uel Viduæ honeste uiuentis pudicitia uiolatur.

V. Incesti concubitus, à quibus natura abhorret, cum parentibus, liberis uel propinquitate sanguinis coniunctis, ut Loth Gen. 16. Ruben Gen. 35. Absolon 2. Reg. 16. Oedipi, Cambysis, cui Consiliarij respondent, se nullam legem inuenire, quæ concedat Coniugium cum sorore, sed se aliam legem inuenire, Quod Regi Persarum liceat facere, quicquid uelit.

Item

CASTITAS.

206

Item Ptolemæorum, Seleuci, qui Stratonice
Vxorem Antiocho filio concecit. Neronis, Carac
callæ, cui recusanti incestum, dicit nouerca, Si li
bet, licet.

Execremur autem hæc horrenda Turpitudi
num Exempla, à quibus etiam bruta quædam ani
mantia abhorrent, ut de Camelis Aristoteles scri
bit, eos dicit ἐπιβαίνειν τὸν μὲν ἴερα.

VI. Impudicæ & Spuriæ cogitationes, quas
prohibet Christus Matth. 5.

VII. Spurei & obsceni sermones.

VIII. Prohibitiones & Vituperationes Con
iugij & sexus Muliebris, quos Paulus 1. Tim. 4.
preste à Diabolo autore proficisci affirmat.

IX. Incendia libidinum & omnes illicitæ
mae amorum, & effusiones seminis extrà Con
gium.

X. Simulata Castitas, ut in origene, qui sibi
pudenda excidit, teste Eusebio lib. 9.

II.

DE CONIUGALI CASTITATE.

Coniugium per se non est uirtus uel pecc
atum, sed multarum uirtutum & yasietas
quasi officina est. Ac quod castitas coniugalis
uirtus Deo placens, initio monui. Exiant autem
Coniugio

CONIVGIUM.

207

Coniugio libelli eruditissimi in omnium studio-
rum manibus, & multa eruditè & piè de Coniu-
gio collecta sunt in IIII. libro Magistri senten-
tiarum à Dist. 26. usq; ad 42.

Brevissime igitur definitionem & causas Con-
iugij, sicut in his Ecclesijs traduntur, recitabo.

CONIVGIUM est legitima & in-
dissolubilis coniunctio unius maris
& unius foeminae, ordinata, sancita,
& approbata à Deo, ad procreatio-
nem, & ad vitandas libidinum con-
fusiones, ut agnoscamus Deum esse
mentem castam, & ei in castitate ser-
uiamus, ut hoc modo genus huma-
nū conseruetur & propagetur, ut ex
eo aeterna Ecclesia Deo colligatur.

CAUSA EFFICIENS Coniugij est De-
us amans castitatem, & inserens mentibus huma-
nis Noticias castitatis, & sanciens hunc ordinem,
ut unus Mas & una Foemina certo Foedere, cuius
leges ipse tradidit, iungantur. Gen. 2. Dixit Do-
minus, Non est bonum hominem esse solum, Erunt
duo in carne una.

Ad causam Efficientem pertinet Consensus
personarum, quae iungi debent, & parentum, &
sponsalia.

Causa

Causa Materialis coniugij sunt due persone, quæ legitime iungi possunt, uidelicet unus Mas & una Femina. Huc gradus Consanguinitatis & affinitatis referri possunt.

FORMA est legitima & indissolubilis coniunctio, quæ & officium Coniugale complectitur.

FINES Coniugij sunt.

I. *Vt obtemperemus mandato Dei, qui instituit coniugium, & seuerissime præcipit omnibus hominibus, qui non habent donum Continentiæ, ut casti Coniugij leges seruent.*

II. *Vt commonefiamus de Deo, q. sit mens pura & casta, & horribili odio prosequatur omnino biduum confusiones. Nam Deus sicut aliarum virtutum, Iusticiæ, Veritatis, Beneficentiæ, nobis indidit, ut ipsum agnoscamus esse iustum, ueracem, beneficum: Ita castitatis quoq. Notitiam nobis tradidit, & certis legibus coniugij sanctis, ut ipsum castum Deum agnoscentes, castitatis cultu & obseruatione in coniugio celebremus.*

III. *Vt genus humanum certa lege atq. ordine propagaretur & conseruetur propter hunc summum finem, ut ex eo per ministerium Euangelij colligatur ampla Ecclesia, quæ & in hac vita & in omni æternitate Deum recte agnoscat, inuocet & celebret. In hanc sententiam Plato inquit lib. 6. de Legibus. ποῦ γὰρ ἂν ὁ δὴ τὰ ὅτι ἐστὶ θεὸς ἀγαθὸς διὰ λεγόμενα, ὡς ἔχει τὸ ἀγαθὸν φέροντες ἀνθρώποι.*

ἀντέχεσθαι, ὅς παῖδας παῖδων καταλεί-
ποντα ἀεὶ ὅς θεῶν ὑπηρετάς ἀνθ' αὐτῶν πρὸς
δ' ἰδόναι, Hoc est, In coniugio hac consolatio pro-
posita fit, Quod coniuges oporteat naturæ huma-
næ perpetuitati studere, ut liberos liberorum relin-
quentes, semper Deo cultores in suum locum sub-
stituant.

Et Paulò post inquit: Χρὴ γονεῖς ἡγῶντας
ὡς ἐκτρέφοντες παῖδας, καθάπερ λαμπάδα
τοῦ εἶος πρὸς δ' ἰδόντας, ἅλλοις ἐξ ἄλλων θεῶν
πείνοντας ἀεὶ θεὸν καὶ νόμον, Hoc est, Oportet
parentes gignere & educare liberos, qui vitam
tanquam lampadem posteris tradant, ut semper
sint aliqui colentes Deum, iuxta ipsius legem.
Quid quæso religiosius & sanctius dici de Con-
iugio ab homine Ethnico potuit?

III. Ut coniugium sit remedium aduersus ua-
gas libidines i. Cor. 7. Vitandæ scortationis causa
unusquisq; habeat uxorem suam, & unaquæq; ha-
beat uirum suum. Et ut poenæ uitentur, quæ im-
mutabili ordine uagas libidines comitantur.

V. Ut homo tum procreationis, tum in tota ui-
ta educationis liberorum, parandæ ac tuendæ rei
familiaris & aliorum studiorum ac laborum fide-
lem adiutorem ac socium habeat.

Ethnici dixerunt: γυναικὶ εἶναι ἐμπόδιον
τοῦ φιλοσοφῆν, hoc est, Vxorē esse impedimen-
tū Philosophantibus, seu in studijs doctrinæ uer-
santibus

sanctibus. Sed S. sanctus in sacris literis Bonis appellationem uxori tribuit, Gen. 2. Non est bonum homini esse solum, Faciamus ei adiutorium.

VI. Ut amor mutuus inter maritum & uxorem sit imago amoris mutui & foederis, quod est inter Christum & Ecclesiam. Ephes. 5. Viri diligite uxores uestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea &c. Mysterium hoc magnum, ego autem dico de Christo & Ecclesia.

Supra autem in Quarto præcepto sex officia inter Maritum & Coniugem necessaria recitamus, quæ ad Christum & Ecclesiam pie & iuste accommodari possunt.

PUGNANTIA cum castitate coniugal paulò autè exposita sunt.

III.

VERECUNDIA seu PUDOR est uirtus, quæ ueretur ueram infamiam, semper comitantem delicta, & metu iudicij diuini & propriæ conscientia & aliorum rectè iudicantium coërceat omnes cupiditates, & uitat delicta, & sermones gestus, ac habitum corporis ita regit,

ut cona

VERECUNDIA.

ut conueniat ordini naturæ, personarum & locorum.

Ex hac descriptione apparet PVDOREM congruere cum uirtute, quæ à græcis σωφροσύνη, à Latinis Modestia uocatur, quæ ferè idem est, cum Timore Dei & Iusticia uniuersali: Idco Plato in Protagora Iusticia Pudorem coniungit, αἷ δ' ὡς τε καὶ ἡ δίκη εἰσὶν πόλεως κοσμοῖτε καὶ δέσποιναι, ὅτι καὶ σωφρονοῖ, hoc est, Pudor & Iusticia sunt ciuitatum uincula & ornamenta, & amicitie conciliatrices.

Splendidissimis autem & sapientissimis sententijs refertus locus de Verecundia, qui extat in libello Cardinalis Sadoleti de pueris recte & liberaliter instituendis, cuius partem, quoniam per elegans est, auditoribus dictabo.

Formandus itaq; parentum præceptis & diligentia est Puer, ut honorem sembus & maioribus nati habere condiscat, habeatq; eos penè in parentum loco. Proficit enim ista obseruatio cultusq; maiorum ad omnem uitæ modestiam Adolescentibus plurimum, quod & pudorem in animis eorum ingenerat, & multos illis actorum dictorumq; suorum constituit testes, ut nullam in partem ipsi audeant extra honestum & rectum se commouere.

Dum enim, quos uerentur & colunt, eorum magisterium, ut ita loquar, & malam de se reformant

midant opinionem, difficilem habent magis peccandi rationem, deprehensiq; erubescunt: Unde à Verendo dicta est VERECUNDIA, quæ est actus ipse pudendi atq; erubescendi, in uuln peccatum pingens, & liberam ferens criminis commisi multam, Vadem boni ingenij tamen, & expectate in puero uirtutis, ut sanè appositè uideatur dictum: Erubet, salua res est.

Nam pudor ipse habitus est cauendi & prouidendi, ne quid tale contingat, quod sit erubescendum, omni quidem ætati congruens, sed ornamentum præcipuum Adolescentiæ, quem amatorem flagitiorum & propugnaculum continentie uirtutisq; dixerimus, haud sanè falsum appellauerimus nomine.

De qua suaferim equidem parentibus, ut huius pudoris stirpem, in ingenuis animis sat am à natura, omni ipsi ope fouere & propagare in liberis non postmittant, fructus ex eo uberes suorum laborum percepturi. Quamuis enim pudor non sit idem planè quod Virtus, firmamentum est tamen præcipuum Virtutis. Male enim de se opinionis atq; infamie est timor, in quo seueræ est & diligens Virtutis Custodia. Itaq; qui Pudorem diuinum Timorem esse dixerunt, huius uim affectionis melius denotasse sunt uisi. Solus enim pertimescit, ne id amittatur à nobis, quod uicem

obtinemus honore ac dignitate propemodum diuinum, decus atq; honestatem uidelicet &c.

Pudor occurrit foras. Extra enim est periculum ab opinione uidelicet atq; oculis, & ruborem in vultu tanquam personam ad peccatum opponens se celatum cupit, in quo ipse se indicat, nec tamen magis deliquisse sese, quam uri in animo, quod deliquerit, ostendit, idq; ita uenuste facit, ut cum uideatur fateri peccatum suum, in eo ipso deceat, in quo fateatur.

Vulgò uerecundiam nominant Modestiam in gestibus, in uestitu tegente partes corporis, quas natura tegi uoluit: In sermonibus, qui obscœnitatis aut lasciuie significationem habent, uitandis: & ruborem, qui metum infamiae comitatur.

De Gestibus moderandis præcepta extant in libellis de Ciuitate Morum, quæ pars est Virtutis, quam Cicero Decorum Speciale nominat.

De Vestitu meminerint auditores Polyxenæ exemplum apud Euripidem, quæ gladio cesa, & cadens, studium & curam adhibet, ne quam partem corporis nudam ostendat: Versiculi hi sunt:

ἦ δὲ καὶ δύνησ' ἔσ' ὁμῶς
πολλὰ πρὸ νοῖα' εἶχε' εὐχρημῶς περ ἔμ,
κρύπτειν δ', ἃ κρύπτειν ὀμματα' ἄρσένων χεῖρ.

Hoc est, Illa iam moriens tamen
Prospexit ut caderet decenter, obtegens
Oculos uirorum quæ latere conuenit.

VERECUNDIA.

Et apud Herodotum Gyges inquit: ἡμεῖς
Χιτῶνι ἐνδὺ νομιζόμεν σκεπόμεν δὲ τῆς ὀπίσθιας
γυνῆς, hoc est, Cum ueste exuit Pudorem mulier.

De uerecundia in loquendo extat uenusta &
erudita Epistola Ciceronis 172. lib. 9.

PUGNANTIA cum Pudore sunt.

I. Impudentia, quæ est contemnere Dei & om-
nium hominum iudicia, & sine respectu iudicij
conscientiæ propriæ, & aliorum sanorum omni-
bus cupiditatibus frenos laxare.

Xenophon lib. 1. Pædiæ Cyri: ἡ ἀναισχυντία
μεγίστη εἶναι δοκεῖ ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχροῦ
ὑγεμονίᾳ, hoc est, Impudentia præcipua ducit
ad omnia scelera.

Euripides in Medea.

οὗτοι θεοὶ σὺ δ' ὄϊον, οὐδ' εὐτολμία
οἴλας κακῶς δ' ἑάσαντ' ἐναγνίως ἐλέπαι
ἀλλ' ἡ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσος
πασῶν ἀναιδία. Hoc est.

Non Confidentia est & audacia modò,
Iniuria affectos amico sine metu
Aspicere, sed non ullus est morbus magis
Culpandus in mortalium consortio
Hac impudentia.

II. Stupor, δίσωπια, hoc est, Nimia & in-
ciosa uerecundia.

III. Obscenitas & alia Vicia, quæ cum modo-
stia pugnant.

TEMPERANTIA.

IIII.

DE TEMPE-
RANTIA.

CICERONI in primo libro de Officijs,
Temperantia est virtus, quæ om-
nes affectus & motus animi ac cor-
poris regit ac moderatur, vt congru-
ant cum lege naturæ, & ordine Per-
sonarum, Locorum, Temporum.

Hæc descriptio conuenit cum definitionibus
Modestie & Iusticie uniuersalis, quas supra in
Quarto præcepto exposuimus. Et sic loquitur
Paulus, cum σωφροσύνη nominat. Sic Aristote-
les σωφροσύνη ad moderationem uoluptatum,
gustus & tactus accommodat, quam Paulus etiam
complectitur. Sit autem hæc definitio.

TEMPERANTIA seu SO-
BRIETAS est uirtus, quæ mode-
ratur appetitiones cibi & potus, ita
ut nec precationem, meditationem
ac labores uocationis, ingluuiæ im-
pediamus: nec somnum & ualetu-
dinem nimia inedia lædamus.

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

P 3

I. Spiritus

I. Spiritus sanctus accendens in mente cogitationem uerbi diuini, quod præcipit Temperantiam, & mouens uoluntatem, ut obtemperet & regat manus, os, & alia membra, ne plus minusue, quam ad corpus sufficiente uictu alendum opus est, ingerant uel admittant. Gal. 5. Fructus Spiritus est Temperantia.

II. Seuerissima mandata Dei.

Coloss. 2. Paulus monet corpori honorem habendum esse, ut pascatur uictu sufficiente $\pi\lambda\sigma\mu\omega\nu$, hoc est ad saturitatem, quantum satis est.

Rom. 13. Decenter ambulemus, non in comessationibus & ebriate. Et corporis curam habete, non ad concupiscentias, hoc est, Non ad inordinatas cupiditates explendas.

Luc. 21. Attendite, ne corda uestra grauentur crapula.

Eph. 5. Nolite inebriari uino, in quo est carnis uita, id est, luxus, seu uita Cyclopica.

III. CAUSAE Finales seu Utilitates.

IIII. MENS humana cogitans mandatum Dei & causas Finales, & intelligens uitam sic à Deo ordinatam esse, ut cibo & potu moderato sustentetur: Et Voluntas obediens iudicio mentis, & imperans externis membris, ne plus minusue superpetitent corpori, quàm ad tuendam uitam & uoluntatem bonam opus est.

V. Σωφροσύνη

217
TEMPERANTIA.

V. Σώφεια sunt. Doctrina Physica et Medica considerans causas Nutritionis, exiguitatem ac angustias organorum. Item sobria et frugalis educatio & assuefactio &c.

MATERIA circa quam sunt uoluptates Gustus & Tactus, seu appetitio & usus cibi & potus.

FORMA est ipsa Moderatio in cibo & potu, quæ regitur recto iudicio mentis & libera uoluntate.

FINES & EFFECTVS sunt.

I. Vt Deo obediat.

II. Vt uita corporis à Deo data incolumis & sana conseruetur, ad hunc usum præcipue, ut uera de Deo doctrina disci & ad posteritatem transmitti, à nobis possit, iuxta dictum Psalmi 127. Non moriar, sed uiuam, & narrabo opera Domini.

III. Vt possit præstari intentio in cogitatione de Deo & rebus diuinis, in quotidiana inuocatione, in studijs, in consilijs capiendis, & tota gubernatione uitæ. Nam densi & turbidi halitus ab immodica ingurgitatione orti multipliciter lædunt actiones mentis, & assiduam ferè uertiginem capitis, & errores ac deliria etiam in leuius efficiunt, ut & Exempla quotidiana & uox diuina testatur. Ose. 4. Vinum & ebrietas auferunt Cor. Et Horatius lib. 2. Sermonum Saty-
ra 2. Quin corpus onustum Hesternis uicijs ani-

num quoque prae grauat ipsum, Atque affligit humi-
dum et particulam aure. Et Seneca lib. 12. Episto-
la 83. cum multa alia de fugienda ebrietate, tum
uerò etiam hoc dictum recenset: Consuetudine in-
sanie durata uicia uino concepta etiam sine uino
durant.

Isocrates ad Demonicum: ὅταν δὲ ὁ ἄνθρωπος
ὄνεια διαφθαῖ, ταῦτα πάσχει τοῖς ἀνθρώποις
τοῖς τοῖς ἡνιόχευς ἀνεσθάνει hoc est, Cum
mens hominis à uino corrumpitur, similis est cor-
ribus, qui aurigam amiserunt.

IIII. Ut multos morbos corporis uitemus et
presentibus medeamur, iuxta celsi dictum, Magni
magni morbi abstinentia et quiete curantur.

Et Plato in Timæo iubet: πᾶσι γὰρ ὅσον
ταῖς, hoc est, Dieta moderari corpora, nec pro-
ter satum pharmacis maiores morbos accersere.

Sic Aurelianus Imp. (Fl: Vopisco teste) Blas-
cum ad se, cum egrotaret, nunquam uocauit, sed
ipse se media curauit.

V. Ut Casti pudoris decus retinere possimus.
Nam ebrii facillimè à Diabolo ad spurcitum et
libidines impelluntur.

Et Venus in Vanis ignis in igne furit.

VI. Quia est custos prudentiæ, Aristoteles
ste, qui scribit σφραγισμὸς δὲ ὡς ὁ
πρὸς φρόνησιν.

TEMPERANTIA.

Et plato in Epistola ad Amicos Dionis scribit,
Impossibile esse, ut prudentia sit apud eos, qui
quotidie bis saturi fiant, & noctu nunquam soli
cubent.

VII. Ut multa magna scelera & calamitates,
quibus occasione prabet intemperantia, uitemus.

VIII. Ut gratiam Dei & hereditatem uitae
aeternae retineamus. Nam $\mu\epsilon\delta\upsilon\sigma\omicron\iota$ non posside-
bunt regnum Dei. 1. Cor. 6. Sed uerissimum est
hoc Philippi Apophthegma, quod saepe ab eo re-
peti solet.

Wir Denschen fressen uns arm / vnd
franc / vnd in die Zell.

PUGNANTIA sunt: Ebrietas, cuius
crudita & grauis uituperatio extat inter Oratio-
nes Philippi. Item in Epistola Seneca 83.

Voracitas insignis notata est in Albino
apud Capitolinum, & Phagone apud Vopiscum.

Lucullus seruum habuit, qui auidius uoranti
manum deducere solitus est: Hic seruo suo faci-
lius quam sibi ipsi parabat. Recitatur à Plinio li-
bro 28.

Crapula proprie significat non ipsam in-
gurgitationem, sed postridianam nauseam &
uertiginem capitis à $\nu\acute{\epsilon}\epsilon\sigma\alpha$ caput, & $\omega\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omega$,
uibro.

Heluatio ab eluendo dicta est, quod omnia
sua bona deuoret.

Luxuria non solum intemperantiam in cibo & potu delicatior aut immodico significat, sed etiam incontinentiam, & omnem nimiam profusionem & superfluitatem in cibis, in uestitu, in suppellectile, in Venere & alijs rebus. Dicitur autem tem luxur quasi laxus, cum nimium laxantur froni cupiditatibus seu uoluptatibus.

Ieiuna, quibus abstinetur à carnibus, & repletur corpus piscium esu multo perniciosiore.

Nimia abstinentia quorundam Eremitarum superstitiosorum.

SEPTIMI PRÆCEPTI VIRTUTES.

- I. Iusta possessio & bonus usus propriarum rerum.
- II. Iusticia commutatiua.
- III. Beneficentia seu Liberalitas.
- IIII. Hospitalitas.
- V. Parsimonia seu Frugalitas.
- VI. ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ.

I.

IUSTA POSSESSIO & Bonus usus propriarum rerum seu facultatum seu diuitiarum, est uirtus, quæ in timore Dei, & fide, ac bona conscientia, tenet proprias facultates, & agnoscens eas à Deo dari & custodiri, sedulo studet eas conseruare & honestis rationibus augere, & ad usus à Deo ordinatos conferre.

CAVSÆ autem multe et illustres sunt, quæ confirmant, quòd **LICEAT** homini pro **TENERE PROPRIUM**, nec necesse sit facultates in commune conferre: Sed quòd **Distinctio** dominiorum à Deo ordinata sit & sancita.

I. A Lege diuina. Septimum præceptum Decalogi prohibet furtum. Iam si omnia bona essent communia, nihil opus esset prohibitione furti. Nam furtum est rapere aliquid ex alieno. Deus igitur prohibens furtum, expresse sancit distinctionem dominiorum & proprietatem rerum.

II. A Lege nature, quæ est ipsa Lex Dei insita nature, Rom. 2. Intelligit autem naturalis ratio in hac corruptione nature, cum non sint pares causæ querendi & conseruandi bona, cum
alij

222

alii sunt ignavi, alij prodigi, alij cupidi potentia
 & c. opus esse distinctione Dominiorum.

III. A Testimonijs scripturæ.

Prouerb. 10. Benedictio Domini diuites facit.

Prouerb. 22. Diues & pauper obuiam sibi inue-
 nerunt, & utrumq; fecit Dominus.

1. Tim. 6. Precipe diuitibus.

Prouerb. 5. Tu Dominus fontium tuorum ma-
 neto.

IIII. Ab Exemplis sanctorum, ut Abraham
 fuit diues. Gen. 13. Item Isaac, Iacob, Ioseph, Da-
 uid, Daniel, Cyrus tenuerunt regna & c.

V. Verbum Dei approbat emtiones & ven-
 ditiones 1. Cor. 7. & 1. Thes. 4. Vt Abraham, Iacob,
 Ieremias emunt agros. Approbat igitur autem
 Dei etiam proprietatem & dominia rerum.

Cause Finales, propter quas vult nos Domi-
 nus tenere res nostras & recte uti facultatibus
 sex sunt.

I. Vt agnoscamus omnia bona, agros, arbo-
 rum frumenta pecuniam & c. non casu obijci, nec
 frustra industria & diligentia tantum acquiri &
 retineri, Sed uere à Deo dari, augeri & conser-
 uari. Vt 1. Thim. 6. dicitur. Deus uiuens dat nobis
 abunde omnia ad fruendum.

Prouerb. 10. Benedictio Domini diuites facit.

Ose. 1.

POSSESSIO.

Osc. 2. Et nesciuit hac, quod ego ei frumentum
dederim. Ideo rursus auferam frumentum meum.
Et congruit Euripidis sententia.

οὐτὶ τὰ χεῖματ' ἰδία κέκτωτ' ἐβοτῶν.
τὰ πῶν δ' ἔχοντες ἐπιμελέμεθα,
ὅταν ὃ χεῖρ' αὐτὰ ἀφαιρῇ πάλαι.

Homines nihil nos posidemus proprij,
Sed quæ tenemus à Deo, disponimus.
Et rursus auferet illa, cum uolet Deus.

II. Vt nostra Fides & Inuocatio exerceatur in
petitione, & expectatione rei familiaris, uictus
& rerum ad uitam necessarium.

III. Vt gratitudo nostra erga Deum quotidie
in usu & tractatione rei familiaris declaretur,
& semper ante & post cibum sumptum expressis
uerbis gratiarum actio recitetur.

IIII. Vt cura & diligentia, quam in bonis cor-
poralibus parandis & augendis adhibemus, com-
mone faciat nos de simili aut maiori sollicitudine
& sedulitate adhibenda in adsequendis bonis spi-
ritualibus & eternis, uidelicet, uera agnitione
Dei, remissione peccatorum, gubernatione diuina
& uita eterna.

V. Vt facultates & diuitiæ sint adminicula, ut
labores nostræ uocationis rectius obire possimus.
Reges & Principes non possunt officia guber-
nationis recte facere sine pecunia & opibus. Idco
Plutarchus

IVSTICIA

Plutarchus in uita Cleomenis ait pecuniam esse
nervos rerum agendarum.

Nos Scholastici non possemus sustinere discen-
di & docendi labores, nisi uictum, quo corporis
uita sustentatur, & alia necessaria nobis DEVS
suppeditaret.

VI. Vt sciamus Deum in hac uita mortalitate
seruare Ecclesiam, disci doctrinam a se trahere,
& in coeli initia aeternae lucis & uitae.

PUGNANTIA sunt omnia extrema in-
uentum uirtutum septimi praecepti. Quae
partes sunt huius primae uirtutis.

II.

IVSTICIA COMMUTATIVA
Est uirtus, quae in contractibus seu
commutatione rerum seruat aequi-
litatem Arithmeticam.

CAUSAE EFFICIENTES sunt, quae
cogitans Mandatum Dei, quod praecipit Iustitiam
& aequalitatem. 1. Thes. 4. Ne quis decipiat
de fraudet in negotiatione fratrem suum.

Et Voluntas obtemperans mandato Dei.

MATERIA circa quam, sunt Contractus
quorum quatuor sunt species, Aut enim Re, aut
Verbis, aut Literis, aut Consensu contrahuntur.

COMMUTATIVA.

RE VERBIS LITERIS CONSENSU.

Mutuatio.	Stipulatio.	Emtio.
Commodatum.	Fideiussio.	Venditio.
Depositum.		Locatio.
Pignus.		Conductio.
		Contractus Emphy- teuscos.
		Societas.
		Mandatum.

FORMA, est in ipsa uoluntate $\pi\rho\sigma\alpha\iota\gamma\epsilon\sigma\iota\varsigma$
seruandi æqualitatem in contractibus.

FINES sunt.

- I. Ut Deo obtemperetur.
- II. Ut societas hominum, quæ ita ordinata est,
ut alij aliorum ope indigeant, conseruetur.
- III. Ut exerceantur officia dilectionis erga
proximum.
- IIII. Ut commonefiamus de æqualitate & ius-
ticia Dei, qui æqualis est erga omnes æqualiter
se habentes, nec est acceptor personarum. Ut enim
in contractibus qualescunq; sint personæ, quæ con-
trahunt, æqualitas precij & mercis seruanda est:
Sic Deus iuxta unam normam æqualis est erga
Reges, Principes, rusticos, diuites, pauperes, do-
ctos, indoctos, mares, fœminas &c. Omnis enim, qui
credit in Filium, habet uitam æternam. Qui autem
non credit in Filium, condemnatur.

PUGNAN.

IVSTICIA COMMVTATIVA:

226
PUGNANTIA sunt, Omnia Furta, quibus res aliena invito Domino atreſtatur, uel rapitur. Sunt autem plurima genera furtorum in omni uita priuata & publica.

I. Omnes $\pi\lambda\epsilon\omicron\nu\epsilon\lambda\iota\alpha$ & Fraudes in contrahentibus.

II. Vſura ſeu lucra tantum propter officium mutationis ſupra ſortem exaſta.

III. Rapina, ut predonum, & principum in bona Eccleſiaſtica inuolantium, de quibus rapinariis dicitur. Pſal. 33. Vae qui ſpolias: quia ſpoliaberis.

IIII. Iniuſti contractus.

V. Expilationes iniuſta & immoderate quales nunc ſere in omnibus regionibus nimis uoluntate ſunt. Quas quia plebs miſera diu tolerare non poterit, mutationes metuende ſunt. Plerumque enim, iuxta dictum uſitatum: Quanta duplicantur lateres, tunc uenit Moſes.

VI. Furta priuata, quorum fures, ut N. Caro ait, in neruo atque in compedibus etatem degunt: Fures publici in auro atque in purpura. Nunc uoluntate dicitur, Fures tenues ſtrangulati catenis ſeruire, Magnos autem fures geſtare in collo catenis aureas.

VII. Iniuſta mercedes & ſtipendia, quae dantur ab ignauis & ocioſis. cum interea ſideliſſime ſeruientiſ ſere fame contabefcant.

Ignauis

LIBERALITAS.

VIII. Ignavia seruorum seu ministrorum, de qua Cato dixit, Plus nocere seruum ignauum, quam furem ignauum.

IX. Mendicitas non necessaria, ut in robustis mendicis, de quibus ὁδ' υἱὸς π. dicitur: ἀλλ' ἐπεὶ οὐρ δ' ἡ ἔργα καὶ ἔμματα, οὐκ ἐδέλθῃσθαι ἔργον ἐπιόχεσθαι, ἀλλὰ πῶσσω καὶ δέμω, βόλεται αἰτιζομένην ὁρᾶς ἐξ ἀνατολῆς.

Hoc est,

Hic quia nequicijs assuevit, adire laborem
Non uult, & timida, populi petit ostia uoce,
Ut replere suam queat insatiabilis aluum.

X. Omnia lucra iniusta, quæ malè parta malè dilabuntur, ut dicitur:

De malè quæstis non gaudet tertius hæres.

Et Hesiodus.

μη κακὰ κερδ' αἰνέειν, κακὰ κέρδεα ἴσ' ἀτρεΐν.
Non malè lucreri, mala lucra equalia damnis.

III.

BENEFICENTIA seu LIBERALITAS est uirtus, quæ communit facultates & operas non debitas obligatione ciuili, sed naturali seu diuina, ubi & quando decet, & mediocritatem efficit inter profusionem & sordes.

Q

sunt

Sunt autem debita iure naturæ omnia officia alijs necessaria, quæ nos sine incommodo præstare possumus.

SPECIES sunt.

- I. Beneficentia, quæ sit opera, ut educatione, institutione, doctrina, gubernatione, consilio, clementia, defensione corporum aut fame &c.
- II. Liberalitas quæ sit pecunia.

CAUSAE EFFICIENTES sunt.

- I. Spiritus sanctus accendens in mente fidem agnoscentem non casu contingere nobis bonæ, sed à Deo dari. Et præcipi à Deo, ut ex nostris bonis beneficiamus alijs: Deinde mouens & impulsus uoluntatem, ut mandato Dei & iudicio obtemperet, & sponte ac libenter alijs, tum filio, doctrina, opera, tum pecunia & alijs beneficiat. Galat. 5. Fructus Spiritus est benignitas &c.

- II. Verbum seu mandatum Dei, Proverbi 1. Fontes tui deriuentur foras.

Luc. 6. Date & dabitur uobis.

Rom. 12. Neceſſitatibus sanctorum communcate.

Ebr. 13. Beneficentia & communicationis uoluntate obliuisci. Talibus enim sacrificijs delectatur Deus.

Esaia 58. Frange esurienti panem tuum.

III. Manu

LIBERALITAS.

III. Mens hominis iudicans bona diuinitus data esse, ut ad aliorum utilitatem, quantum sine notabili detrimento fieri potest, conferantur. Et Voluntas obtemperans iudicio mentis, & liberè ac prompto & alacri animo alijs benefaciens, ut 2. Cor. 9. dicitur: Vnusquisq; ex proposito cordis (hoc est, libenter & ex animo) conferat, non grauatum aut coactè, Hilarem enim datorem diligit Deus,

Et Isocrates uenustissimè dicit, μητε τὰς χάριτας ἀχαρίσως χάριζόμενοι. Pinxerunt enim Græci beneficentiam & Gratitude[m] imaginum trium Charitum, seu Gratiarum, quæ sunt ἀγλαία, id est, Claritas seu serenitas, εὐφροσύνη id est, Leticia, δαδεία, id est, Voluptas. His nominibus significarunt beneficia esse danda uultu sereno, & animo hilari ac leto, qui uoluptate afficiatur, cum alijs prodesse potest.

Idem monet hemistichion uulgare, χάριτω δ' ἐπε θυμὸς ἄριστος. Hoc est, In dando beneficio & referenda gratia animus optimus est.

MATERIA ex qua Beneficentiæ & Liberalitatis uenustè indicatur in Luca cap. 8. ubi scribit mulieres administrasse Christo, ἐν τῷ πνεύματι τῶν αὐτῶν, hoc est, ex facultatibus suis nach irem vermügen.

Sunt autem duplicia bona & officia, quæ alijs communicantur.

Q^a.

Quedam

Quedam enim non pereunt nec consumuntur
usu & communicatione, ut, de suo lumine alteri
accendere lumen, monstrare uiam erranti, dare
consilium fidele, liberaliter communicare rerum
bonarum doctrinam. Nam ipsa tractatione
& propagatione doctrina nostra eruditio non
imminuitur, sed alitur & augetur. Odiosissima
autem est semidoctorum quorundam arrogancia
& illiberalitas, qui opinionem doctrinae hoc non
praetextu tueri cupiunt, quod simulant se scire
aliqua, quae nolint alijs impertiri. Multo bonissimum
Theognis monet:

Χρημίσσῃς τὰ δ᾽ ἀποντα καὶ ἄλλῃ ἄλλῳ, εἴ τι καὶ
εἴσθῃς.

εἰδ' εἰς σοφίης μὴ φθονῶν τελέθει.
Hoc est,

Si cui contingit docto sapientia maior,

Inuidiae stimulis non agitur iners.

Sed colat ingenuo diuinas pectore Musas,

Doctrinaq; alios instruat ipse sua.

Quaedam bona nobis ὑπ᾽ αἵς ἔχοντες, usu et com-
municatione absumuntur, ut pecunia, frumentum,
panis, opera priuatae. In his modus sit liberalita-
tis, quae dulcissima imagine Salomon Proverbis
praescribit: Fontes tui foras deriuentur, & riuus
effluat in plateas. At tu dominus illorum man-
to, & non alieni tecum. Significat enim fundere
& bene

LIBERALITAS.

231

Et hereditates nostras conseruandas esse propter Liberos & Rempub. Sed tamen ex fructibus benigne iuuandos esse egentes, quando sine detrimento nostro & nostrorum notabili iuuare possumus. Sic Paulus 2. Cor. 8 iubet hunc modum in largiendo seruari, ne alijs ignauia, nobis autem afflictio, sed ut nostra copia illorum succurrat inopia.

M A T E R I A circa quam, seu Obiecta Beneficentiae, sunt omnes nostra ope indigentes, quibus sine notabili detrimento opem ferre possumus Gal. 6. Beneficiamus omnibus, maxime autem domesticis fidei.

GRADVS autem Obiectorum sunt.

I. Deus seu Ecclesia Dei, Ministerium uerbi Dei & studia doctrinae à Deo traditae. Vult enim Deus omnes homines pro suis facultatibus aliquid consilij, operae, & pecuniae ad hunc usum conferre, ut uera Dei noticia, ministerium Euangelij, studia literarum sacrarum in Scholis conseruentur: Ideo quotannis singulos Israelitas uiritim oportebat pendere Templo dimidium Sicli seu δ'ραχμ'ον Exod. 30. cuius precium apud nos idem est cum Marca Sundenfi, quae est quarta pars aurei Rhemensis.

Et ad hunc usum oblationes primitiarum, decimarum, precij pro primogenitis & alia sacrificia pertinebant.

Q 3

II. Patria

292

II. *Paria & Republica, quæ Ecclesie Dei &*
nobis singulis tranquillum hospitium prebet. Sin-
gultigitur ad defensionem pacis, iudiciorum, lo-
gum, disciplinæ honestæ, & ad conservationem
imperiorum ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν ἑαυτοῦ liberiter con-
feramus. Idco collationes Tributorum mandato di-
uino Magistratibus debentur.

III. Nos ipsi, nostri parentes, liberi, bene
uenientes propinqui, quos sine luxu alere
uare debemus. Galat. 5. Si quis suorum & maximè
domesticorum curam non habet, fidem abnegauit
& est infideli deterior. Et Hesiodus, *μηδὲν ἄνθρωπον
γυνῆν ἱσθὶν ποιέειν ἑταῖρον.*

III. Amici, de quibus notum est Promissum
Amicorum omnia sunt communia, scilicet
iure & legibus possunt esse communia. ^{Quod}
candum est enim amicis, dum sine impietate
scelere possumus, ut Pericles, cum Amicum
ret, ut falsam eius causam periurio confirmaret.
Respondit: δ' ἔ με συμπράττειν τοῖς φίλοις
ἀλλὰ μεγάλῳ θεῷ

Econtrā Agessilaus sepe Amicos in causis
iustis adiunxit, ut cum his verbis Amicum
mendat iustici. Νικήτω, ἐν μὲν ἀδίκῃ, ἀπο-
εἶδ' ἀδίκῃ, καὶ μὴ ἀφ' ἑσέ, πάντως δ' ἀφ' ἐσέ,
est, Niciam, si habet iustam causam, dimitte,
absolve propter iusticiam: Si uero habet iniustam

LIBERALITAS.

causam, mea causa eum dimitte. Omnino autem dimitte.

V. Alij egeni nostra ope indigentes, qui nobis uel societate Ecclesie, uel eiusdem ciuitatis, uel studij, uel nationis, uol gentis, uel linguae coniuncti sunt.

FORMA Beneficentiae est ipse habitus uoluntatis, quo iuxta rectam rationem alijs benefacere studemus.

FINES & EFFECTVS sunt.

- I. Ut mandato Dei obtemperemus.
- II. Ut mutua beneficentia hominum uita conseruetur. Nisi enim benefacerent parentes liberis, Magistratus subditis, subditi Magistratibus, amici amicis &c. cito haec ciuiliis hominum societas dissiparetur & interiret.
- III. Ut retineamus fidem & alia dona spiritualia, quae per maleficia excutuntur.
- IIII. Ut amplissima praemia spiritualia & corporalia, praesentia & aeterna, quae Deus beneficis promissit, consequamur.

Matth. 10. Qui dederit potum aquae frigidae uni ex minimis propter doctrinam, non perdet mercedem suam. Luc. 6. Date & dabitur uobis.

Matth. 25. Venite benedicti Patris mei, possidete regnum uobis a conditione mundi paratum. Esuriui enim, & dedistis mihi cibum. Sitiui & potastis me.

2 Corinth 9. Qui parce seminat, parce metet. Qui largiter seminat, copiose metet &c. Qui autem suppeditat semen seminanti, is & panem ad cibum vobis suppedabit, & multiplicabit frumentem vestram, & augetur prouentus iusticie vestre &c.

Tiberius II. Imp. cum reprehenderetur, quod erarium Eleemosynis exhauriret, respondit: Non quam defuturam esse pecuniam fisco regio, quam diu pauperes Eleemosynas accepturi essent.

Est autem ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ seu Eleemosyna, nec Greca deducta à uerbo ἐλεεω, et Latine significat Misericordiam & omnia officia beneficia, quæ ex misericordia gratis præstantur alijs. Ideo usitatissimum in scriptura uocabulum Misericordia pro Beneficentia, seu omnibus officijs dilectionis erga proximum, quæ in secunda Tabula flagitatur, ut Officium Misericordiam uolo & non sacrificium.

EXEMPLA Beneficentiæ & Liberalitatis illustria præbent.

Deus ipse, qui est fons & autor omnium bonorum, omnibus benefaciens. Psalm. 144. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno: Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione.

LIBERALITAS.

Omnes sancti Reges & Principes Nutritij
Ecclesie Dei & Scholarum, ut Ioseph, David, Io-
saphat, Iosias, Constantinus, Theodosius, Carolus
Magnus &c.

Vidua Sareptana præbet hospitium & uisum
Elie Prophetæ 3. Reg. 17.

Abdias pascit 100. Prophetas. 3. Reg. 18. &c.

Apud Ethnicos celebratur multorum insignis
liberalitas.

Titus Imp. Recordatus aliquando in cæna, se
nihil cuiquam eo die beneficij præstitisse, memo-
rabilem illam uocem edit, Amici, diem perdidisti.

Pomponij Attici Beneficentia à Cornelio Nepo-
tote celebratur.

Cyrus apud Xenophontem iurat per omnes
Deos, se maiori uoluptate affici, cum alios benefi-
cij afficiat, quam cum seipsum ditet. Alibi inquit,
ὅτι τὸς ἐγὼ ὑμῶν διὰ τὸ χαρίζεσθαι.

Cimonis liberalitas à Plutarcho memoria tra-
dita est, qui scribit Cimonem χρηματα κτὰ δόξαν
ὡς χεῖρο, χρεὸς δὲ, ὡς ὑμῶτο, Hoc est Ac-
quirere opes, ut ijs utatur, uti autem, ut honore
afficiatur.

Alexandri magni liberalitas immensa ab eo-
dem refertur.

PUGNANTIA cum beneficentia & Li-
beralitate sunt.

Q 5

I. Malefia

236

I. Maleficia seu iniurie quibus aliorum mentes corpora, famam, aut facultates, uel si aude, uel ui, uel desertione, uel alijs modis ledimus.

II. Profusiones immodice, presertim in luxum, aut alias res uel inhonestas uel non necessarias, que nunc omnes aulas exhauriunt, ut Caligula Imp. uicies septies millies HS. hoc est, 675 tonnas auri uno anno profudit.

III. Auaricia, que nemini benefacit, sed cum defraudatione sui & aliorum, quacunq; rationes seu honesta seu inhonestas, opes studet cumulare. Dehortentur autem nos ab hoc uicio omnium terro.

1. Mandatum Dei.

2. Ortus noster, prodiuimus ex aluo matris nudi, nihil intulimus in Mundum, nihil inde exremus.

3. Consideratio nutritionis nostre in prima infantia, in qua aluit nos Deus preparato lacte in uberibus matris, sine ulla sollicitudine & industria nostra.

4. Quia auarus est idolatra. Ephes. 5. Non amorem super omnia & fiduciam soli Deo debetam, tribuit pecunia.

5. Radix omnium malorum est Auaricia. 1. Timoth. 6.

6. Qui uolunt discedere, incidunt in tentationem & laqueos Diaboli & cupiditates, stultas & peruersas.

LIBERALITAS.

periculosas, quæ demergunt homines in perniciem
& exitium. 1. Tim. 6.

7. Poena horrenda. Nam, ut Seneca de Cræ-
sphonte ait, Nulla avaricia sine poena est.

Amplissima autem disputatio est de avaricia
& omnibus nota sunt sapientum dicta, & Exem-
pla Tantali, Mide & aliorum.

Suetonius narrat Vespasianum etsi alijs sum-
mis uirtutibus fuerit præditus, tamen hac labe, ui-
delicet nimia pecunia cupiditate infectum fuisse.
Itaq; rapacissimos homines de industria solitus est
ad amplissimas functiones promouere, ut locuple-
tiores mox condemnaret: Ita ut his uulgò pro
SPONGIIS diceretur uti, quòd quasi & sic
eos madefaceret, & humentes exprimeret,

Reprehendenti filio Tito, quòd etiam Urinæ
uestigial commentus esset, pecuniam ex prima
pensione admouit ad nares, sciscitans num odore
offenderetur. Et illo negante, Atqui inquit, è Lo-
tio est. Hec Suetonius.

IIII.

HOSPITALITAS est species
beneficentiæ, qua peregrinos &
hospites ac præcipuè propter ueræ
doctrinæ professionem exulantes.
uera

vera beneuolentia & omnibus officiis hospitalibus complectimur.

Hanc Virtutem commendat nobis Christus
Matth. 25. Hospes eram & excepistis me.

Rom. 12. Hospitalitatem colite.

1. Pet. 4. Hospitales sitis erga uos mutuo sine murmure.

1. Tim. 4. Tit. 1. Episcopo precipitur, ut

φιλάγῃεν.

Eb. 13. Hospitalitatis ne sitis immemores. Et
hanc enim quidem Angelos hospitio exceperunt.

EXEMPLA sunt Abraham, Gen. 18.

Loth, Gen. 19.

Vidua Sareptana, 3. Reg. 17.

Sunamitis, qui Eliseum Prophetam hospitio
excipit. 4. Reg. 4.

Eumæus pastor apud Homerum ὁ δὲ υἱὸς
qui hac oratione Ulysssem excipit.

ἔσθ' οὐ μὴ θέμις ἐς, εὐδ' εἰ κακίωρ σέθεν ἐστίν
ἔθνομ' ἀνιμίγει, πρὸς γὰρ δ' ἰδὲ εἰσὶν ἀπαρτῆς
ἔθνοί τε πρὸχοί τε, δ' ὅστις ὀλίγη τε φίλῳ
Γίναται ἡμετέσση. Hoc est:

Non mihi fas, nec si peior te uenerit, hospes,
Fastidire peregrinum. Nam conditor idem
Hospitis, atq; inopis, Deus est. Ego dona libertatis
Parua quidem sed amica dabo.

Telemachus

HOSPITALITAS.

239

Telemachus ὁδύσσ. α. Palladem excipit,
 χαίρει ξένε, παρ' ἄλλων φιλοῖσθαί.

Cæsar, cum Mediolani Hospes cibum sordidius apparatus proposuisset, & ceteri comites nauseabundi cibum aspernarentur, largius comedit, ne hospitem aut negligentie aut rusticitatis arguere uideretur.

PUGNANTIA sunt.

I. Inhospitalitas, quæ cum beneficentia, humanitate, iusticia & comitate pugnat.

II. Prodigalitas sic exhauriens fontem Beneficentia, ut nec nostris nec hospitibus necessaria suppetant. Prouerb. 3. Nec des alienis facultates tuas.

V.

PARSIMONIA SEV FRUGALITAS est uirtus, quæ res proprias custodit, utiliter collocat, uitat sumptus non necessarios, emacitatem, luxum, mutationes, ædificationes, & tamen ubi ratio postulat, expendit quantum opus est.

Vicina uirtus est Liberalitati & eadem extrema habet, acut liberalitas Auaricia & tenacitati: Sic Parsimonia profusionibus & prodigalitati magis opposita est.

Non

240
PARSIMONIA.

Non possunt enim ad beneficiendum suppetere facultates, nisi Parsimonia afferrentur, ut monet dictum usitatum: Bonus Servatium facit bonum Bonifacium.

PARTES ex definitione comparent.

De Emacitate fugienda meminerint studiū Catonis dictum, quod Seneca lib. 14. Epist. 93. addat: Emas non quod opus est, sed quod necessarium.

De Mutationibus Chilo foribus Templi Delphici inscripsit, Comitem aris alieni esse imperium.

De Aedificationibus noti sunt uersiculi: σώματα πολλά ἔφευγον, ὁ δ' ὡματα πολλὰ ἀνεγείσθην.

ἐξ πενίῳ διμῶς ὄψιν ἔτοιμοτάτην.

Aedificare domos, & pascere corpora multa.

Ad Paupertatem proximus est aditus.

CAUSAE EFFICIENTES eadem sunt quae beneficentiae, ac mandatum Christi prout pue consideretur Iohan. 6. Colligite fragmenta, ne quid pereat.

FINES & EFFECTVS sunt.

I. Ut Deo obediamus.

II. Ut nostras facultates conseruemus & augemus. Sic enim Hesiodus canit:

εἰ γὰρ κερὶ ἡ συμφορὰ ὡς συμφορὰ καταβῇ
ὡς θάμα δ' τ' εἴς τ' εἰς τὰ χα κερ μέγα κέρδιον
γνώστω.

PARSIMONIA.

Adde parum paruo, paruo superadde pusillum,
Fiet, & hoc magnum, infelix pelletur egestas.

III. Ut ad Beneficentiam & sumtus necessa-
rios copia suppetant. Plinius lib. 2. ad Caluinam:
Quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur, ex
qua uelut fonte liberalitas nostra decurrit. Quæ
tamen ita temperanda est, ne nimia profusione
inarescat.

PUGNANTIA sunt.

I. Profusiones in Pompas inanes, uestes splendi-
das, luxū, ambitiosas ædificationes, conuiuia mon-
strofa, ut Antonius in una cœna mille apros diui-
sit.

Heliogabalus sexcenta Struthionum capita in
una cœna pro posuit.

Vitellius in uno conuiuio 2000. piscium &
7000. auium apposuit.

II. Nimia tenacitas, ut Euclionis.

III. Negligentia & ignauia in rebus proprijs
custodiendis & laboribus tempestiuis suscipien-
dis.

VI.

Vicina Parsimonix uel potius
eadem uirtus est ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ, &
quæ contenta est præsentibus bo-
nis, & placide fert paupertatem
&

& alia incommoda, nec appetita
 liena bona, nec frangitur inopia, ut
 contra pietatem Deo debitam, ut
 alias uirtutes faciat.

De hac uirtute loquitur Paulus 1. Tim. 6. 18.
 μεγιστὸς μὲν γὰρ ἡ ἐν σοὶ εἰς ἃ μετὰ αὐτοῦ
 Hoc est, Magnus quæstus seu magne diuitie
 pietas cum uoluntate contenta suo bono. Et
 Paulus prædicat se esse αὐτοαρκούν Phil. 4.

Phocion centum Talenta ab alexandro
 dono missa remittit Alexandro, ἐπὶ τοῖς εἰσέτοις
 σιώτερον τοῦ δίδοντος τοσαῦτα, τὸν πτωχόν
 μὴ οὐκ: demonstrans, se, qui non indiget
 opibus, opulentiorem esse Alexandro, qui
 rat.

Et uxor Phocionis, cum ornamenta multa
 ipsi dono offerrentur, modestissime respondit
 κῶς μ. ὅτι φωκίων. Meum ornamentum
 mum est Phocionis maritus.

VERITAS.

243
OCTAVI PRÆ
CEPTI VIR-
TVTES.

- I. Veritas.
- II. Simplicitas.
- III. Candor.
- IIII. Constantia.
- V. Docilitas.
- VI. Moderatus usus
linguæ.
- VII. Taciturnitas.
- VIII. Eloquentia.
- IX. Comitas seu Affa-
bilitas.
- X. Urbanitas.

DE VERITATE.

I Deò homines conditi sunt, ut Deum uerum, &
essentiam, ac uoluntatem Dei, in Lege & Euan-
gelio patefactam, uere agnoscant: & suas ipsorum
mentes & corpora, & ceteras res omnes in tota
R natura,

VERITAS.

279
*natura, Cœlum, Lumina, Stellar Elementas Plan-
 tas, Animantia, &c. quibus diuinæ bonitatis &
 sapientiæ testimonia ubiq; impressa sunt, afficiant
 & considerent. Vult etiam Deus intelligi se esse
 ueracem: & utilitates ueritatis, in contractibus, in
 iudicijs, & tota ciuili societate, idèd tam latè sparsa
 sit, ut commonefaciat nos de amanda ueritate, in
 agnitione ipsius, & studio ac propagatione do-
 ctrinæ ab ipso traditæ. Vt igitur ceteras uirtutes,
 quas Deus à nobis coluunt & exerceri, hæcenus
 per usitatas Methodi quæstiones explicauimus: sic
 etiam præcipua capita doctrinæ de Veritate ipsi-
 dem Methodi finibus inclusa recensebo.*

DEFINITIO NOMINIS.

*Græca uox ΑΛΗΘΕΙΑ, composita est ex
 particula priuante α, & uerbo ληθω seu λατρώ-
 vo, id est lateo, fallor, quasi dicas, non fallacia, que
 non fallit, non errat.*

*Latina uox, Veritas, à re ipsa nomen habet,
 quasi dicas, conuenientia noticiæ uel orationis,
 cum RE ipsa. Est enim Verum, quod cum RE
 congruit.*

*Tres autem præcipuè significationes uocabuli
 in sacris literis usitate sunt.*

I. Sæpè uox abstracta (ut sic nomen) pro
 concreto ponitur, uidelicet, pro uera notici-
 a,

VERITAS.

cia seu alijs rebus ueris, ut Rom. 1. Homines ueritatem, id est, ueram Dei noticiam, seu ueram legis noticiam, in in iusticia captiuā tenent. Et paulo post: commutauerunt ueritatem in mendacio, id est, loco ueri Dei, & uerbi Dei, coluerunt & amplexi sunt falsum Deum, seu Idola, & falsam doctrinam.

Ioh. 1. Gratia, (id est, gratuita remissio peccatorum, & acceptatio ad uitam eternam) & Veritas, (id est, uera noticia Dei, uera iusticia, & uita) per Iesum Christum facta est, Huc & similes dicendi formæ referri possunt.

Iohan. 14. Ego sum Veritas, id est, sum uerax, monstrator ueræ doctrinæ, & efficio ueraces, uerè agnoscetes & inuocantes Deum.

Iohan. 17. Sermo tuus ueritas est, id est, uerus fons ueræ doctrinæ, ueræ agnitionis & inuocationis Dei.

1. Tim. 2. Deus uult oēs homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis (id est, ueræ doctrinæ, ueri Dei & Mediatoris Iesu Christi) peruenire.

Ioh. 4. Veri adoratores adorabunt (seu colent) Patrem in Spiritu & ueritate, id est, uero Spiritu seu motu cordis excitato per Spiritum sanctum.

II. Vltatissime in concionibus Prophetarū, Veritas significat Fidem seu Fidelitatem, seruantem conuentu & pacta, &

246
VERITAS.

prestantem alteri ueram beneuolentiam & omnia officia amicitiae debita, ut Ionathas fecit cum Dauidē Hefed Veemeth, misericordiam & ueritatem, id est, fuit erga Dauidem beneficus & fidelis. Er hat dem Dauid alle treu vnd wolthat erzeiget

III. Significat Virtutem, quae non modò in ciuili consuetudine uitae, & in familiaribus colloquijs, efficit, ut dicta & facta congruant, & ne aliud in lingua promptum geratur, quàm in animo reconditum est: uerùm etiam ut in agnitione Dei, & studijs doctrinae coelestis & ceterarum artium, ueras sententias diligenter inuestigemus, et tueamur. Sit igitur in conspectu hae qualiscumq;

DEFINITIO REI.

VERITAS est uirtus, quae in doctrina de Deo, in artibus uitae necessarijs, in iudicijs, & tota communi uita, ueras sententias, hoc est, cum rebus quales sunt, congruentes, diligenter inuestigat, amplectitur, amat & constanter retinet, odit mendacia, & Sophisticen: & uera, explicata, & salutaria, in artibus & communi uita, constanter dicit, & facit:

247
VERITAS.

& facit : & in moribus efficit, ut sermones & gestus cum animo congruant.

PARTES & ornamenta Veritatis sunt ceterae huius praecepti uirtutes, Simplicitas, Candor, Constantia, Eloquentia, Comitas, Urbanitas.

SPECIES Veritatis, iuxta praecipua uitae genera, Ecclesiasticum, Scholasticum, Politicum, & Priuatum, Quatuor recenseri possunt.

IN ECCLESIA ueram doctrinam de Dei essentia & uoluntate, de Lege & Euangelio, de creatione rerum, de peccato, de iusticia, de cultibus Dei, de Sacramentis, de poenitentia, de resurrectione & uita aeterna, congruentem cum norma uerbi diuini, amare, discere, fide amplecti, fideliter docere & propagare.

Ioh. 8. Si manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei estis, & ueritas liberabit uos.

Ioban. 17. Sanctifica eos in ueritate tua. Sermo tuus est ueritas.

2. Tim. 2. Paulus iubet ὁρθοτομεῖν τὸν λόγον τοῦ ἀληθείας.

IN SCHOLIS ueras & perspicuas sententias, de omnium artium materijs, de natura rerum, de motibus coelestibus, de gubernatione morum, de iure & iusticia, de remedijs uitae, corporum &c. propter Deum & communem salutem

inuestigare, discere, constanter amplecti, & propagare. Nec amare aut tueri falsas, perplexas & Sophisticas opiniones.

Nam & ueritas in artibus est radius diuinae sapientiae, sicut expressè Paulus inquit, Rom. i. Deus eis manifestauit. Inuisibilia enim Dei, aeterna ipsius potentia & diuinitas conspiciuntur ab opificio mundi, animaduersa ex operibus.

Sunt autem Artes consideratio operum mundi, quibus suae bonitatis & omnipotentiae uestigia Deus impressit, ut Astronomia gratam de Deo firmam in astris & coelestibus motibus sparsam: Physica ordinem in natura rerum: Ars medica, opificium hominis, & uires remediorum diuinitus conditorum: Philosophia normam sapientiae et iustitiae Dei in uirtutum doctrina expressam, Aliae artes alia Dei opera & sapientiae ac bonitatis Dei Testimonia, considerant.

III. IN POLITIA seu ciuili consuetudine uita, in gubernatione, in foro in contrahibus, forderibus, in iudicijs, in accusationibus, in testimonijs, in sententijs iudicum uera est, hoc est, cum rebus ipsis, cum legibus, & animi sensis congruentia, dicere & facere.

IIII. IN VITA PRIVATA efficere, ut sermones de nobis & alijs cum animo & re ipsa conueniant, & uitare simulationes, fucos, calumnias

VERITAS.

249

nias obrectationem, maledicentiam, assentationem, uanitatem, Sophisticam.

CAVSÆ.

AITION seu causa efficiens principalis, est Spiritus sanctus, qui ideo nominatur Spiritus ueritatis, quia & uerax est, id est, congruens cum mente diuina, & autor monstrans ueram de Deo doctrinam, & flectit corda ad ueræ doctrinæ assensionem, & efficit ueraces, hoc est, congruentes cum uoluntate & uerbo Dei, recte agnoscetes et inuocantes Deum, & regit mentem, uoluntatem & linguam, ut uera, recta & explicata de Deo & alijs rebus, in Ecclesia, Scholis, Politijs, & uita priuata, sentiant, uelint, & loquantur.

Ioh. 16. Spiritus ueritatis ducet uos in omnem ueritatem.

CAVSÆ IMPVLSIVÆ, quæ nos ad amorem ueritatis & odium Sophisticæ ac mendaciorum, mouere debent & inflammare, sunt seu uerissima mandata Dei, et octo causæ finales, quas paulò post recitabo.

Matth. 5. Sit sermo uester. Est, Est, Non, Non, Ephes. 4. Deposito omni mendacio, loquimini ueritatem, unusquisq; cum proximo suo.

Zach. 8. Loquimini ueritatem, unusquisq; cum proximo suo. Veritatem & pacem diligite.

SYNAITIA sunt Mens humana, cogitans mandata Dei, & intelligens nos conditos esse: ut

agnoscamus Deum, & alias res quales sunt: & in artibus ueras sententias amplectamur: & in comuni uite consuetudine, congruentia cum rebus ipsis, & cum nostro animo, dicamus & faciamus.

Deinde uoluntas obtemperans mandato Dei, Spiritui sancto deducenti, & studiosè inquirens, amans & constanter retinens, ueritatem, in doctrina, de Deo, in artibus in dictis, gestibus & factis.

ΣΤΗΝΕΡΓΑ sunt, Studium, assiduitas, & intentio animi, in ueris sententijs quarumcunque doctrinarum inuestigandis, expendendis, & sursum ac deorsum uoluendis, ut Plato loquitur ac ad κριτικὰ certitudinis conferendis, donec clara, perspicua & immota ueritas elucescat, sicut Plato in Epistolis iubet ὡς οὐ χρύσος ἐκκαθαίρεται μετὰ πᾶσις πράγματιαις, τὰ λεγόμενα καὶ ἀκρόμυα, hoc est, tanquam aurum magna diligentia & labore expurgare ea, quæ legimus & audimus.

Ad hanc disputationem seu Expurgationem sententiarum, necessaria est Dialectica, quæ commune ὄργανον seu instrumentum est, quo in omnium artium materijs uera, recta & explicata inuestigantur, & à falsis discernuntur.

De hac causa meminerint adolescentes grauissimam Platonis admonitionem, quæ in Parmenide extat. καλὴ μὲν καὶ θεῖα ἡ ὁρμή ἢ ὁρμητικὴ ἐπὶ

ἐπὶ τοῖς λόγοις, ἔλκυσσον δὲ αὐτόν. Ὁ γυμνα-
σὸν μάλλον δ' ἢ τῆς Διαλεκτικῆς, ἕως ἔτι νέος
εἶ, αἰ δὲ μὴ, σὲ διαφεύξει ἡ ἀλήθεια, id est, Ho-
nestus quidem & diuinus impetus est, quo ad elo-
quentiam raperis. Retrahe autem te ipsum, & ex-
erce magis in Dialectica, dum adhuc iuuenis es,
Quod si non facies, effugiet te ueritas.

Multum etiam ad ueras sententias, de prae-
cipuis rebus assequendas, momenti adfert prima æ-
tatis institutio, & assuefactio, & ueritatis amor,
ut Plato in 6. πολιτ. inquit: πάσῃς ἀληθείας
δ' εἰ ἐυθυς ἐκ νέου ὅτι μάκιστα ὀφειγέσθαι.

Isocrates: ἐὰν ἢς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυ-
μαθὴς.

Plin: lib. 4. Epist. Non artifice docente, sed amo-
re, qui Magister est optimus.

Est & TEMPVS necessarium adminicu-
lum ad inquirendam ueritatem. Non enim consi-
lio solum inimicissima est celeritas, & ira, sed eti-
am inquisitioni ueritatis: Beatus autem est, cui uel
in senecta contingit, ut sapientiam & ueras opi-
niones, firmas assequi possit, ut Plato lib. 2. de le-
gibus ait.

MATERIA circa quam, seu Obiecta Ve-
ritatis, docendi causa possunt uel in quatuor ge-
nera uite, uel in istas Sex classes distribui.

I. Doctrina de Deo & omnes artes, quæ Philo-
sophiæ titulo continentur, doctrina Iuris ciuilis,

R. 5

ars

VERITAS.

252

ars Medica, Astronomia, Physica, Ethica, Logice.

II. Iudicia, uidelicet, accusationes, responsiones, Testimonia, Sententiæ iudicum.

III. Pacta seu promissiones omnes in foederibus & in contractibus, emtione, uenditione, mutuo, locatione, conductione.

IIII. Consilia in senatu Principum, & aliâs in gubernatione, & in priuata uita. Item admonitiones.

V. Sermones de aliorum uirtutibus & turpitudine, seu laudationes & uituperationes.

VI. Significatio nostræ uoluntatis erga alios, in sermonibus, & gestibus externis.

De hisce obiectis & præcipue de quinto & sexto plura paulò post dicentur in loco pugnantium.

FORMA in definitione expressa est, uidelicet ipse habitus uoluntatis, seu uelle congruentia cum rebus ipsis, & cum nostro animo dicere, discere, & facere.

FINES, propter quos uult nos Deus ueritatem colere, Octo, sunt.

I. Ut Deo, præcipienti ueritatem, debita obedientia & honos præstetur.

II. Ut agnoscamus Deum qualis est, sicut se in suo uerbo per Prophetas & Apostolos tradito patefecit, nec falsas de Dei essentia & uoluntate opinionones fingamus aut tueamur.

III. Vt intelligamus Deum esse ueracem, & ipse uerbum esse uerum & castum.

Iohan. 17. Sermo tuus ueritas est.

Rom. 13. Num incredulitas eorum Fidem Dei (ueritatem et constantiam in seruandis promissis) abolebit? absit. Agnoscatur uero Deus uerax &c.

Iohan. 8. Qui misit me uerax est.

Vt autem Deus ipse mentiri nescit: ita etiam uerbum ipsius non est ambiguum, & promissiones & comminationes nequaquam uanas & falsas, sed ratas & firmas esse sciamus. Hæc sententia fundamentum est totius pietatis Christianæ, Timoris, Fidei, Spei, Inuocationis, Patientiæ, & cæterarum uirtutum.

IIII. Vt attributione ueritatis, in quotidiana inuocatione, discernamus Deum à Diabolo, qui est pater mendacij: & ab hominibus, quibus procliuè est errare & fallere.

V. Vt artes, quæ sunt fontes omnium in uita bonorum, constitui & retineri possint. Ac ut in artibus, uera, recta, & ad uitæ gubernationem utilia, ac necessaria, omnis inutilibus, & uanis subtilitatibus, perspicue tradantur, ut Aristoteles inquit, εὐκτασιν δι' ἀληθῆς τῶν λόγων, οὐ μὲν νόρ, πρὸς δ' εἰδέναι χρησιμώτατοι εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἡγεῖν

VERITAS.

257
 καὶ πρὸς τὸν βίον, διὸ προ ἔξωοντῃ τὰς ἐν-
 νικητάς ὧν κατ' αὐτοὺς, id est, Verè disputa-
 tiones, seu uerae sententiæ, non modo ad scientiam
 augendam ualent, uerum etiam insignem in uita
 utilitatem habent. Ideo eos, à quibus intelligun-
 tur, excitant, ut uitam ad eas quasi ad normam di-
 rigant.

VI. Vt Respub. & omnes partes gubernatio-
 nis Politicae & Iudicia, quæ corpora, coniugia,
 & facultates hominum defendunt, seruari possint.
 Nisi enim pacta seruentur, societas ciuilis salua
 esse nequit.

VII. Vt amicitia coli, & contractus seu com-
 municatio rerum ad uitam sustentandam necessa-
 riarum, fieri possit.

VIII. Vt poenas mendacibus propositas uite-
 mus, & premia ueracibus promissa assequamur.
 Prouerb. 10. Abominatio est Domino, labia men-
 dacia, labium Veritatis firmum erit in perpe-
 tuum.

EFFECTVS congruunt cum finibus. Stua-
 diosi Platonis dictum in s. de Legibus meminerint.
 Ἀλήθεια πάντων μὲν ἀγαθῶν δέῳ ἢ γυναικί,
 πάντων δὲ τοῖς ἀνθρώποις, ἥς, ὃ γεννιέσθῃ
 μέλλων μακαριόσε καὶ εὐδαίμων, δὲ ἀρχὴς
 εὐθυς μέτοχος εἶναι, id est, Veritas omnium bo-
 norum causa est. Deo, & hominibus, cuius, qui
 feliciter

VERITAS.

feliciter uitam transigere & beatus esse cupit,
statim ab initio particeps esse studeat.

ADIA CENTIA ueritati sunt, Bona fama, Gloria, odia malorum, pericula, & defensio admiranda, ut Lutherus illustrans ueritatem in doctrina de Deo & cultibus diuinis, eternam gloriam in Ecclesia sanctorum consecutus est, simul autem incurrit in acerbissima odia impiorum & atrocia pericula, in quibus tamen mirabiliter eum Deus defendit.

Præcipue autem Veritas odium parit, in admonitionibus aliorum ac reprehensionibus, & imprimis in Aula, in qua fere clausæ sunt ueritati aures, ut apud Herodotum Demaretus inquit: ὁ βασιλεὺς, ἀρχὴν ἡπιστάμην, ὅτι ἀληθινήν χρώμενος οὐ φίλος τοι ἐρέω, id est, O Rex ab initio sciebam, quod ueritate utens, non grata tibi dicturus essem.

De Admonitionibus insignis est Iſocratis sententia in Busiride: τοῖς πλείστοις τῶν ὑπερβυλίων, ὠμφοτέρῳ ὄσι, μὴ πρὸς τὰς ὠφελείας ἀποβλέπων, ἀλλὰ τοσούτω χαλεπώτερον ἀκέρει τῶν λεγομένων, ὅσῳ περ ἂν τις ἀκριβέστερον ἐξετάζη αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας. ὅμως δ' οὐκ ὀκνητέον ὑπομῶναι πλὴν ἀπέχθειν ταύτῃ, τοῖς εὐνοικῶς πρὸς τίνος ἐχθροῖ.

COGNA.

256
MENDACIA.

COGNATAE ueritati seu partes potius
ueritatis sunt ceteræ uirtutes, eiusdem præcepti.

Item, *Pictura Veritatis in Apologis & Poë-
matis.*

PUGNANTIA sunt omnia MENDA-
CIA id est, omnes opinioniones, sermo-
nes ac gestus, non congruentes cū
animo & rebusipsis, coniuncti cum
studio fallendi, & alijs nocendi.

SPECIES Mendaciorum uariè discernun-
tur. Augustinus ad Consentium Octo genera re-
censet. idem in enarratione Psalmi s. tria genera
ponit, quæ distinctio postea in scholis retenta est.

I. OFFICIOSA Mendacia, uocantur Occu-
ltationes, quibus propter honestam causam &
alterius utilitatem, uel tegitur aliquid, quod dice-
re non est necesse, aut cuius Manifestatio spon-
tanea peccatum esset, uel figuratè aliud significa-
tur, quàm uerba sonant, ut Medicus quidam inci-
denti in Pleurisin, propinans succum expressum
ex stercore equino, affirmabat se potionem ex
Pharmacopolio allatam ipsi porrigere. Tales occu-
ltationes sunt obstetricum, Exod. 2. Rahab tea-
gentis exploratores Ios. 2. Abrahami Genes. 12.
20.

II. IOCO

MENDACIA.

257

II. IOCOSA, ut falsè dicta, Ironiæ, Allegorie, Apologi, Fabulæ Poëtarum, quæ sunt picturæ & ornamenta Veritatis, imaginibus uerustis expressæ. Hæc duo genera improprie mendaciæ nominantur.

III. PERNICIOSA, cùm studio nocendi dicimus aliquid, quod scimus falsum esse, & id quod dici debuit, deprauamus.

Nos omiſſa hac partitione distinguemus species Mendaciorum iuxta SEX obiecta.

I. Omnes falsæ opinionēs, & dogmata de Dei essentia, & uoluntate, non congruentia cum norma ueritatis uerbi diuini, uidelicet opinionēs Epicuræ, Academicæ, Stoicæ. Et in Ecclesia Hæresis & errores multiplices. De quo genere mendaciorum uerissimè dicitur illud Socratis, οὐδὲν ὀμῶς τοῦτο κακὸν εἶναι ἀνθρώπῳ, ὅσον δοῦναι ἄδυνάμει, id est nullum existimo tantum malum esse homini, sicut opinio falsa.

Huc pertinent omnes falsæ & inanes sententiæ, in omnibus artibus, in Ethicis Epicuri, Physicis Democriti, Medicinæ Empiricæ, Legibus quibusdam municipalibus & alijs.

Item Sophistica, quæ falsas & absurdas opinionēs, fucosis rationibus specie ueritatis ornatis tuetur, de qua habeant in conspectu discipulis Pauli dictum 2. Corint. 13. Nihil possumus contra ueritatem, sed pro ueritate.

Item

Item studium discendi, docendi & defendendi
 inutiles & non necessarias subtilitates, aut cauila-
 tionē, de quo meminerint studiosi Isocratis di-
 ctum, in Encomio Helenæ: πολὺ κρείττορ ὅτι περὶ
 τῆς χρησιμότητος ἐπεικώς διοξάζῃ, ἢ περὶ τῆς ἀχρη-
 σίας ἀκρίβως ἐπιστάδῃ, Ὁ μικρὸν προέχειρ ἐν
 τοῖς μεγάλοις, ἢ πολὺ διαφέρει ἐν τοῖς μι-
 κροῖς. Ὁ μικρὸν περὶ τῆς βίης ὀφείλει λῆσιν, id est,
 Multo melius est de uilibus materijs mediocrem
 doctrinam, quam de inutilibus accuratam scien-
 tiam habere: & paululum antecellere in cogni-
 tione rerum magnarum, quàm multum alijs pre-
 stare in paruis & nullam in uita utilitatem affe-
 rentibus.

II. Calumniæ forenses omnes, in accusationi-
 bus, testimonijs, & sententijs iudicum, ut Iudei
 Christum calumniose accusant sedicionis, & blas-
 phemiæ, & Iudex Pilatus, in uulgi gratiam, con-
 demnat innocentem. Sic Vlysses Palamedem, Arys-
 tus & Melitus Socratem in iudicium capitis uo-
 cârunt.

Siba calumniose accusat Mephiboseih apud
 Dauidem. 2. Reg. 16.

Vxor Potipharis Iosephum, Gen. 39. Anteia
 Bellerophontem: Phædra Hippolytum: Senes iudi-
 ces Susannam, adulterij reos falso fecerunt.

Cum autem in iudicijs optime constitutis, plus
 sæpè calumniæ & munera & gratia ac odium
 nascantur,

ualeant, quàm cause bonitas: non imprudenter dictum est ab Alcibiade, ὁ ζῶν φεύγει μὴ ζήτει δ' ἔκλω. Cum liceat fugere, non subijcias te periculo iudicij.

III. Perfidia in non seruandis promissis, fœderibus, & amicicijs, cuius exempla nimis crebra, in aulis, & in omni uita conspicimus. Et experientia genuit sententias, Sophoclis, θυῖσκει δὲ πῖσις, βλασάγει δ' ἀπίσιν. Aristoteles, ὅτι φίλοι, δ' οὐκ εἰσὶ φίλοι, O amici, nemo est amicus uerus.

Huc pertinent fraudes in contradibus, Vanitas & periuria mercatorum suas merces laudantium, leuitas Rabularum forensium, de quibus extat uersus, ὅτι ἐταίρους ταυτὸ καὶ δὴ κληγός. Idem est iuramentum meretricis & causidici.

Item mendacia debitorum, propter quæ apud Persas turpissimum fuit æs alienum conflasce (teste Herodoto lib. 1.) quia necesse sit eum, qui multum debeat, multum etiam mentiri.

De Fœderibus meminerint adolescentes honestissimum Isocratis dictum in Archidimo, μέγιστον ἡ γῆρας συμμάχους εἶναι & βέλαιότατον. δὲ τὰ δ' ἰσχυρὰ πρὸς πᾶσι, εἰς ὃς ὡς καὶ πᾶσι θεῶν εὐνοίας ἔσονται μετὰ τοῖς τοῖς, id est, Maximum & firmissimum fœdus est, iusta facere. Consentaneum enim est, iusta facientibus etiam Deum bene uelle, & consideratum esse.

S

IIII. Per-

MENDACIA.

260
IIII. Perfidia Consiliariorum, qui suadent non ea quæ honesta & salutaria esse, sed quæ Principum cupiditatibus arridere intelligunt. Estq; hæc fere summa plerorumq; aulicorū sapientia animo aduertere, quò Principis uoluntas & nutus propendeat, ac ad eum scopum omnia sua consilia & actiones dirigere, ut Consiliarij Cambyſi sciscitanti, an liceret sororem in matrimonium ducere, respondent, Regi licere quicquid uelit.

Photinus Regi Aegiptio deliberanti de recipiendo Pompeio hisce uerbis consilium dat:
Nulla fides unquam miseros elegit amicos,
Tu cole felices, miseros fuge: exeat aula
Qui uult esse pius.

Ionadab Amoni Davidis filio rationem potius unde sororis Thamar ostendit. 2. Reg. 13.

Deinde in priuata uita usitate sunt in consilijs et sermonibus alijs ironiæ. Item Assentationes quibus non tam consilium petenti datur, quam pleno ore eius institutum laudatur. Et pleriq; etiam sciscitantes aliorum sententias, sicut adolescentes amore puellæ ardentes, non tam consilium quam approbationem suæ uoluntatis quærunt.

V. In sermonibus de aliorum uirtute et turpitudine, seu in laudationibus aliorum uel uituperationibus, cum ueritate pugnant hæc uitia, quæ quamquam uicina sunt, tamen disputationibus distinguam.

OBTRE.

CONVICIA.

261
OBTRECTATIO, quæ famam proximi
arrodit, & clanculum de absentibus ferit prauas
opinionēs, & uel falsa crimina de alijs prædicat,
uel rectè facta aut excusabilia deprauat, uel alie-
na errata & uicia, quæ tegi oportebat, ignoran-
te eo, qui traducitur, latè spargit, & in immensum
amplificat.

Exemplorum plena est omnis hominum uita
in omnibus ordinibus. Adolescentes hoc distichon
meminerint, quod Augustini mensæ inscriptum
fuisse Possidonius scribit:

Quisquis amat dictis absentum rodere uitam,
Hanc mensam uetitam nouerit esse sibi.

CONVICIA, quibus palàm & apertè al-
teri maledicta, præsertim in coetu hominum &
frequentia, inferuntur, nec tantum crimina seu
morum uicia, uerum etiam dedecus generis, cala-
mitates propriæ uel maiorum, uel nœui corporis,
proberi loco obijciuntur.

Plurimum autem prudentibus conui-
cia ab inimicis sparsa proderunt,
si non certabunt maledicentia cum conuiciatori-
bus, sed quædam prorsus contemnent, quædam
uero tanquàm admonitiones & stimulos ad uirtutē
ardentius colendam, & emendandos nœuos, ac
cauenda crimina, quæ obijciuntur, adhi-
beant. Vt enim ille Prometheus interficere
uolens

CONVICIA.

uolens gladio ferit huius, quo aperto conuuluit
Prometheus: ita saepe inimicorum conuicia, etsi no-
bis nocere uolunt, tamen animi morbum seu uicium
nobis ignotum aut neglectum sanant.

Ideo Philippus Rex Macedoniae, τοῖς ἀθλοῖς
ὡς δ' ἡμεῖς γὰρ οἱ εἴμεν χάρις ἔχειν, ὅτι λοιδο-
ρεῖται αὐτὸν τὸν βασιλέα ποιεῖται καὶ τοῦ λόγου
καὶ τοῦ ἔργου, id est, dixit se magnam gratiam de-
bere Atheniensium oratoribus, quod conuicijs se
meliozem redderent.

Hoc sapientissimi regis exemplum nobis quoque
ad imitandum proponamus, ut Conuicia pre-
sertim inimicorum, non maledicentia, sed uirtute
refutemus, ut Diogenes interrogatus, πῶς ἀμύ-
νομεθα τὸν ἐχθρόν, id est, Quomodo ulciscar ini-
micum? respondit, αὐτὸς καλὸς καὶ γαθὸς ἦν
μου. Si ipse bonus eris et uirtute excellens.

Sic Alexander Magnus, cum intelligeret mul-
tos de se male loqui, dixit, βασιλῆος εἰ δὲ καὶ
κῶς ἀκέρει ἐν ποιοῦντα, id est, Regis seu Herois
cum est beneficientem male audire. Simile dictum
Philippi Regis Macedonum narrat Plutarchus in
Libello πρὸς ἀρετὴν, et recitat Historiolam
de Arcadione quodam Achaio, qui acerbissimis
conuicijs Philippum confectatus fuerat. Is cum
forte in Macedonia esset, et consiliarij hortaren-
tur Philippum, ut ipsum interficeret, ipse munera
Arcadioni

CONVICIA.

263

Arcadioni misit. Postea sciscitans, Quomodo de se apud Græcos loqueretur Arcadion, cum illi responderent, bene & honorifice: ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, βελτίωρ ἰατρός ὑμῶν. Ego igitur, dixit, melior sum medicus conuicatorum, quam uos estis.

Idem Philippus πρὸς τοὺς ὁδοῦ ἐξελάσσοντες τῶν φίλων καὶ ἐχθρῶν, οὐκ ἔφη ποιήσεις, ἵνα μὴ πρὸς τὸν ἐν πλείοσι κακῶς λέγῃ.

Quatuor autem sunt conuictorum genera, quæ nequaquam refellere, sed tantum dissimulare & negligere debemus, uidelicet Conuicia in scitiæ, Stoliditatis, Inopiæ, & Ignobilitatis.

Omnes enim sumus indocti, & quò feliciter aliquis in doctrinarum studiis proficit, eò magis intelligit homines nihil aut pauca scire. Deinde omnes sumus stulti & facillimè in consilijs & actionibus errare & hallucinari possumus, nisi Deus suo uerbo & Spiritu sancto mentes gubernet.

Omnes nihil intulimus in mundum & nihil inde effereamus, 1. Tim. 6. ὁ δὲ βίβου ἐθέλει, ἀλλ' ἐφίμωται.

Vnica autem uera nobilitas est, propter excellentem uirtutem, & bene merita erga Ecclesiam & Rempub. multis notum esse & celebrari.

CALVMNIA est accusatio instituta aduersus absentem, & totius rei ignarum, cui fides temere adhibetur, non prius audita alterius partis defensione, uel est accusatio, quæ prætextu iu-

CALVMNIA.

264

ris, aliorum fame, uita & bonis insidiatur, & re-
cte dicta ac facta maliciose deprauat, & clancu-
lum de amicis innocentibus falsa crimina & su-
spiciones serit, ut Diabolus, qui a calumnia nome-
nabet, apud primos parentes uerbum deprauat,
& de uoluntate Dei hanc falsam opinionem
ipsis instillat, quod inuidens hominibus amplio-
rem sapientiam, prohibuerit esum de fructu ara-
boris scientie boni & mali.

Iudaei Christum innocentem, falso pretextu
iuris, accusant Blasphemie, seditionis, uiolati Saba-
bati, intemperantiae & aliorum criminum.

Ita omnes Apostoli & Martyres, et nunc bo-
mines pij, ab Episcopis et Regibus, pretextu pie-
tatis & Religionis et obedientie erga Ecclesiam,
crudeliter trucidantur. Et multi praestantes uiri
apud Ethnicos, Aristides & Socrates, Palamedes,
Themistocles, Miltiades & alij per calumniam
oppressi & eieci sunt, ut uere dixit Socrates, ἡ
καὶ ὁ δ' ἰαβουλὴ τε καὶ φθόνος καὶ οὐδὲ ἄλλο
καὶ ὁ γὰρ οὐδὲ ἀνδρῶν ἡγεμεν, οἱ μὲν δὲ καὶ ἄλλοι
ἡγεμεν, οὐδ' ἐπ' ὃ δ' εἶπον μὴ ἐν ἐμοὶ εἴη. Legat autē
studiosi de hoc teterrimo calumnie flagitio, uenū-
stissimum Luciani libellum, πρὸς τὸν μὴ γὰρ ἴσως
πιστεύειν τῇ δ' ἰαβουλῇ, in quo Calumnie imagi-
nem ab Apelle depictam esse scribit, ita ut ad uis-
um grandibus et patulis auribus praeditum, quem
duae mulieres ignorantia et suspitio circumstent,
accedat

265

CALUMNIA.

accedat admodum bella mulier, Calumnia uidelicet, quæ altera manu facem ardentem teneat, altera iuuenem in coelum sufficiens, et Deos suæ innocentie testes inuocantem, capillis trahat. Hanc anteit Liur, simul & comitantur pedissequæ, Insidie, & fraus. A tergo lugubri specie sequitur Pœnitentia, quæ respiciens Veritatem accedentem cum Pudore intuetur.

Dictum quod uulgò citatur, Calumniare audacter, quia semper aliquid heret, extat apud Plutarchum, in Libello de discrimine Assentatoris & amici, hisce uerbis, μηδ' ἰοὺς τ' πρὶν ἢ Ἀλέξανδρον χόρδ' κολάκων, οἷον ἔξαρ' χόρδ' καὶ σοφίης καὶ κορυφαίῳ, ἐκέλθου περὶ θάλασσαν ἁπλοῦς, καὶ δ' ἀκνέιν τὰς ἐδ' ἰαβολαίης, δ' ἰδ' ἀσκωρῶτι καὶ περὶ θοραπείας, δ' ἔλκ' ὁδὸν δ' ἡγῶν, ἢ δὲ λὴ μὲν τ' δ' ἰαβολαίης, id est, etiam si sycophantæ morsu inflatum uultus sanat, tamen cicatrix manet.

MALEDICENTIA, nocendi cupida, cum iniusticia & ueritate pugnat, & uelut genus est, ad calumnias, conuicia, clandestinas obrectationes, & uicinia uicia.

VANITAS est palam falsa de se aut alijs prædicare, ferè idem est quod mendacium.

IACANTIA, cum modestia & ueritate pugnat. Nam plura sibi arrogat, quàm pro sua imbecilli.

ADVLATIO.

266
becillitate, & sua, si quæ ad sunt bona, immodicè prædicat.

ASSENTATIO, nulla ueritatis & uirtutis ratione habita, ad aliorum sensus, uoluntatè, & iutus, simulato amore & gratificandi studio, orationem accommodat, aliosq; pleno ore, sed falsò plerumq; laudat: atq; hunc unum finem habet propositum, non ut honesta & salutaria, sed tantum ut ijs, quibus assentatur, grata & suauis, etiam si perniciofa sunt, loquatur & agat.

Quia autem omnes homines natura sunt superbi, & sese magnifieri et coli, aliosq; sibi subiectos esse, uolunt: ideo omnes facillè admittunt & amant assentatores magis quàm ueros amicos, ut Plutarchus inquit: διὰ τοιαύτην αὐτοὺς κοῦλαξ ἕκαστος ὧν πρῶτον ἡγοῦμαι μέγιστον, οὐ χαλεπῶς προσίτη τὸν ἑξωθεν.

Singularis itaq; cura & diligentia adhibetur, primum ut nostram imbecillitatem, nostram uiciam & errata agnoscamus, deinde plus alijs de te, quàm tu tibi, credere noli, & nullum hostem scito adulatorem nocentiorum esse, ut Diogenes dicebat, κατ' ἑὸν εἰς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ εἰς κόρακας, Melius esse in Coruos incidere, quàm in adulatores, eò quod illi mortuos tantum, hi uerò uiuos & ualentes deuorarent. Alibi Assentatio definitur esse μελιτὶν ἀγχόν, id est, mellita stragulatio.

Apud

Apud Hieronymum aduersus Pelagianos, A-
dulator uocatur blandus inimicus.

Deriuant autem grammatici, Adulatorem ab
Aula, cō quōd in Aulis regum ac principum, &
usitatissimæ sint, & uelut in illustri loco maxime
conspiciæ adulationes, & causæ maximorum ma-
lorum, quæ in totas gentes exundant. Alioqui om-
nis hominum societas, quantumuis exigua, omnis
ciuitas, omnis Schola, omnis domus, aula quædam
est, in qua πρῶτη ἄγισα δ' κολαζ, ut in Menan-
dri uersu dicitur.

Hactenus quintæ classis mendacia, quæ circa
laudationes & uituperia, seu sermones de aliorum
uirtute & uicijs uersantur, recensui.

VI. Classis, continet mendacia, quib. significa-
tionem nostræ uoluntatis erga alios deprauamus,
aliud loquimur quàm sentimus, seu aliud præ no-
bis ferimus in sermone, moribus & gestibus, quàm
in animo reconditum gerimus. Hæ simulationes in
omni uita nimis usitatæ sunt. Sed assuefaciendi
sunt animi, ut toto pectore, omnes fucos & simu-
lationes auersentur, & dicant ingenuè, apertè, ac
palàm quod res est, & quod sentiunt.

Ideo enim à Deo præcipuum orationis instru-
mentū, uidelicet, Lingua, cordi, cerebro
& uicinis sensibus coniuncta est, ut
cum corde congruat, & explorata
S S sensu

268

sensibus ac menti, hoc est, uera lo-
quatur. Et ut quæq; natura præstantior est, ita
est amantissima ueritatis, & infestissima simulac-
tionibus. Adolescentes hanc Achillis uocem
meminerint.

ἐχθρὸς γὰρ μοι κἄν τις ὁμῶς αἰδέομαι πύλῃσι
ὅς κ' ἐγὼ δοῦμαι κενθὴ ἐνὶ φρεσὶ, ἄλλο δ' εἰπεῖν.

Hactenus præcipuas Mendaciorum species
euoluimus.

CAVSA Efficiens, seu autor primus Men-
daci, est Diabolus, qui immani odio Dei primos
homines decipit, eisque falsas opiniones de Deo in-
stillauit, & usq; ad finem mundi homines ad om-
nis generis mendacia & fraudes, in doctrinis, in
gubernatione, & tota communi uita, impellit. Io-
han. 8. Vos ex patre Diabolo estis. Ille homicida
erat ab initio, et in ueritate nõ stetit. Ideo non est
ueritas in eo, Cùm loquitur mendacium, ex pro-
prijs loquitur, quia mendax est, & eius rei pater.

CAVSAE Efficientes propinquæ sunt Erro-
res mentis seu iudicii, quod, uel propria caligine
& ignorantia ueritatis, uel multitudine erranti-
um, uel consuetudine, uel proprijs imaginationi-
bus, deprauatur. Deinde Voluntas humana, quæ
plerunq; contra conscientiam, uel leuitate, uel spe
commodi, honorum & opum assequendarum, fals-
sa dicit aut defendit, ut multi docti apud Papiſtas,
qui

MENDACIA.

qui intelligunt errores, & cultus Idolatricos, tamen eos contra conscientiam uoce & scriptis defendunt, ut uoluptates & opes retineant.

Alij rhdiores, errore iudicij seu affectata potius ignorantia peccant.

Pueri, stulta spe celiadi sua delicta, mentiuntur.

MATERIA circa quam seu Obiecta, eadem sunt quæ Veritatis.

FORMA in definitione expressa est.

FINES & EFFECTVS vt ἀχαλίνωσι ita etiam ἡ ἐὺδολόγων σομάτων τὸ τέλος δὲ μὲν suxα. Mendacis oris finis est calamitas.

Præcipuæ enim calamitates in omni uita ex mendacijs oriuntur.

False opiniones de Deo æternum exitium animabus adferunt.

Sophistica Iuriconsultorum, Reipub. & multis bonis ac innocentibus perniciofa est.

Medicorum mendacia, cum uenena pro Remedijs ministrant, uitam corporis extinguunt.

Philosophia Epicurea, Stoica &c. plurimum gubernationi morum et toti communi uitæ officit.

Ex calumnijs uerò, obrectationibus, assentationibus, & uicinis uicijs, quæ mala in omni uita priuata & publica existant, omnibus notum est.

Deinde Deus ipse mendacia mendacijs punit, 2. Theff. 2. Quia ueritatem noluerunt, mittet eis Deus efficaces errores.

COGNATA.

MENDATIA.

270
COGNATA seu potius soror mendacis est,
SOPHISTICA, quæ mendacia specie uerita-
tis ornat, & falsas opiniones & malas causas su-
cosis prætextibus tueitur, ut ille apud Homerum
ὁδὸς τῶν καλῶν ἐστὶν ἐκ τῶν καλῶν λέγων ἐτύμωται
ὁμοίως, ut nunc homines astuti, ueteres errores &
Idola molliori interpretatione & fucosa specie
defendit in libro Augustano, in Catechismo Grop-
peri & similibus scriptis. Ad quæ refutanda opus
est amore ueritatis, solida eruditione, prudentia,
dexteritate iudicij, ut mendatium retegatur, & fucus
detrahi, & ueritas patefieri, & in lucem proferri
possit.

PUGNATIA cum mendacijs sunt Veritas,
Simplicitas, Candor, & uicinæ uirtutes.
Hactenus de Veritate.

II.
SIMPLICITAS.

Quid significat uocabulum?

Simplex, in Latina lingua, proprie significat
unum, seu solum, nec cum altero coniunctum
& connexum, ut cum dicimus uocabula simplici-
a, seu corpora simplicia.

Deinde, cum ad mores animi refertur, significat
non stolidum aut stultè credulum, sed uerum,
apertum,

SIMPLICITAS.

271

apertum, sincerum, nihil simulantem aut dissimulantem, non cupidum nocendi, nec alentem suspicionem & diffidentiam sine graui & certa causa.

Ideo in scriptura passim Simplicitas pro uero & sincero affectu cordis, & in genere, pro uera & non simulata pietate erga Deum, usurpatur.

1. Paral. 29. Scio Deus meus, quod probes cor meum, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei letus obtuli hæc. Roman. 12. Qui largitur, in simplicitate largiatur, id est, uero & simplici studio bene faciendi, nihil captando. 2. Corinth. 11. Ne corrumpantur sensus uestri à simplicitate in Christum, id est, à uera agnitione Christi & fide, seu à uera pietate.

Prouerb. 11. Simplicitas iustorum diriget eos.

DEFINITIO REI.

SIMPLICITAS, est uerè ac serè & non simulatè, iusticiam, ueritatem, & cæteras uirtutes amare & colere, seu.

SIMPLICITAS est uera, recta, & explicata, in doctrinis & in comuni uita, propriè & perspicuè dicere & facere, sine ullis simulationibus & fucis, & sine Sophistica.

SPECIES

279
SIMPLICITAS.

SPECIES & Cause Simplicitalis eadem sunt, quæ Veritatis.

Ad Causas Efficientes Impulsivas referri possunt Mandata Dei. Item dicta & γνῶμῶν sapientum scriptorum, quæ simplicitatis studium nobis commendant.

Matth. 10. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

Serpentes in conflictu caput gyris reliqui corporis muniunt: Ita nos in certaminibus, caput, uidelicet, ueram agnitionem & fidem Christi, ameamur.

Columba Est sine felle, gemit, rostrum non ledit, & unguis possidet innocuos, puraq; grana legit. Talis etiam sit in doctrina & moribus prorum sinceritas, innocentia & puritas.

Philip. 2. Sitis simplices filij Dei et irreprehensibiles in medio generationis malæ & peruersæ.

Plato de legibus, lib. 5. Δὲ πάντα ἀνδραγαθὸς ἔρῃ τοῦ ἀνδρὸς φρεσὶ μὴτε αὐτὸς κλέψῃ, λῶς πότε φανῆται ὁπῶν, ἀπλοῦς δὲ καὶ ἀληθὴς αἰ, id est, Id unum præcipue eniti oportet, ne unquam fucati, aut insinceri erga alium esse uideantur, sed ut semper simplices sint, & ueraces.

Aristophanes: τὰ σῦκα σῦκα, τὴν σκαφὴν σκαφὴν λέγει.

Enripides

SIMPLICITAS.

Euripides in Phœnissis:

ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἐφύ,
 καὶ τοιοῦτων δὲ τ' ἐμβαλόμεναι.

Simplex est ueritatis oratio.

Nec eget uarijs interpretationibus.

Et in Iphigenia, ἐὼς λόγος αἶψός ἐστι, quod ὅ
 in doctrinis ὅ in moribus uerum est.

EFFECTVS seu Præmia simplicitatis, passim
 à Salomone indicantur.

Prouerb. 10. Qui ambulat simpliciter, ambulat
 confidenter.

Prouerb. 2. Recti habitabunt in terra ὅ simplices
 permanebunt in ea; Impij uero de terra
 perdentur.

Cap. 28. Qui decipit iustos, corrueat: ὅ simplices
 possidebunt bona eius, Qui ambulat simplici-
 ter, saluus erit.

EXEMPLA sunt, Iacob, Gen. 25.

Iob, uir simplex ὅ rectus, Iob 1.

Et omnes Prophete ὅ Apostoli.

PUGNANTIA sunt.

I. Διπλότης, Duplicitas aliud loquens ὅ aliud
 sentiens.

Rhesus apud Euripidem, οὐλῶ λέγειν
 τ' ἀληθές αἶψά καὶ διπλοῦς πέφυκ' ἀνὴρ.

Hector: τοιοῦτος ἐμὶ καὶ τὸς, εὐθαὶα λόγων
 τέμνω καὶ λευθοῖ, καὶ διπλοῦς πέφυκ' ἀνὴρ.

II. Stolis.

SIMPLICITAS

II. Stoliditas, seu stulta credulitas, quæ temerè
 & sine prudentia ac circumspectione, omnibus
 credit, ut cum aliquoties in aula decepti, tamen
 aulicis promissis, tanquam certis demonstrationi-
 bus, fidem adhibent.

III. Sophistica eorum, qui malas & iniustas
 causas, falsis pretextibus & insidiosa oratione
 tuentur, & dolo alijs exitium machinantur. In hos
 uerè competit illa Andromaches oratio apud Eu-
 ripidem.

ὦ πάσιρ ἀνθρώποισιρ ἔχθισοι βροτῶν
 ἀέστερ ἐνοικοι, δόλια βλεψύματα,
 Ἰδὲ δ' ὧρ ἄνακτες, μηχανόεσσαι κακῶρ
 ἐλκτᾶ, καὶ δὲρ ὑγιᾶς, ἀλλὰ πάντα πέρι
 φρονούντες, ἀδ' ἵκωρ εὐτυχεῖτ' ἄρ' ἑλλάδ' ἅν

Id est:

O omnibus hominibus odiosissimi Spartani do-
 losti, mendaciorum reges, architecti malorum, fle-
 xiloqua & nihil sanum, sed omnia insidiosè senti-
 entes. Iniuste felices estis in Græcia.

IIII. In artibus cum simplicitate pugnant om-
 nes obscuræ, intricatæ, perplexæ & falsæ opinio-
 nes & explicationes. Nam, quò ueriores & utilio-
 res sunt sententiæ, eò sunt illustriores, ut uerè di-
 citur: σοφὸν τοι δ' ἔσται, ὅ δ' μὴ ἔσται. Econ-
 tra falsum est, κατ' ἀληπίον.

CANDOR

CANDOR, est uirtus cognata simplicitati, qua ferè & apertè nostram uoluntatem significamus, & aliorum uoluntates, rectè dicta & facta approbamus, & ambigüe dicta uel facta in meliorem partem interpretamur, nec alimus maleuolentiam, Liuorem, diffidentiam, nec propter leues suspensiones odiū erga alios concipimus. De hac uirtute & de uicijs cum ea pugnantibus suprā in Quinto præcepto commonestacionem recitauī.

Pars autem Candoris est παρρησία seu Libertas in admonendis amicis. & corrigendis eorum nauis & erratis, de qua multa erudita, & saluberrimæ admonitiones, uenustissimis exemplis illustratæ, extant in libello Plutarchi de discrimine Assentatoris & Amici, quarum præcipuas excerpam.

I. Admonitio sit placida, moderata, ἡσυχία, ἡμερόδω, sine significatione iracundiæ, οἰστροῦ, λαιψίας aut alterius priuati affectus.

II. Sit seria, & suavis non contumeliosa, uel falsa & scurrilis admonitio, ut Antipho, querenti

T

Dionysio,

276
ADMONITIONES.

Dionysio, quod essent res optimum, Respondit ex quo statu Tyrannicidis positæ essent.

II. Tempus seu occasio obseruanda est. Non obiurgentur Ebrii, non calamitosi, sed in rebus secundis, cum ab insolentia, aut alijs cupiditatibus stultis periculum est, occurrere malis salutari admonitione studeamus, ut Solon Cræsum insolentem monet neminem debere dici beatum ante uite finem.

Plato & Speusippus, Dionem Dionysij uictorem admonent, ut non tantum ea gloria, quam ex uictoria consecutus esset, letaretur, sed iure & legibus constituto Sicilio regno, celebrem reddat Academiam.

III. Reprehendendi sunt alij, qui eadem faciunt, quæ in amicis emendare cupimus.

V. Admonitiones fiant priuatim, non audientibus alijs, ἀγχιχωρὶ κεφαλῶν, ἵνα μὴ πρὸς τοὺς ἄλλους.

VI. Complectamur nos ipsos in numero admonendorum.

VII. Miscendæ sunt admonitioni laudes. Hæc ex paulò antè citato Plutarchi libello sumta sunt.

IIII.

CONSTANTIA.

CON

CONSTANTIA.

Constantia est perseverantia in
ueritate, seu est uirtus, qua uera,
iusta, & necessaria, in officijs suae
uocationis, in docendo, in moribus,
in consilijs, in actionibus, in officijs,
amiciciae debitis, constanter seu a-
quabiliter, perpetuo eligit, dicit, &
facit: & mediocritatem seruat inter
leuitatem & iniustam pertinaciam.

COGNATAE uirtutes sunt Perseueran-
tia, Confessio, Fortitudo togata, & grauitas in 1.
2. 4. & 5. praeepto supra utcumq; explicata. inde
igitur Cause & effectus petantur.

OBIECTA Constantiae, sunt omnes reliquae
uirtutes & imprimis Veritas.

EXEMPLA illustria sunt omnes Prophe-
tae, Apostoli & Martyres, qui confessionem ueri-
tatis, suae uitae & omnibus humanis rebus ante-
posuerunt.

M. Antoninus Imp. ὁμοίῳ διὰ πάντων
ἐγένετο, καὶ ἐν οὐδ' ἐνὶ ἡλλοιωθῆν, ἀγαθὸς ἦν
καὶ οὐδ' ἐν προσωοικτορ εἶχε, id est, Similis
sibi ipsi semper fuit, nec mutatus est ulla in re un-
quam. Erat autem bonus, & nihil habebat simu-
latum. Hoc elogium ex Dione citatur à Suida in
dictione μάγκῳ.

248
INCONSTANTIA.

Euagoras apud Isocratem, οὐδὲ πρὸς ἑρᾶνον
μάλως διακείμενος.

Illustre exemplum constantiæ & æquabilitatis
sermonum, gestuum & morum Socratis in omni
uita, in libro Platonis, cui titulus est Crito, ex-
pressum est.

De constantia in officijs amicitia
debitis præstanda, studiosi hos Euripi-
des uersiculos meminerint, qui in Iphigenia
extant.

πλάγια γὰρ φρονεῖς, τὰ νῦν, τὰ δ' ἐπ' αἶλαι
τὰ δ' αὖτίνα.

νοῦς δὲ οὐ βέβαιος, ἄδικον κτήμα, κούσας
φῆς φίλοις.

ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν εἶναι τοτὲ μάλιστα δ' εἰ
φίλοις,

ἢνὶ ὧφελειρ μάλιστα δ' αὖτις ὅστις εὐτυχῶν.

PUGNANTIA sunt.

I. LEVITAS seu INCONSTANTIA
non perseverans in honesto propo-
sito aut officijs rectè susceptis, sed
nulla pietatis & uirtutis ratione ha-
bita, subinde mutans sententiam,
consilia & actiones, ad uoluntatem
aliorum, à quibus commoda aut
pericula sibi proposita esse iudicat.

INCONSTANTIA.

Vt Ecebolus sub Constan. Imp. Christianam religionem proficitur: sub Iuliano apostata, Ethnicas superstitiones amplexus est, sub Ioviniano rursus ad Christianos redit.

Tales Vertumni in omnium regum Aulis inveniuntur. Celebrata est à Plutarcho Alcibiadis leuitas, qui primùm ab Atheniensibus ad Spartanos, ab his ad Persas, inde rursus ad Athenienses, postea ad Thracas, & tandem iterum ad Persas defecit, & tantùm constans in leuitate fuit.

Cùm autem, salua religione & honestate, mutari consilia & sententiæ, ac ad Reipub: & non stram salutem flecti possunt, non est inconstantis seruire tempori, καὶ σὺ λατρεῖν, μὴ δ' ἀντιπνεῖν ἀνέμοισι. Sicut Cicero inquit pro Plancio. Neq; enim inconstantis puto, sententiam tanquam aliquod nauigium atq; cursum, ex Reipublicæ tempestate moderari.

Sic Demades cùm inconstantia in dicendis sententijs argueretur, respondit, αὐτὸς μὲν αὐτὸν τ' ἐναντία πᾶσι κίε, εἰς κένει, τῇ δὲ πόλει μήδ' ἐπ' οὐτε, hoc est, se sibi ipsi quidem contraria sæpè, sed nunquam contraria Reipub dixisse. Narratur à Plutarcho in uita Demosthenis.

II. Alterum extremū est PERTINACIA, quæ perseuerat in falsis opinionibus, aut iniustis, aut inutilibus actionibus, etiamsi de errore, turpitudine, aut inutilitate, conuincitur.

280

DOCILITAS.

Sophocles:

ἢ τοι νομίζεις κτήμα τι τὸ ἀνθάδ' εἶναι
εἶναι τι, τὸ νῦν χάρις, δὲ ὁρῶντες φρονέει. Id est:
Si quis putat prodesse pertinaciam
Is fallitur, nec rem probe considerat.

V.

DOCILITAS.

DOCILITAS est uirtus, quæ regit nos, ne in doctrina de Deo & cæteris artibus, & in consilijs gubernationis uitæ, adducti arrogantiæ aut *ὀλουργία* contemnamus aliena iudicia, nec falsas opiniones pertinaciter tueamur, sed ut alios audiamus, conuicti certis argumentis cedamus, & ueris sententijs assentiamur.

CAUSA EFFICIENS principalis est Spiritus sanctus, accendens in mente cogitationem mandati diuini, quod prohibet *ὀλουργία*, & præcipit, ut uerbum Dei, præceptores, parentes, & alios audiamus, & rectè monentibus assentiamur.

Deinde

DOCILITAS.

Deinde etiam mouens uoluntatem, ut mandatis diuinis obtemperet, & in timore Dei ac studio discendi, docentes audiat.

Iob. 14. Spiritus sanctus docebit uos omnia.

Prouerb. 3. Non sis sapiens apud te metipsum, nec innitaris prudentiae tuae.

Prouerb. 1. 4. 8. & alibi sepius. Audi, fili mi, doctrinam patris tui, & attende: uiam sapientiae monstrabo tibi.

Esa. 54. Erunt filij tui docti à Domino.

SYNAITIA sunt, Mens cogitans nos conditos esse ad discendum seu ad agnitionem Dei & aliarum rerum bonarum, & agnoscens propriam imbecillitatem, caliginem, & errores multiplices, de quibus exclamat Lucretius:

O miseras hominum mentes, ò pectora caeca,
Qualibus in tenebris uitæ, quantisque periculis
Degitur hoc æui, quodcunque est?

Et nota sunt dicta: εἷς ἀνὴρ οὐ πάντ' ὁρᾷ, id est, Vnus uir non uidet omnia: Vnus uir, nullus uir, unusquisque sibi pessimus magister est: Sapientia humana est ἀμ. ὁλοκληροῦσιν ὄναρ, id est, dubium somnium.

Alterum συναίτιον est uoluntas, sedulo & diligenter inquirens aliorum sententias, legens aliorum scripta, audiens docentes, & διατυπώσασθαι, καὶ ἐπανασκοπῆσαι & συμβεβῆαι.

Ζῆσα τὰ λεγόμενα, ut Plato in Hippia loquitur. Et in septimo de Repub. flagitat, ut Dociles sint, φιλομαθεῖς, φιλήκοοι, ὧς Ζητήτικοί est, ardentes amore doctrinae, cupidi audiendi, & interrogandi alios, & audita diligenter expendendi.

ΣΥΝΕΡΓΑ Docilitatis sunt, Ingenium meodiocre, Natura Philosophica, humilitas seu modestia agnoscens propriam inscitiam & stulticiam: praeceptores fidi & diligentes, certa studiorum ratio formata iudicio prudentis praeceptoris, assiduitas & intentio animi in discente, libri pauci & boni &c.

MATERIA circa quam, sunt omnes res bonae, quarum cognitio & Deo grata, & Ecclesiastica, Reipub. & uitae privatae necessaria est, uidelicet doctrina de Deo, & cultibus diuinis, iuris prudentia, Ars Medica, & tota Philosophia, item consilia de gubernatione uitae & suscipiendis ac regendis actionibus in Ecclesia, politica, Schola, coniugio, & uita privata.

FORMA in definitione expressa est.
FINES sunt.

- I. Ut Deo praecipienti studium audiendi & discendi obediamus.
- II. Ut ueritatem, quae praecipuorum uitae, bonorum fons & origo est, in doctrina de Deo, & ceteris

ceteris artibus ac consilijs uitæ, inuestigemus, & iudicium de ueris sententijs confirmemus.

III. Vt Ecclesiæ & reipub. & priuatæ uitæ, instructi uera & salutari doctrina, consilium & opem ferre possimus.

EXEMPLA huius uirtutis ferè in omnibus, qui doctrinæ & sapientiæ laude floruerunt, conspici possunt. Ac in Ecclesia manifestum est omnes pios ad audiendam uocem doctrinæ à Deo traditæ, obligatos esse hac uoce æterni Patris: Hic est Filius meus dilectus, quo delector, Hunc audite.

S. Ieronymus discendi causa, primum Romam profectus est, ubi Victorium & Donatum & Damasum Episcopum audiuit, inde ad Epiphanium in Cyprum, ad Nazianzenum in Cappadociam ad Apollinarium Antiochiam, ad Didymum iam senex in Aegyptum profectus est. In Ebræa lingua scribit se Barrabanum Iudæum, qui Nicodemum quendam ipsi præstiterit, noctu audiuisse.

Plato una cum Euripide & Eudoxo, Aegyptum adiit, ut doctrinam de motibus siderum, Geometriam, & historias, ex Sacerdotibus Aegyptijs cognosceret.

Ita nostro tempore, pleriq; in Germania, qui solidiorem doctrinam expetunt, Vitebergam & in alias academias proficiunt, ut docentiu uoce, & ὁμολογῆς seu ὁμολογῆσι, ueras sententias de religione & alijs artibus, rectè discant, et confirment.

Notissima sit autē Adolescentibus hæc Socratis oratio, qui in Hippia minore inquit, ἐν τούτῳ θαυμάσιον ἔχω ἀγαθόν, ὃ μέσῳ ἐστίν, ὅτι γὰρ αὐχύνομαι μανθάνῃ, ἀλλὰ πωθάνομαι, καὶ ἐξωτῶ, ὃ χάριν πολλὴν ἔχω τοῦ ἀποφραγεῖ νομίζω: καὶ οὐδ' ἐν αὐτῷ πῶποτε ἀπεσέβην χάριτος, ὅτι γὰρ πῶποτε ἕξαρνος ἐγγράμμου μάθωρ, ἢ ἐμαυτοῦ ποιούμενος δ' μάθημα εἶναι ὡς εὐρημα, ἀλλ' ἐγκωμιάζω τὸν διδάξαντά με: ὡς σοφὸν ὄντα, id est, unum hoc admirandum bonum habeo, quod mihi salutis est. Non enim pudet me discere, sed audio, & interrogo, & magnam gratiam habeo respondentis. Nec ullum unquam debita gratia priuavi. Nunquam enim nego me didicisse. Nec mihi tribuo doctrinam uelut à me inuentam, sed laudibus celebros præceptorem, à quo illa didici, & prædico eum sapientem esse.

PUGNANTIA cum docilitate sunt.

I. Αὐτοδιδάκτορες εἶναι, selbs erwachene klügling, quorum χάρις καὶ descriptio extat in Theæteto, οὐδὲ γίνεται πῶς τοις ἑταίροις ἐτίθετο, οὐδὲ γίνεται πῶς τοις ἑταίροις ἐτίθετο, ἀλλ' αὐτόματοι ἀναφύοντες, ὅπως αὐτοὶ τῶν ἐκαστῶν αὐτῶν ἐρῶσι τὰ ἀγαθὰ: καὶ τὸν ἑταίρον δὲ πρὸς ἡγήσῃ εἶδ' εἶναι.

II. Vicinum uicium est δόξοσοφία, falsa persuasio sapientiæ, & doctrinæ qualis est Sophistarum in Enthydemo, Hippia, Gorgia, Phædro Platonicis.

DOCILITAS.

285

tonis, qui profitentur se omnia scire. Quorum ar-
rogantiam ut refutaret Socrates, solitus est dice-
re, Homines aut nihil aut pauca scire.

III. Pertinacia, quæ errare mauult, & semel
conceptam animo opinionem pertinacissime de-
fendere, quàm fateri se errasse, & alteri uera di-
centi cedere.

IIII. Academica ἐποχή, quæ etiam ueris &
certo cognitis sententijs nunquam firmiter assen-
titur. Sciamus autem Dei ueracis uoluntatem esse,
ut ueras sententias amplectamur, & in eis acqui-
escamus, οὐδὲ θέμις ὅτι τοῦ θεοῦ λέγοντι μὴ
συγχωρῶμεν, ut Plato inquit.

VI.

MODERATVS

VSVS LINGVÆ.

Moderatus usus linguæ, ferè omnes
octauæ & secundæ præcepti uirtutes com-
plectitur. Sed tamen propriè ad modum seu
moderationem in loquendo pertinet,
de qua memmerint studiosi uersiculos Hesiodi:

γλῶσση τοι θεσσαυρὸς ἐν ἀνθρώποισι νόμιμος
φειδωλῆς, πλείη δὲ χάρις καὶ μετρεῖ ἰσότης.
sit

TACITVRNITAS.

Sit autem μέτρον seu norma & regula Linguae, illud Pauli ad Ephes. 4. Omnis sermo immundus ex ore uestro non egrediatur, sed si quis bonus ad ædificationem, quoties opus est, ut prosit audientibus. Ita Isocrates præcipit: δύο ποῖα καὶ ἐπεὶ λέγειν, ἢ πρὶ ὧν οἶδα σαφῶς, ἢ πρὶ ὧν ἀναγκασθὼν εἰπείην, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀμεινον σιγᾶν ἢ λέγειν, id est, Duo facias tempora loquendi, aut de ijs rebus, quas accuratè intelligis, aut de quibus necesse est loqui, in alijs autem, melius est tacere, quàm loqui.

Tùm autem necesse est loqui, cùm uel mandatum Dei præcipit confessionem ueræ sententiæ, uel necessarium uocationis officium in Ecclesia, Schola, Senatu, Iudicijs, priuata uita &c. orationem ueram & apertum flagitat.

Species seu potius cognata, sunt cæteræ octidui præcepti uirtutes, & in primis Taciturnitas & Eloquentia.

VII.

TACITVRNITAS.

Taciturnitas in omni uitæ genere maxime necessaria & salutaris est.

I. Adoles

TACITURNITAS.

I. Adolescentibus, & præcipue studiosis, plurimum ornamenti, gratiæ, & utilitatis adfert Modestia frenans garrulitatem, & moderans linguâ, ne extra metas taciturnitatis, à præceptoribus & parentibus præscriptas euagetur. Ideò Pythagoras suis discipulis quinquennij ἔχρησθαι, id est, silentium imposuit, ne quicquam temerè de magnis rebus, quorum doctrina in artibus traditur, pronunciarent, priusquam eas rectè didicissent, Et in omni uita nobis in conspectu sit hæc sententia, ἐφ' οἷς ὁ μὴ φρονῶ, σιγῶν ὀφείλω.

II. Deinde in Aulis regum & principum, maxime necessaria est taciturnitas, & in ipsis principibus & in consiliarijs. Ideò apud Persas Silentij numen à Consiliarijs regum colitur. Et celebris est uox Cæcilij Metelli, Si scirem hanc uestem mei consilij consciam esse, protinus eam exuere & in ignem conijcere uellem. Prouerb. 21. Noli regibus dare uinum, quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas.

III. Imperatoribus in bellis admodum salutaris est occultatio consiliorum. Et inter duces ac milites plerumque quò quisque est loquacior, eò est in præliando ignauior.

IIII. In Ecclesia quanquam præcipue floret & dominatur Eloquentia, tamen sacerdotes etiam necesse

neceſſe eſt diligentiam adhibere, ne effuciant ea,
que in conſeſſione iſſis concedita ſunt.

V. In Senatu & deliberationibus de Repub.
neceſſaria eſt Taciturnitas, de qua meminerint
ſtudioſi illuſtre exemplum Papirij Prætextati,
quod ex catone recenset Gellius lib. 1. cap. 23.

VI. In coniugio, & tota ſocietate communis
uitæ, plurima mala tacendo & diſſimulando ſa-
nantur, que ſermonibus agitata perniciem certam
aſſerrent. Ideo Lutherus Diocletiani dictum, una
uoce mutata, ſolitus eſt recitare, Qui neſcit diſſi-
mulare, neſcit uiuere.

VII. In conuiuijs etiam, adoleſcentes præcipue
deceſ ſilentium, ut uulgo dicitur, Conuiuium
ſimile eſſe debere Alphabeto, in quo
ſint liere, Vocales, uidelicet ſenes & docti &
preſtantes cæteris autoritate: Semiuocales, &
Mute.

Zeno Philoſophus apud regios legatos cœ-
nans, ſolus tacebat, cumq; eum interrogarent le-
gati, quid nam de eo Regi deberent referre. Nihil
inquit aliud, quàm Athenis eſſe ſenem, qui inter
pocula tacere poſſit.

VIII. In tota communi uita, priuata & publi-
ca, nulli, ſalua pietate & uirtute, tacuiſſe nocet,
nocet eſſe locutum. Ideo Ariſtoteles, cum Calli-
ſthenem

TACITURNITAS.

289
Isthenem Philosophum ad Alexandrum Magnum
mitteret, sepe mandabat, ut quam rarissime cum
Rege & iucundissime loqueretur, quia uita &
necis potestatem in acie Linguae portaret.

Plutarchus scribit Simonidem dixisse, ὅτι λα-
λῶντες μὲν πᾶσις μετενόησε, σιωπῶντες δὲ
οὐδ' ἔποτε.

IX. Silentium regulariter est prudentiae indi-
cium, loquacitas autem stulticiae. Ut enim uasa,
quae sunt mania, plurimum sonant: sic pectora ue-
rae sapientiae & doctrinae mania, plurimum uera-
borum fundunt.

X. Deus ipse pijs in Ecclesia praecipit silenti-
um & patientiam. Esa. 30. In silentio & spe erit
fortitudo uestra.

PUGNANTIA cum Taciturnitate sunt.

1. Tacere tum quoque cum mandatum Dei prae-
cipit confessionem, aut liberam orationem, ut cum
Doctores seu Ministri Ecclesia in periculis fiunt
muti canes.

2. Garrulitas. De qua legant studiosi uenustis-
simum Plutarchi libellum περὶ ἀδολεχίας.

3. Futilitas prodens arcana, & caetera uicia
ueritati opposita.

B. E. L. O.

ELOQVENTIA.

ELOQVENTIA est uirtus, qua uoluntas mentem & linguam regit, ut uera, recta, Deo grata, & hominibus salutaria perspicue & ornate dicat.

PARTES Eloquentiae notae sunt ex Rhetoricis, uidelicet Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.

CAUSAE EFFICIENTES principales seu *causae* sunt.

I. Spiritus sanctus mouens mentes, ut cogitent mandatum Dei, quod praecipit, ut ueram de ipso, & alijs rebus bonis doctrinam, loquendo propagemus, & in omni uite genere, uera, recta, & salutaria, pro nostra uocatione, dicamus & scribamus. Deinde regens & adiuuans uoluntatem & linguam, ut uera, Deo grata & hominibus salutaria dicant. Matth. 10. Non uos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri qui in uobis est.

II. Verbum seu Mandatum Dei. 1. Tim. 4. Attende lectioni, doctrinae, adhortationi. Marc. 16. Euntes Docete omnes gentes. Ephes. 4. Ex ore nostro egrediatur sermo bonus ad aedificationem, quoties opus est, ut profit audientibus.

III. Mens

ELOQVENTIA.

III. Mens humana cogitans hæc mandata Dei,
& studiose parans ea media seu adminicula, quæ
ad facultatem bene dicendi necessaria sunt: & Vo-
luntas obtemperans iudicio mentis, & regens lin-
guam & manus, ut uera, recta, bona, Deo grata
& hominibus salutaria dicant & scribant.

Συνοχὴ τῶν quinque sunt.

- I. Natura seu uis ingenij mediocris.
- II. Cognitio præcipuarum artium, quæ rerum,
de quibus dicendum est, doctrinam continent.
- III. Communia præcepta Rhetorices.
- IIII. Exercitatio dicendi & scribendi assidua.
- V. Imitatio aliorum recte loquentium.

MATERIA circa quam Eloquentiæ, sunt
omnes res bonæ, de quibus dicendum aut scriben-
dum est, ut uera doctrina de Deo, præcepta de
uirtutibus & gubernatione uitæ, Omnes artes ge-
neri humano necessariae &c.

FORMA in definitione expressa est.

FINIS Eloquentiæ est, Deo grata dicere, seu
recte, ordine, perspicue & ornatè de rebus bonis
ac salutaribus loqui.

Latissime autem patet hic usus Eloquentiæ,
primum in Ecclesia, in Scholis, in foro, in Senatu,
Iudicijs, deliberationibus, denique in omni uita pub-
blica & priuata.

V

EFFE

EFFECTVS præcipui tres indicantur à Paulo, 1. Cor. 14. & 1. Tim. 4. uidelicet Docere & exhortari ad fidem et poenitentiam, & Consolari.

PUGNANTIA sunt, Loquacitas seu uo-
lubilitas lingue, sine rebus bonis & salutaribus.

III. Omnis abusus Eloquentie.

Hæc Methodus explicatio uocabuli Eloquen-
tie copiosius in Prolegomenis præceptorum Rhetorices tractata est.

IX.

COMITAS.

Prodest in conspectu habere discrimen uirtu-
tum, quarum aliæ necessariae sunt, quas Deus
pariter ab omnibus hominibus in Decalogo sibi
gitat, ut uera agnitio Dei, fides, obedientia, casti-
tas, ueritas: Aliæ non sunt omnibus necessariae, sed
uel singularia dona Dei, uel ornamenta eximia,
quæ non necesse est in omnibus esse. Et aliarum
personarum alia officia seu uirtutes propriae sunt.
Ad hanc classem uirtutum non necessariarum in
omnibus Comitas quoque & Urbanitas referuntur,
de quibus nunc dicam.

Quid est Comitas?

C O M I T A S est ornamentum
Humanitatis, Mansuetudinis, Bene-
ficentiae

ficentiae & ueritatis, & est uirtus inclinans nos, ut in familiaribus colloquijs, in alijs compellandis, in audiendo, in respondendo, in officijs præstandis, sine morositate, sine fastidio, & superbia, nostram erga alios beneuolentiam, tempestiuus sermonibus, & uultu etiam ac gestibus, cum quadam suauitate, declaremus.

Conferant autem studiosi Isocratis locum, qui in libello ad Dæmonicum, Comitatem κατ' ἀφαιρησιν τοῦ ἐν αὐτῷ definit his uerbis.

ὁμιλικὸς ἔσῃ, μὴ δύσκολος ὦρ, μὴδὲ δύσχαρς Θ, μὴδὲ πρὸς πάντα φιλόνακ Θ, μὴδὲ πρὸς τὰς τῶν πλησιάζοντων ὀργὰς ἕως ἅπάντων, μὴδ' ἄρ' ἀδίκως ὀργιζόμενοι τυγχάνωσι, ἀλλὰ θυμωμένοις μὲν αὐτοῖς εἰκῶρ, πεπαισμένοις δὲ τῆς ὀργῆς ἐπιπλήτῃωρ, μὴδὲ πρὸ τὰ γελοῖα παρδ' ἄλλωρ, μὴδὲ πρὸ τὰ παρδ' αἷα τοῖς γελοίοις χαίρων, τὸ γὰρ ἀκαίριον πάντα τοῦ λυπηρόν ὄντος.

Comis & affabilis existes, si neq; ad rixam concitus, neq; morosus eris, neq; de omnibus rebus contendes, neq; iratis duriter respondebis, etiam si iniuste

COMITAS.

iniuste irascantur, sed ardentibus animis cedes
cum autem resederit ira, eos castigabis, neq; in nu-
gis seria, neq; in serijs rebus nugas ages. Quod
enim intempestium est, ubiq; molestum est, neq;
beneficio difficulter prestabis, neq; ad carpendos
alios, aut obiurgandos proclivis eris &c.

SPECIES Comitatus discernantur iuxta
Obiecta, quæ in Sex genera distribuam.

I. Familiares congressus & colloquia, quæ in-
ter eruditos præcipue, placida, iucunda, suavia &
candido sale tincta esse decet. Ideo, ut Plutarchus
refert, τῶν ἐξ ὁμοῦ ταῖς χάρισιν οἱ παλαιοὶ
συγκαθιδέχοντο, ὥς μάλα τῷ λόγῳ δὲ συγ-
κεχάριστοίον & προσχίλεις ἀποιτύνοντο.
id est, ueteres Mercurium & Gratias simul collo-
cârunt, quia maximè sermones suauitate & bene-
uolentia conditos esse decet.

II. Προσηγορία seu Compellationes aliorum
hominum honestorum, ut in uersu Euripidis Ca-
paneus laudatur, cuius fuit ὀφθαλμοὶ ἐξ ἠὲ, eu-
προσηγοροὶ δόμοι, id est, uerax & candidus
animus, & os affabile.

III. Comitas est non fastidiose, sed placide au-
dire eos, qui nos compellant, & uel de doctrinis
aliquid sciscitantur, uel causas exponunt, quas ojs
ficij ratione Magistratus & Iudices cognoscere
oportet, ut Alexander Magnus audito accusatore
inquit,

inquit, se alteram aurem integram audiendo reo seruaturum esse.

IIII. Responsiones.

V. Beneficia, quæ non difficulter, sed prompto animo & hilari uultu alijs tribuenda sunt, ne ut Isocrates loquitur τὰς χάριτας ἀχαρίσως χάριζόμεθα. Nam beneficium ab inuito datum est simile lapidoso pani. Econtrà comitate maiorem interdum gratiam inuit, qui negat, quàm alter, qui moroso & toruo uultu exhibet beneficium.

VI. Dolores, tristitia, nimium exultans letitia, ira, & similes affectus, qui comitate leniendi sunt, ut Abigail Dauidem iratum placat.

CAVSÆ EFFICIENTES seu αἰτίαι sunt Mens, iudicans nos ad societatem & amicitiam & cōmunicationem sermonis & officiorum conditos esse, & animos aliorum imprimis comitate conciliari. Et uoluntas obtemperans iudicio mentis & regens linguam, uultum & gestus externos, ut beneuolentiam nostram erga alios cum quadam suauitate declaret.

ΣΥΝΑΙΤΙΑ seu causæ adiuuantes sunt.

I. Naturalis dexteritas, quæ destituti similes sunt Asino illi Aesopico, qui caniculæ blanditias imitari conabatur.

II. Prudentia, considerans qui sermones, quo loco, quo tempore, apud quas personas sint usurpandi.

COMITAS.

296

- III. Doctrina bonarum artium.
- IIII. Imitatio prudentium,
- V. Assuefactio & Exercitatio.

FORMA in definitione expressa est.

FINIS seu Effectus præcipuus est mirificatio conciliandi & ad sui amorē inflammandi alios homines, qua præcipue Principes & gubernatores animos populorum sibi adiungere, & firmis benevolentia, fidei, & promptæ ac uoluntariæ obedientia nexibus deuincere possunt, ut Scipionis, Cyri, Alexandri Magni, Augusti, Traiani, et ceterorum exempla demonstrant.

Liuius lib. 8. dec. 3. Tanta inerat COMITAS Scipioni, atq; ad omnia naturalis ingenij dexteritas, ut non Syphacem modò Barbarum insuetumq; moribus Romanis, sed hostem etiam infestissimum, facundè alloquendo sibi conciliaret, mirabiliorēq; cum sibi congresso coram uisum præ se ferbat, quàm bello rebus gestis, Nec dubitare, quin Syphax regnumq; eius in Romanorum esset potestate. Eam artem illi uiro ad conciliandos animos esse.

Cyri, Alexandri, Augusti mentio supra in descriptione Humanitatis facta est.

Adrianus Imp. cum mulieri cuidam transeuntis & roganti ut se audiret, respondisset, ocium sibi non esse, & illa deinde clamasset, Noli ergo Imperare:

COMITAS.

207
rare: tum conuersus Imperator, mulieris querelā audiuit. Dion Cassius in uita Adriani.

Trianus Imperator, amicis eum culpantibus, quod nimium erga omnes comis esset, respondit, Talem se Imperatorem priuatis esse, qualem sibi Imperatorem priuatus optasset. Eutropius lib. 8.

Alexander Seuerus, teste Lampridio, tanta comitate fuit, ut omnibus se blandum affabilenq; praberet, & amicos etiam inferiores agrotantes inuiseret, & sibi ab omnibus liberē, quæ sentiebant, dici cuperet, & cum dictum esset, audiret, & cum audisset, ita ut res poscebat, emendaret & corrigeret.

Gratiani impetrat. Comitas ab Ausonio suauissimē celebratur.

PUGNANTIA cum Comitatu sunt AV-LICA Leuitas, & MOROSITAS seu TORVITAS, quæ duriter alloquitur & fastidiosē audit alios, difficulter officia præstat, & quanquam interdum benefacit alijs, tamen in sermone, uultu uel gestibus, nullam suauitatis, aut beniuolentiæ significationem erga alium ostendit. Exempla passim in communi uita eorum, cum quibus uiuimus, obuia sunt.

Plutarchus scribit Demetrium Regem fuisse
 δυσμίλορη δ' υπερόδον, ὅς ἢ οὐ πείχῃ
 καὶ ἐν τύχει, ἢ χαλεπὸς ἐν τῶν ἡρώων
 τύχῃ.

COMITAS.

298

ΤΥΧΛΩΣΤΗΡ. Atheniensium sociorum legatos Aulam sequi iussit duos annos, priusquam eos audiret. Ita Absolon queritur Dauidem Regem esse negligentiores in audiendis causis subditorum, & similes querelae in omnium principum ditionibus usitatae sunt.

Sed in Demetrio Rege, insignis non modo negligentiae & fastidii in audiendis subditis, verum etiam leuitatis & maliciae exemplum conspicitur. Cum enim in uia aliquando magnam copiam libellorum supplicum hilari uultu à suis subditis accepisset, & hi optima spe leti, certam sibi opem à regis clementia promittentes, sequerentur: Rex transiens flumen Axium, cum ad medium pontem uenisset, omnes supplicationes non lectas in flumen effudit, & supplices à suo comitatu depelli iussit.

X.

VRBANITAS.

Omnis uita & oratio Hominis, eruditi praesertim, condita esse Urbanitate & suauitate ac concinna morum, sermonis ac gestuum, uenustate & elegantia temperari: & ab omni inculta & agresti asperitate, atque etiam iocis scurrilibus & obscenis, ac mordacibus uacua esse debet. Idem enim proprie

VRBANITAS.

299
 proprie significat Vrbanum, quod urbis gu-
 stum quendam proprium præ se fert, alienum ab
 omni rusticitate, seu quod in moribus &
 sermone & sono ac gestu, elegans,
 concinnum, argutum, aptum, &
 acumine ac lepore uelut sale per-
 spersum ac conditum est. Græci nominant
 εὐτράπελον, τὸ δὲ τῷ εὐ ἔπειθαι τὸν λόγον,
 uel quod apte & concinne se presentibus personis
 & rebus accommodet, & pro ratione circumstan-
 tiarum seruet in alijs figuratè aut iocose compro-
 bandis aut reprehendendis decorum.

Latini pluribus uocabulis in una re utuntur,
 quæ breuiter explicabo.

Vrbanum nominant ab urbe, seu à ciuitate
 & elegancia sermonis & eruditi acuminis, usita-
 ta urbi Romanæ uel Atticæ.

Festiuum & facetum nominant, non
 tantum quod risum ciet, sed omnino quidquid ue-
 nustum & elegans, concinnum & suaue est. Hinc
 Facetiæ dicuntur, non scurriles ioci aut obsceni,
 & agrestes, cuiusmodi in Bebelij facetijs collecti
 sunt: sed scite & eleganter dicta, Quæ ex quibus
 fontibus sumenda sint, paulò post audiemus.

LEPOS seu Lepidum itidem significat fe-
 stiuum, et elegans, politum ac limatum, ἀλεπίζω,
 polio, squamas seu corticem detraho.

IOCVS propriè significat quod non est serium & graue.

SALVVM in genere dicitur quicquid elegantia doctrinæ seu sapientiæ, & concinno acumine ita conditum est, ut grata sit oratio, nec facietatem ullam aut fastidium legenti adferat. Sicut Sal cibus aspersus palatum excitat & uoluptate afficit.

Vsitatè autem Sales uocamus dicta non modò festiua & suauia, uerùm etiam mordacia, & quæ aculeos acerbos in animis auditorum relinquunt. Ideò Græci ueteres duplicem salem, Candidum seu Mercurij, ex quo Verus nata sit, & Nigrum seu Momis salem finxerunt.

Est autem hæc facultas facere & falsè & acutè dicta celeriter inueniendi, & tempestiue ac uenustè usurpandi, non potest præceptis tradi: Sed ferè tantum ingenij ac naturæ beneficium est: tamen aliquid ad eam adiumenti elegantia doctrinæ, cognitio historiarum, imitatio prudentium, & circumspècta exercitatio adfert. Et modè ratio in usu talium dictorum tempestiuo, uirtus est Deo grata, & quæ nostræ ac aliorum utilitati sepiùs seruit.

DEFINITIO.

VRBANITAS est ornamentum ueritatis, qua figuratè uel iocose uel

VRBANITAS.

uel falsè dictis tempestiuè aliq̃ ad-
monentur aut reprehenduntur,
non seruiens petulantia aut uanitas
ti, sed modum efficens inter insula-
ritatem & scurrilem uirulentiam.

Extat etiam uetus definitio Domitij Marfi,
quam adiungam.

VRBANITAS est uirtus quædam in bre-
ue dictum coacta, & apta ad delectandos mouen-
dosq; homines in omnem affectum, maxime ido-
nea ad resistendum uel laceessendum, pro ut quæq;
res ac persona desiderat.

SPECIES.

Vulgaris diuisio est, duo esse genera face-
tiarum: Alterum quod apparet in perpe-
tua oratione æquabiliter fusum,
ubi uidelicet oratio perpetua quadem hilaritate et
lepore confersa est, ut in Colloquijs Erasmi, in
Fabulis Terentij & Plauti, in Luciano, in sym-
posio Xenophontis, in Moria Erasmi &c.

Alterum genus facietiarum, de quibus hoc in
loco agimus, in parte orationis præcipuè elucet,
& uel in Narratiunculis aut Fabellis aptè inser-
tis,

tis, uel breuibus dictis, acutè & falsè aliquid monentibus aut taxantibus positum est.

Nascuntur autem pleraq; hæc lepidè & urbane dicta ex Lock Dialecticis, & præcipuè ex loco Similium & figuris inde ortis, ut Metaphora, allegoria, exemplis historicis, Parabolis, Apologis, Icone, fabulis Poëticis &c. Item ex Loco Dissimilium & contrariorum, ut Ironiæ, Sarcasmi, Antiphrases, & πρὸς ὁμῶτα & quædam inuersiones. Item ex causarum translatione, ex Gnomis, ex Schematis Lexicos, ut Paronomasia, Antanaclastice. & præcipuè ex ambiguitate uerborum. Ad hosce fontes, exempla acutè dictorum pleraq; referri possunt: de quibus alias dicam prolixius.

Pugnant cum Urbanitate Scurrilitas, quæ iocos obscænos aut contumeliosos spargit, & gestus uel mordaci dicto petulanter reprehendit: & Stoliditas seu Rusticitas.

NONVM & DECIMVM
Præceptum præscribit normam, ad quam omnes uires & adpetitiones hominis uoluntariæ, sensitiuæ & naturales, & omnes cogitationes, quæ consilia & actiones hominum regunt, congruere debent.

VIRT. IX. ET. X. PRÆCEP.

203
Et prohibet Concupiscentiam, quæ est ἀταξία
omnium uirium hominis, quæ legi Dei conformes
esse debebant.

Filium Dei fontem ueræ sapientiæ & uirtu-
tis, qui idcirco nostram naturam sibi æterno fœde-
re copulauit, ut nos à Deo auulsos, iterum uni ca-
piti adglutinet, & conformitatem nostræ naturæ
cum uoluntate & Lege Dei instauret; oremus to-
to pectore, ut in nostris mentibus accendat lucem
Sapientiæ rectè agnoscens Deū, & concupiscen-
tiam seu ἀταξίαν & deformitatem totius natu-
ræ nostræ, ad regulam bonitatis & iusticiæ diui-
næ corrigat & emendet, ut pectora nostra fiant
conformia luci diuinæ & domicilia Dei, qui sua
luce, sapientia, iusticia, læticia & uita
nos in omni æternitate com-
pleat. Amen.

FINIS.

BVDISSINÆ
PER IOHANNEM
VVOLRAB.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

